

9(c)18

P32

Pygy telegejnin proletarlary polgas
tarlatkan aratlar, kattybalar!

Revolustuoq d'nat

№ 3

TARN TK ORGANB
KBZBL — 1937

№ 3

Revolustuoq ARAT

TARN TK-NbN
AJ SANbNDA
YNER SETKYUPLY

1937 c.
MAJ AJ

№ 3

Т О К А

Pygy telegejge xamaarylgalyq iletkel

1937 сыдын 2 айнн 27 хунун-ден egeleeş 3 айнн 5 хунунге cedir, SSRE-nin Pygy ewileldin Komunistyq (bolşevik) Namynn Tör Komitedinin eelceqliq plenumu poor ertken. Ol plenumga, SSRE-nin 8 tugaar onza Uluq xuralyndan padylaan yndezin xoojlu jozugaar polur, cazak sagyrganyn songuldayyn koncuq certyq şyns erttirer tugajynda, PK(b)N-nyñ organizastarynyñ sorulgazyynyñ tugajyn, kapitalistyq kyrynelernin cazyt teleleringe şibişkin, xoralakcs, ulyrykcy poor sattynan, faşistarnyn coguur cerin sylgaan troskizmnarnyn arttynsyz Buxarinnyñ, Rykoftun tugajyn polgaş azy-agjyn, namynn organizastyq ajttaryqlaryn cugaalazyp, ol tugajynda coguur toktalarnyn yndyryp, SSRE-nin PK(b)N-nyñ xamyk organizastarynga coguur ajttaryşkynnyñ pergen.

Taştıkkyn kapitalistarnyn, faşistarnyn curt işinde şibişkinleri, ulyrykcyleri, xoralakcsalary polgan, azylyñ arat connarnyn şuut tajzynnary polgan Buxarin, Rykof suqlarny PK(b)N-nyñ kezigynynden sbyryp yndyryp, toktaaldy yndyrgen. Troskijsylar, zinovjefcsalaryn arttynsylar Buxarin, Rykof suqlar,

Troskij tep kalcaa ыт-pile pir tömej, faşizm-kapitalizmnyn şibişkin, xoralakcs, ulyrykcy teleezi poor, cyq-le SSRE-nin arat connarynyñ tajzyn polur ewes, xaryn olar telegejnin arat connarynyñ, en ыlangyja Tyvanyñ arat connarynyñ xan ezeenniq tajzynnary polur.

Buxarin, Rykof suqlarny PK(b)N-nyñ kezigynynden yndyryp, coguur cerge şilcitken tugajynda pistin Tyvanyñ ARN-nyñ, ARE-nin xamyk kezigynneri polgaş pygy arat connaryñ pajyrlap, koncuq cyuldyq tep kattyşyp turar. Arat connuñ ulyrykcyleri, xoralakcsalary Troskijsylar kajy-taa oranda par. Olarnynpile kam xajyra cok xyreziri, olarnyñ tazylyndan tura ыrttyp cok kыlyrynyñ xyrezin kezeede corudaryñ revolustuoq namnarnyn, oñ tus-tus kezigynnerinin uttundurbas sorulgazy, revolustuoq seremcileli polur tur.

Uk plenumnun turguskan ajttaryqlarynyñ pir cugula iletkelcizi telegejnin arat connarynyñ ыnak uduyttukcuzy, iziq cyree—eş Stalin polgan. Eş Stalinnyñ ol iletkelinin şuptuzun-po solunnuñ arnynga pizip yndyrgen cywe teleede, eşter nomcukcular kыдыndan kыra ta-

пъзър өөренip алыр cyве polганьн парымдалааш, ук · илеткелдин topcy utkazьн маһаа pизир tur.

„Намнын азыдарыннын cетпестерин, троскиjсъларнын. polгаш өске-таа иji арынньоларнын узуткаар“ теп ат-тыоq илеткелinge еш Stalin, троскиjсълар SSRE-нин намнын, азыл-агьjннын polгаш өске-таа camдык организастарыннын албан азылынга шургуп ки-рип, xоралаксь, өлырыкcy, шивишкин-ниоq азылды кьлып турунда, намнын, азыл-агьjннын polгаш өскенин-таа camдык организастарь, намнын cam-дык кезигыннери, cynyn cьлдagaa-нь-pile ескервеjin ертип, оларнын-pile өj шаанда шудургу хырешпейин турганьнын cьлдagaa-нын тодарадьр илеткеен polгаш moon songaar ol idegetter-pile кандьоq аргальоq хы-реzip, оларнын talazьн ерестиоq тура тьрттар конcuоq пildingир айттььшкьн-нь перген.

Tроскиjсълар polза, азыл-агьjннын, хөj нииттинин, намнын apparadyнга, оон албан азылынга шургуп кирип алгаш, xоралаксь, өлырыкcy, шивишкин-ниоq азылды кьлып, Sovettin cazaан ты-зырер, капитализмнын jozuzun, kизини kизи тарлаар jozun tagьн eqzir, kol-xostарнь тызырер, SSRE-нин curttun капитальтоq кырынелерге yleп peer, SSRE-нин кьрын-се халдаар ezeer-gektin таьнын тыргедedir tugajьн-да faшистьоq, imperialistioq кырыне-лер-pile холваалазыр алгаш ol medi-нин контрреволютуоq азылы corудup турунда, camдык nam кезигyny еш-тернин pilвеjin, ескервеjin pargань-нын cьлдagaa-нь polза, намнын ха-мьк организастарь polгаш camдык кезигыннери, orаннын азыл-агьjннын margьldaa cok par cедишкinnerин көргеш, ol cедишкinnerин хөлеге-зынге алыскаш, orаннын ишtinge pol-гаш pyгы телегеjге хамаарзыр uluoq-uloq политиктиоq айттььръларьн, orан-нын иштинде намнын политиктиоq айт-

тьрьоларьн, nam кезигыннын uttur polbas политиктиоq, revolustuоq serem-cilelin uttur турарьнда teen. Polit-ик talazь-pile sagьш таьын, cьткьр еves, аамаj, podunun кызьн азыр көрөп, таьыннын кызьн куду көр-геш, podun podu megeleer coruk-tun cьлдagaa-нь-pile троскиjсълар шур-гуп турган teeni, еш Stalinнын кон-cuоq-ла өттыр көрыушкyny тур.

Camдык nam кезигyny ештер, аз-ыл-агьjннын cедишкinneringe алыскаш, SSRE-нин тастьккь pajдальн uttur, капитальтоq кырынелер am-таа par cyве polган төлеede, olар SSRE-нин иштин-се поттарьнын cазьт төле-елерин, шивишкinnerин, өлырыкcyлерин, xоралаксьларьн yгьылcy corудup тур-ар еves-pe, ьндыоqнын төлеезинде, seremcilioq турар, азыл-агьjннын cеди-шкinneringe nemeшtir намнын поли-тик massальоq азылы kattaj хаара corudar теп cyвени utturpkan тур теп, Stalin podunun ol төөгьылоq илеткелinge sagьндырган.

Еш Stalinнын илеткелин TARN TK-нын президиймы 1937 cьлдын 4 аj-нын 27 хыньнде өөренip көргеш, pajьрлар temdeqleeni polза: „Tele-gejnin arat massalarьнын ьnak paш-кьзь Uluoq Stalinнын, SSRE-нин PK(B)N-нын plenumunga sagьнды-рьр илеткеен ol айттььшкьннарь pol-за, карacаньс SSRE-нин KOMуни-стьоq namьнга, Soviet cazaanga pol-гаш pyгы arat connарьнга перген sagьндырьоq еves, cyоq-ле ol cerлe-ге uzur тuzальоq cyве еves, хаьн ol конcuоq төөгьылоq айттььшкьн te-legejnin arat connарьнга uluoq uzur тuzальоq. Telegejnin arat connарь еш Stalinнын ol айттььшкьннга тажан-гаш, faшизм polгаш оларнын ideпкеj-лиоq kezee троскиjсълар paza өске-таа өлырыкcy, xоралаксьлар, шивишкinner-pile temissezirde конcuоq шудургу, revoluscu cemzek тоорт шьн polгаш өj шаанда перген айттььшкьн тур“.

„TAR-ның nasional revoluzunun xeree, revolustuq cazak, nam ulam-na rьzьgьr turarьnь ulamь-pile feodal polgaş ьske-taa revoluska udur idegetter ьlyrynyn murnunda sьelgy arganь xereqleeş, cyzyn-paazьn xoralьq cybeni kьlьgьnьn хамьк argalarьn хereqlep turarь eş Stalinньn iletkelinden todargaj kьstyr tur“ tep, pygy namga, oon tus-tus kezіgynneringe pottuq ajt-ььşkьnnь pergen. Eş Stalinньn ol iletkelinin ішінде айткан cyyder pistin arat conga, pistin ARN-ga pyryny-pile хамаарьr tur. Pistin camdьk nam organizastarьnda, cam-dьk nam kezіgynnerinde piccii-le cybe kьrgeş, piccii-le cedlişkin kьrgeş хөреер, „рајылыq“ хоозун telegram corudar, „ajak şajlar“ тур-guzar, cybe-le polza, „100 хuu“ ce-diişkinnioq polur polgaş, oon-taa ьskenin maktanьr, podun хөөредir, polit. seremci cok, orannьn ішінде feodaldarnьn polgaş olarnьn tuza-lakcьларьnьn xoralьq азылн көr-ves, „ol хире cediіşkinnioq turubus-ta, TAR 15 cьl polganda feodal-darda-taa cyu poor-laan, anaa хej

cybe-ьjnaan“ teer, namньn politik-tiq азылн тоовас, oon taaskan азы-лн кьлbas, хоозун kezіgyn поор olurar kiziler kajь көвej. Telegeј-nin arat connarьnьn ьnak paşkьzь eş Stalinньn iletkelin pistin nam-ньн хамьк kezіgynneri ьөrenip көrgeş, podunun азылн еккi кь-льr, curttap turar cerlerinde cetpes cybelerin cok кьльrьnga pottuq te-misseldi corudarь cugula tur.

Eş Stalinньn төөгьlyq iletkelin pistin nam organizastarьnьn, oon tus-tus kezіgynnerinin orttuzunga ьөrenir coruk polza, TARN-ньn politiktioq азылн tirgizeringe, re-volustuq seremcileldi pedideringe, arat connarьnьn angьzьnьn tajzьn-narь feodal-teokrattar-pile eres хь-reziringe namньn ішінде cyzyn-pa-azьn politiktioq culcurukcular, pө-өrengeјler (tanьnnar, sandьktar) polgaş polit. seremci cok, politik talazь-pile aamajlar-pile eres хь-rezirin хereenge idioq perzin. Eş Stalinньn ol iletkelin pyryny-pile ьөrenip алgaş, TAR-ньn tuskaj to-gunnaarьn ulam pьzьdarьnьn kьş-tyq cemzeen pillip алыл.

Namның азыдарының cетпестерин, трос- кijcyларны полгаş өске-таа iji арыны- ларны узуткаар хемсеөлер тугајында

1937 сыдың 3 ајның 3 хунынде РК(В)И ТК Plenumunga
eş Stalinның Iletkell

EŞTERI

Plenumga тыннагылаан Iletkel-
der полгаş оларның тугајында şy-
gymcylelderden көөрге, мында
pis мындық уş kol суыл парын
көрып турар тур-пис.

PIREEDE, таştыккы кырыneler-
нің cазыт төлеелеринің paза олар-
ның аразынга консуқ-ла ideпкеј-
лиқ kirzilgeliq турган тросkijcy-
ларның хора cedirer, yreqdeer
полгаş cазыт medee хураар şibiş-
kin азыль pistiң pygy-le азыл-
ағының-таа, cазак cағырга пол-

гаş namның-таа organizastарынга
şuptuzunga ijik-pe, азы парык
şuptuzunga ol po cizee-pile теер
халдаан тур.

IJIDE, таştыккы кырыnelернің
cазыт төлеелери, ооң іştінде трос-
kijcyлар полза, cyқ-le кудукку
organizastарга евес, хары па-
за camдык харыссалгалық азыл
albannarga şurgup kirgen турлар.

YŞTE, төп-таа cerде, көdee-
таа cerлерде pistiң camдык удурт-
тup пaaştар еştер ol хоралакcy-
ларның, yreqdekcилернің, şibiş-
kinернің, ölyrykcylернің cingi-
не арын-nyyryn тапыр pilirden тур-
zuk, хары pottарының cyве хе-
рекceвес, сағыş тајыың, cyве pil-
ves appарганының хараазы-pile
pottарь таştыккы кырыnelернің
cазыт төлеелери ol po харыссал-
галық албан азылдар-ce төпşip
kirip алырынга төгым туза роор
тургань ховар евес тур.

Temgi Iletkelderden полгаş
оларның тугајында şygymcylel-
дерден podу-ла ilerep уныр ту-
рар маргыş cok уş ылартық суыл
ol тур.

I

Politik talazy-pile cyве xerekseвес coruk

Pistiң удурттup пaaştар еştери-
әіс, namга полгаş sovet joзуга

удур cyзын-паазын yzeldiqлер-pi-
le temisseзіp coraan консуқ тур-

zulgalıq xirezinde, po tugajında seremci sezik çok, sogur, sagış amır polu pergeninin, arat xəj-nuñ temgi ol tajzınnarınñ cingine arın-nyuyryn tanır şdavajın, xoj kezi ezingen porylerni tanır şdavajın turar, olarnın arın cazyır kedip alğan cybezın uşta ırtıtyr şdavajın turar cıldagaan cıl?

Taştıkkı kyrynelernin sazyt
töleelerinin SSRE tebiskeerin-
ge uylgedip turgan xora cedir-
er, yreqdeer polgaş şıbışkinne-
er azyt mooñ murnunda turup
turbaan polgaş xep-xeneriten pis-
ke tavarzyr kelgen cybe tur tep
polur-pe, kandyqyl? Cok, ына
tep polbas. Onu ына tep polba-
zyn xereccilep turar cybe polza,
şaxtin yjezinden peer sөлgy 10
сыл ішінде ulustun azyt-agylyny
cyzyn-paazyр adyrlarynga xora
cedirip turgan coruktary cogu-
ur parымdaa alban pizikterge
pizigilep turgany xereccilep tur.

Faşizminin troskijev-zinovjefci
tölelerinin xora cedirer, zibışkin-
neer ijk-pe ölyrer azy corunun
tugajın sölgy yjede paaş udur
medeqlep, ol tugajnda ajtbaş-
kyn suq pervejın turgan ter po-
lur-pe, kandyqyl? Cok, ыsa ter
polbas, ol tugajın xarın medeq-
lep turgan, bolşevikter onu uttur
erge cok.

Es Kiroftu elyrgen tyrzok co-
ruk polza, arat xajnyñ tajzyna-
rñ uluska idegeldiq kizi poop
ar, pistiq organizastarvvs-se şur-
gup kirip alr tees, iji arvnnvq
poop alr tur, ыcangaş iji arv-
nnvq poop algaş, megelep volşe-
vik poop, nam kezigyny poop
saqdyñar tur eves-pe tep oyveni
paaş udur medeqleen, pir tugaar
koncuq medee sagyndrñvq ol
turgan.

„Ленинград төбүнүн“ хереен
шилткени, пазы „Зиновьев-Каме-
неффтин“ хереен шилткени полза, еш
Кирофту өлүргөн тырзок соруктан
алган кичеел саягындыгга саа
парымдаа перген.

„Zinovjefci-troskijcъ kezekter-
ninъ evilelininъ“ xereen şitkeni
polza, temgi murnukkularыnъ xereen
şitkeninden alğan kicceel sağыndыrыqъ ulam algъtkan.
Cyl tize, zinovjefciler-pile tros-
kijcыlar polza, pygy-le  zeen хъ-
ыыq burzuas idegetterni potta-
rynъ tolgандыр kattыştırыр, Ger-
mannыnъ kargыs şaqdaa cerininъ
şibişkinci polgaş yreqdeer,  lyr-
ykcy ажыссъ t leeleri appargan
turlar tep cybeni iji arыnnаныр
saqıdыnar coruk polza, zinovjef-
ciler-pile troskijcыlarınъ pistinъ
organizastarga şurgup kirip алы-
ынъ karacанғыs-la argaş ol
tur tep cybeni, seremciliq pol-
gaş politik talaş-pile cybeninъ
uzurun  tтыr k  r coruk polza,
temgi idegetterninъ şurguur co-
ruunъ poldurbastыnъ polgaş zinov-
jefci-troskijcъ tyrzok idegetterni
cok kылырынъ. en-ne şып arga
cepsee ol tur tep cybeni kon-
cuq todargaj k  rgysken.

Eş Kiroftu ulyrgen tyrzok coruktun tugajynda 1935 sydyn 1 ajnyň 18-te corutkan sazyt cagaazynda PK(В)N Төп komitedi, politik talazy-pile izin karazyr cybezi cok, angalaaş aazatpaj coruk poldurbas tep nam organizastarynga paaş udur erestii-pile medeqlep turgan. Uk sazyt cagaada cugaalaan polza:

„Pistin kyzuvys. esken tudum-na tajzyn polza ulam-na saazygyr, kem xora cok appar sydar poor teer puruu coruktu parymdalaas, izin karazyr cy-bezi cok olurar opportunistyg

coruktu cok kылыр xerek. Ol coruk yndezininden şyn eves, ol coruk polza, tajzyn idegetter oozum ajaar sosializm-ce sojup kire peer, olar ыңар coruj-coruj adak sөөlynde cingine socialistar appaarlar tep kisi-le polganga oozun şynzыдыр coruur parың yzeldin xeni tur. Bolşevikter амьраp tajыңсыр сыдыр aar polgaş angalaj pergen aazatpajlap coruur узур cok. Piske xerek cybe polza, izin karazыы cybe cok coruk eves, xarың sezik seremci, cingine bolşevik jözunü revolustuq sezik seremci xerek. Tajыңnaryн pajdalы xarык cok polgan tudumna, sovet erge cagыrga-pile temisseşkeş, kyş cedip cadaaş, xarыkыраannaryн karacangыs artkan argazы poldurup, xarың en-ne aйыы хоралыq cepsektierni tudup ulam temissezirler. Onu pilip coraaş, seremciliq coruur xerek"—teen.

Troskijcy-zinovjfcilernin evilelirin şıvışkinci ölyrykcy aзы coruunun tugajыnda 1936 cыldың 7 aйың 29-та corutkan cazyt cagaazыnda PK(B)N Tөp komitedi polza, nam organizastary канcaar-taa aaj-cok seremciliq turup, arat хөjnүң tajыңnary канcaar-taa ekki caqдыңыp алган polza, olaryн таңыp pilgen турарың kattap кыжырган. Uk cazyt cagaada cugaalaаны polza:

„Troskijcy-zinovjfcil tyrzok араattannar polza, sovet erge cagыrga-pile temissezirde, pistin curitun aзыcың conunü en-ne özeen хылыq, канcaar-taa aaj-cok көрыспes tajыңnary полур şıvışkinner, provokatorlar, yreq-dekciler, aktar, kulaktarp olgaş oon-taa öske ol ыşkaş idegetter-

ni kattыştырыp алgaş temissezip турары ам херeccilenip көзылгенде, paza pir talazыndan ol idegetter-pile, iji talazыndan troskijcy-zinovjfcilernin аразында piccilitaa ыгал теер cybe cok apparganda, pistin pygy-le nam organizastaryыs, namның pygy kezigynneri polza, komunistaryн seremciliq турары kajaataa, kanzan-taa erge-cok cugula tep cybeni pilir uzurluqlar. Po yjenin pajdalыnda bolşevik pyryzynyn erge-cok cugula şynary полур cybeni pilir uzurluqlar. Po yjenin pajdalыnda bolşevik pyryzynyn erge-cok cugula şynary полур cybe polza, namның tajыңы канcaar-taa ekki caqдыңыp caştыңыp алган polza, onu таңыp pilir coruk ol полур uzurluq"—teen.

Oon көөрге, paaş udur medeqlep sagыңдырыp турган cyylder турган tur.

Ol paaş udur medeqlep sagыңдырыp турган cyylder cyny кызын теп кыжырып турганы?

Olar polza, namның organizastыq aзылыңың коşkak coruun cok кыгаş, namны cangыs-taa iji арыңныq ideget şurgup kire albas, tak pyşыq xerim polduraryн кыжырып турган.

Olar polza, namның politik aзылың ekki xerekke albas coruktu cok кыгаş, ol aзыды pygy arga хемceq-pile тыңзыдыр, politiktin seremcilelin тыңздар тала-ce erestiq ergilerin кыжырып турган.

Ынcaarga, oon cyy polgan eves teeş көөрге, uk paaş udur medeqlep sagыңдырып турган cyylderni pistin eşter хаajыnga-taa kakpajың cer-le xereksep тооваан polgannar.

Ol tugajыnda namның dokumen pikirlerin хынаар, soluur

kampanıdan ilereen cyılderni ulus toozazь pilir, olar todargaj xereccilep turar tur.

Ol paaş udur medeqlep sagьndьrьp turgan cyylder coguur idiq perveeniniñ cыldagaanь cyl?

Pistin nam kezigyny eşter, sovet jozuzunga udur idegetter-pile temissezip coraan turzulgalьq xirezinde, udaa-taraazь-pile paaş udur medeqlep sagьndьrьp, ajltь-ьşkьnnar perip turganьnnь kьrından, arat хөjnьң tajьnnarь cyzyn-paazьп хора cedirer, yreqdeer, şibişkinneer azь kьlp turda, politik talazь-pile karaa cetpes polganьnnь cыldagaanь cyl?

Pistin nam kezigyny eşter, pişekkezinden paksьraj pergeni ol-pe, olarьnnь medereli polgaş sağьlga curumu paksьraj pergeni ol-pe? Cok, kancap-taa ьndьq eves!

Azь olarьnnь pudulup өskerlip par cьdarь ol-pe? Cok, paza ьn-

дьq eves! Ынса теериниñ кандьq-taa parьmdaazь cok.

Ынсаарга ам сер-ле cyl ьнсаş? Ындьq aazatpaj, cybe xerekseves, izin karazьp cybe cok, sogurar-ar coruk kajьп тьртьp kelgeni ol ьнсаş?

Ooң uzuru cydel tize, pistin nam kezigyny eşteribis, azь-agьj kampanilarь polgaş azь-agьj-turguzuuşkununun frontuzunda kancar-taa aaj-cok uluq cedilgelerge aьskaş, bolşevikterniñ uttur ergezi cok camdьk koncuq cugula cyılderni anaa-la uttupkanьnda tur. Cyl tize, SSRE-niñ taştьkkь pajdaьndan pir kol cyyldy uttupkan turarlar, paza nam biledi-pile şьptьnp, megelep bolşevik kizi poop caqдьnp turar amğь xoralakcьlar, şibişkinner, yreqdekiler, ölyrykcylerge şuut xamaarьp iji koncuq cugula cyyldy eskerbejln pargan turlar.

II

Kapitalistьq orannar tolgandьr turar coruk

pistin nam kezigyny eşternin uttupkan ijk-pe, azь cygeer-le eskerbejln pargan cyylderі, cyu tep cybeleril ol?

Olarьnnь uttupkan cybezi polza, sovet erge cagьrga telegej-niñ aldь xuuzunun cyq-le pir xuuzunda tilleen, telegej-niñ өske peş xuuzun kapitalistьq kyryneler ezeleen turar tep cybeni uttupkan turlar. Sovet Ebileli polza, kapitalistьq kyrynelerge xyreeledip algan turarьn olar uttupkan turlar, kapitalistьq kyrynelerge xyreeledip algan turar-pis tep piste anaa-la culcurup turar poordan paşka, kapitalistьq kyrynelerge xyreeletken tu-

rar coruk cogum cyu tep cybelaan ol tep cybeniñ uzurun tap-тьq podaksabas poor tur. Kapitalistьq kyrynelerge xyreeletken turar tep cybe polza, anaa-la kuruq aas eves, хатьп хerek кьrьnda ьlp par polgaş ьндьq-la ekki cybe eves tur. Kapitalistьq kyrynelerge xyreeletken turar tep cybe polza, podunda sosialistьq jozunu toktaadьp algan, pir oran, Sovet Ebileli par, paza oon angьda, kapitalistьq jozu-pile curttabь-şaan turar polgaş Sovet Ebileldi xyreelep algan, oon podunga xaldaaş, cьlca şaap kaaptar ijk-pe, ton tora teerde, oon kyzьп şьp sularadьp

kaar teeş, uzuralga manap turar xej burzuas orannar par turar tep cybe tur. Ol kol cyyldy pistin eşter uttupkan turlar. Bncaarga, tolgandyr xyreelep turar kapitalistıy kyryneler-pile Sovet Ewilelinin arazynda xarılzazırynıń yndezini oon parımdalattınar la polgaj.

Cizeeleerge, burzuas kyrynelerni ap koreeli. Cybe pilbes ulus polza, kol şınar cangıs kyryneler polgan uzurunda, olar pottar arazynda kancaar-taa aaj-cok ep najıraldyq turup turar tep ıncap podap polur. Onu cyq-le cybe pilbes ulustar ıncap podap polur. Şynında ap kerge, olarnıń arazynda xarılzazıy koza xolbaa ulustarnıń najıraldyq xarılzazıyndan tıkka ırak. Burzuas kyryneler pottarınń şibişkinlerin, xoralakıyların, yreqdekılerin, paza camdykta ulyrykcylerin pot-podun-ce ıdyr, ol kyrynelerge pargaş, olarnıń alban azıl pydyryge cerleringe kirip algaş, ortta pottarınar cerlerinerni turguskaş, „cugula apırgan şaqda“, ol kyrynelerniń kyzyn koşkadır, kış şıdalın ıgar telerde, olarnı ıstinden caza tepsiner tep taalga pergeş, ıdyr corudup turar tep cybe, ijinin kırınga ijinin kaarga tort polur ışkaş todargaj xereccilettingen. Po yjede ındıy turup turar tur. Pıjeede-taa ındıy-la turgan. Cizeeleerge, 1 tugaar Napoleon xanını yjezinde Evroptun kyrynelerin ap koreeli. Bncaarda Franzın ıstinge orus, german, avıstrij, angli şibişkinler, yreqdekiler iminejnip turgan. Bncaarda, Angli, German, Avıstrij, Orus kyrynelerniń ıstinge Franzın ıkan şibişkinleri, yreqdekileri paza oon tudak

cok kerej turgan. Anglinin cazyt ıtkan telereri, Napoleonnu ulylerin iji-taa kattap oraldaşkan polgaş Napoleonnu cazaıga udur Franzıda Vantejın taraacsınnarın kaaş udaa tura xalıdyr turdular. Bncaarga Napoleon cazaı cyu cazak turganıl teerge, Franzınıń revoluzun uzurgaş, revolustun cyq-le uluq paj burzuastarga azıktıy kuysseldezin arttırıp algan burzuas cazak turdu. Napoleonnu cazaı koza-xolbaalarından ızeenin neger alvajın, anaı olurvajın, xarın podunı yreqdeı xoralar arga corudulgaların paza corudup turgan tep cybeni cugaalaş-taa kancaar. Pıjeede ındıy turgan, oon peer 130 cıl polgan tur. 1 tugaar Napoleonnu soonda 130 cıl polganda am paza ındıy turup turar tur. Am Franzı-pile Anglide german şibişkinler, yreqdekiler iminejnip turar, paza Germanı angli, franzı şibişkinler, yreqdekiler emge cok corup turar. Amerikte japon şibişkinler, yreqdekiler iminejnip, Japonı amerik şibişkinler, yreqdekiler iminejnip turar.

Burzuas kyrynelerniń arazynda xarılzazırynıń tyrymy ındıy tur.

Bncaarga, burzuas kyryneler kancangaş Sovet Sosialistıy kyryneni pottar-pile telerdeş cangıs şınarlıy burzuas kyrynelerin koreynden artıy cımcak polgaş koza xolbaanın ekki najıralın ıozugaar kore uzurluq cybel? Olar şibişkinlerni, yreqdekilerin, xoralakıyların, ulyrykcyleri pottar-pile telerdeş burzuas kyryneler ıstin-ce ıdyr salırtından Sovet Ewilelinin ıstin-ce kancangaş eweesti ıdyr salır uzurluq cybel? Onu kajan tır

aldынар слер? Марксизмнь парымдалар көөр полза, бурзуас кырыелер хоралаксылар, шибішкіннер, ыреқдекцилер полгаş өлырыкцилерни кандық-таа бурзуас кырыелерниң іштин-це ыдыр салырының орнунга Совет Евилелиниң іштин-це ији уş kattaptan хөјны ыдыр салыр узурлуқ теп подаар полза, ол харып шың евес-іјнен?

Ам теерезинде капиталистық кырыелер оранның тескінген туруп турда, таştыккы кырыелерниң ајывссыларының пистин іштібіс-це ыдыр салыр турар хоралаксылар, шибіш-

кіннери, ыреқдекцилері, өлырыкцилері пiske туруп турар теп cybe todargaj евес cybe-pe?

Pistin nam kezigyny eşter po pygyny uttupkan tur. Po tugajyn uttupkaş, хер-хенерттен узуразыр corukka tavarыşkan.

Моон узурундан Япон, Germannың kargыs шақдаа cerinin Troskij yzeldiқ ајывссыларының ыреқдекci, шибішкін азыль pistin camдык eşteribiske тығыңай-ла хенерттен tavarызыр coruk poop uzuraşkan.

III

Амгы ујениң трoскизмь

Оон ыңај. Pistin nam kezigyny eşter, troskijcy сызт төлеелер-pile temissezirde, амгы ујениң трoскизмь, cizeeleerge, 7—8 сыдарның мурнунда турганы-теқ евес appargаның, трoскизм полгаş troskijcyларының арны po аразында тазыль-pile koncuқ өскерлип хуулганың, оон узурундан трoскизм-pile temisseziri-таа, temisseziriniң аргалары-таа тазыль-pile өскерилген турар узурлуқ теп cybeni өскербейин soora көрып калганың. Троскизм полза, ылетпырccин анғының ішінде политиктиқ ызел евес appargan, 7—8 сыдарның мурнунда ылетпырccин анғының іштинге трoскизм политиктиқ ызел турганыңдан ам таştыккы кырыелерниң cазыт medee хураар cerлериниң таalgazy-pile азылдар турар узур парымдаа cok шуут содақланыр кааркан хоралаксылар, ыреқдекцилер, шибішкіннер, өлырыкцилер polu перген теп cybeni pistin nam kezigyny eşter ozaavaan turlar.

Ылетпырccин анғының ішінде политиктиқ ызел теп cыл? Ылетпыр-

cin анғының ішінде политиктиқ ызел teerge полза, podu politik talazy-pile pir tuskaj арны-nyyrlyқ, program-podalgalық, podunun yzeiin ылетпырccин анғыдан cазытvas полгаş cазытыр шыдаvas, харып podunun yzeiin ылетпырccин анғының карааңга suritaal салыр nepteredip, ылетпырccин анғыга podunun politik арның көргыzerinden kortpas, ылетпырccин анғының мурнунга podunun ылар sorulgalарың көргыzerinden kortpas, харып ылетпырccин анғыга podunun yzeiin шыңыктытыр pyzyredir tees, ылетпырccин анғының іштин-це шуут азык ilezi-pile kirip oraldayыр турар ындық pөlyk ijik-pe азы nam polur. Моон мурнунда, 7—8 сыдарның мурнунда трoскизм ылетпырccин анғының іштинге pir ындық политиктиқ yzelderniң pирeezi турган, мын Ленинниң suritaalyңга uдуr полгаş оон узурундан ханы puruu ползатаа cer-le политиктиқ ызел турган.

Амгы ујениң трoскизмь, cizeeleerge, 1936 сыйдын трoскизмь ылетпырccин анғының ішінде

politiktiq yzel tep polur-pe? Cok, onu ынаса теп полвас. Cyge? Cyge теер полза, пир евес пистин ылаптық podal sagъъъъъъ ylet-pyrccin angъ pilip kaар polза, pisti pytpes idegetter tur-sler tees kargap-kargap yndyr ojladytar евес-pe теп сезиқлеес, амгы ylenin troskijcыларь поттарынын cingine арнын yletpyrccin angъга kergyzerinden korgup, поттарынын cingine sorulga podalgazъn yletpyrccin angъга ileredip peerinden kortkaş, поттарынын politiktiq şырайъn yletpyrccin angъdan koncuq kызыр сазытар туралар. Моон узурундан ам troskijcыларнын азылынъ kol argazъ polза, yletpyrccin angънын iştin-ge азык ак setkildii-pile yzelin nepterediri евес, харын поттарынын yzelin саар сазырат, поттарынын таъзыннарынъn yzelin авъjaastap саşpaalap мактаар, поттарынын yzelin megelep malgaşka хөме тепкен поор arga-paазъ хереqllep туралар.

Пир евес сактыр ползунарза, 1936 cыда хереен şiltirip тургаş, Kamenjef, Zinovjef iji, piste kandьq-taa politiktiq tuskaj podalga cok теп şuut хөрlep тургannar polgaj. Олар ынаар хереен şiltirip тургаş, поттарынын politiktiq tuskaj podalъn telgerengeji-pile kergyzyр polur pyryn argalьq тургannar. Ындыq-taa polза, олар piste kandьq-taa politiktiq tuskaj podal cok tees soqlеbejin pargannar. Олар piste tuskaj podalga cok теп, kajъъънынъ-taa megelep турганъ kancap-taa todargaj.

Олар поттары тuskaj podalgальq турганън ам sogur-taa kiziller koryр турар тур. Ынаарга олар, piste kandьq-taa politiktiq tuskaj podalga cok теп cyge хөр-

lep тургannары? Cyge теер полза, олар поттарынын cingine politiktiq арнын ileredirinden korgup, SSRE-ge kapitalizmнь kattap egidip тургузар теен поттарынын ылаптық podalgazъn ileredip kergyzerinden kortkan турлар, cyge теерге, ындыq podalgанъ yletpyrccin angъ pilip kaqza ceksinip paak көре peer евес-pe tees kortkan турлар.

1937 cыда Pjatakof, Radek, Sokolnikof суqlар хереен şiltirip тургаş, ынаанмаannar. Олар полза, troskijcылар-pile zinovjefciler politiktiq tuskaj podalgальq турганън хөрleвеенner. Олар piste toktaamal tuskaj podalga пар теп хылегеş, ону поттарынын өccyunge telgerengeji-pile ileretkenner. Ынаарга олар ону telgerengeji-pile ileretkenininъn узuru полза, troskijcыларнын tuskaj podalgazъn tetkiiringe yletpyrccin angънъ, arat хөjny кыжърган cybe евес, харын оозун arat tymenge удур, proletarga удур tuskaj podalga тур теп, kargap paaktap kaaptаръ-pile ileretken турлар. Kapitalizmнь kattap egidip тургузар, kolxos, sovxostарнь узutkaар, mөлcykteldin jozu curumun kattap тургузар, Совет Eбилели-pile caalazър таъыннь cookşuladyр tees German-pile Japonnун faşistьq кыşteri-pile ебилел тургузар, ер таъыннынъn politinge удурланър polgaş таъын yndyrer tees temissezir, Ukraънынъ —german-narga, brakъ Cөөн cykтын талaj каъъъ cerlerni japonnarga perbi-şaan, Совет Eбилелиnin теbis-keer curtun kezek-keзee-pile ysperlep peer, пир евес Совет Eбилелиnin кырын-ce өзеenniқ kyryneler халъп kelze, Совет Eбилели таънга tillettirip карън peletkep турган polgaş ol sorulgalар-

нь cedip алыһың argazь pol-durup хора cedirer, yreǵdeer, sovet erge cagьrganь paastьn-сыларың iji-cangьstar ǵlyrer, ja-pon—germannь faşistьǵ kьş-teringe tuza kьldьr şibişkinnepeer tep, Pjatakof, Radek, Sokolnikof suǵlarnь ileretken cyyl-deri polza, amğь yjenin troskizmьnyң politiktiǵ tuskaj' podalgazь ol polur tur. Troskijьlar ьndьǵ tuskaj' podalganь arat хǵjden, yletpyrcin angьdan cазьvas argazь cok polganь to-dargaj tur. Ыncangaş oozun olar cyǵ-le yletpyrcin angьdan cазьrgan eves, харьн troskijь massalardan paза cазьrgan, cyǵ-le troskijь massalardan eves, харьн ol хerek-cok 30-40 хire-le kizi-liǵ, piccił pǵlyk, udurttukcu troskijьlarnь ystyky kezeenden pezin cазьrьp turgannar. Ol tus-kaj' podalgazьnyң şьnarьn ci-gaalazьr tugajьnda 30-40 хire troskijьlarnь piccił хuralьn cьyldьrар teeş, Radek-pile Pjatakof Troskijdan cǵpşeerel ajtyrarga, Troskij хorзok teeş хорup kaan, cyge teerge, kaaş-kьjna-taa porvak troskijьlarga uk tuskaj' podal-ganь ыларьǵ şьnarьn ci-gaalap peerge kajьn polurul, ьndьǵ „ajt-tyrьǵ“ turguza peerge, margьydaa yngeş carlybьşkьn poop polur teeş, хorзok teen. Ыncangaş amğь yje-niң troskizmьnyң nyyr şьraşь pol-za, pottarьnyң yzelin, pottarьnyң tuskaj' podalgazьn cyǵ-le yletpyrcin angьdan cазьrar turzuk, харьн troskijь massalardan cазьrar, paза troskijь massalardan cазь-rar turzuk, харьн ystyky udurt-tukcu troskijьlardan pezin cазь-rar şak мындьǵ „politiktiǵ azьl-dakьlar“ tur.

Oon kǵerge, po yjenin troskizmьn yletpyrcin angьnyң iş-

tinde politiktiǵ yzel tep adap polvas appargan tur.

Amğь yjenin troskizmь polza, yletpyrcin angьnyң iştinde po-litiktiǵ yzel polur eves, харьн taştьkkь kyrynelerniң cazьt me-dee хuraar cerleringe хǵlezilenip azьldap turar uzur parьmdaa cok, jozuluoǵ yzel cok хoralakьlar, yreǵdekiler, хajǵьlylar, şibişkinner, ǵlyrykcyler polgaş azьl-cьn angьnyң ьyt-segi-teǵ tajьn teerveccileri polur tur.

Sǵelgy 7—8 cьldarnь iştinde troskizmьnyң ǵskerlip хuulup kel-geniniң margьş cok pajdalь ьndьǵ tur. Murnundagь troskizm-pile amğь troskizmьnyң arazьnda ыgalь ьndьǵ tur.

Pistin nam kezigyny eşternin aldaǵdalь cyl tize, murnundagь troskizm-pile amğь troskizmьnyң arazьnda ol хань ыgalьn esker-been turlar. Olar polza, troskijьlar şaǵda-la tuskaj' yzeldiǵ uluş polur хǵly ertkenin, troskijьlar polza, şaǵda-la Sovet kyrynege polgaş sovet erge cagьrgaga paak хora cedirer-le polza, şibişkinneer coruk kьlyr polgaş tǵreen curttun şuut ǵskerttiringe cedir kandьǵ-taa paak cydek, py-gy kandьǵ-taa pьzar caksinciǵ, хoralьǵ cybe yylgedirinden ta-daj tьves, uluǵ oruktun teerveccileri polu pergenin eskerbeen turlar. Olar onu eskerbeen polgaş oon uzurundan troskijьlar-pile caa janьnyң en erestiǵ te-missel corudarьga oǵ şaanda caartьnyр turgustunup ap şьda-vaan turlar.

Sǵelgy cьldar iştinde troskijьlarnьn yylgetken pьzar хoralьǵ paak coruu piston camdьk nam kezigyny eşterge pyryny-pile хep-xeneritten tavaryşkan usuru ol tur.

Оон-ыңај. Adak soonda, po yjenin xoralakcylar, yreqlekci-leri polgaş paза olarnың arazыnda koncuq idepkeјliq kirzilgeltoq turup turar faşizmnың troskijcы cazyt tоleeleri-pile şaxtin yjezinin xoralakcylar, yreqdekci-leri-ning arazыnda yndezin ыgal pa-ryn pistin nam kezigyny eşter eskerbeen turlar.

Pireede. Şaxtincylar-pile yletpyr namcylar piske aзыp-pile pytpes idegetter turgan. Olarnың хөј kezil polza, ergide yletpyr pydyrylge cerlerin ezelep co-raan хөrengittenner, ergide хөrengittennernin et yletpyrynyn ergelekci-leri, paза ergide aksionerliq evileldernin хуу kattыştargannar polur, cok-polza, piske politik talazы-pile aзыk ile өзee-liq ergi burzuastың tuskaj erttem-niqleri turgan.

Ol teergilernin politiktіq ar-nың ыңaар şak ындөq polu-run pistin iştiaisten kыm-taa ta-dagalzavajың turgan. Харың şax-tincylar pottarы-taa sovet jozu turguzuqqa pottarының хөnnу cok coruun cazyрvajың turgan-nar. Амгының xoralakcylarының polgaş yreqdekci-leri-ning tugajың, troskijcylarының tugajың ol ыşkaş ыңcaар cugaalap polvas. Амгы-ның xoralakcylar, yreqdekci-leri polgaş troskijcylarының хөј nur-uuzu polza, karmaanda nam bil-etttiq nam kezigyny ulustar pol-ur tur. Ыңcагаş, хөvir talazы-pile pytpes idegetter еves ulus-tar polganь ol. Pir еves ergi хо-ralakcylar pistin ulustarыvska ud-urlanьp turgan polza, caa xoral-akcylar ындөq еves, харың pistin ulustarыvстың murnunga caşpa-alap, pistin ulustarыvсты maktap, idegedip алыр teeş, olarnың mur-nunga авьjaastap turar turlar.

Kөrdyner-peyndezin ыlgaldыq tur.

Ijide. Şaxtincylar polgaş yletpyr namcylarының kыştıyq turgan cybezi cyl tize, olarlar polza, ul-uq, picce-taa polza xirezi-pile cu-gula texnik erttemniq turgan, ың-caarga, ындөq erttem cok turgan pistin ulustarыvс olardan өөр-enmes arga cok turgan.

Ol coruk polza, şaxtin yjezinin xoralakcylarыңa uluq aзыkтыq polgan uzurunda, olar oozunga tajanьp алgaş, şөleen хостuq polgaş saat şaptыk cokka хora ce-dirip, pistin ulubustu texnik ta-lazы-pile megelep turgannar. Ың-caarga амгының xoralakcylar, tro-skijcylar ындөq еves. Pistin ulu-zubus-pile төmeјleerge, амгының xoralakcylarында texnik talazы-pile kandyq-taa artыk cybe cok. Харың pistin uluzubus polza, ам-гының xoralakcylarыңa көөde, troskijcylarга көөde texnik ta-lazы-pile artыk piliştikniq. Şax-tin yjezinden po yjege cedir pis-te texnik talazы-pile jozuluc mergezen on-on mun bolşevikci kaadyрlar өsken. Texnik talazы-pile өзyp mergezen mun-mun polgaş on-on şaa mun bolşevik udurttukularың adap polur-ijik, olar-pile төmeјleerge, ol-la pygy Pjatakoftar-pile Livşister, Şestof-tar-pile Boguslavskijler, Muralof-tar-pile Drovnistar olar şuptuzu polza, хөј kuruq yrdyncek aas-tar polur polgaş texnik peletkel talazы-pile mөldyk-kaldыk cybe-ler tur-on. Pir еves ындөq pol-za, амгы yjenin xoralakcylarы-ның, troskijcylarының kыzy cydel? Olarnың kыzy polza, nam bile-dinde, nam biledin edileeninde tur. Olarnың kыzy polza, olar nam biledin aзыqlap алgaş, po-litik talazы-pile idegeldiq poop, pistin pygy alban cerleribis pol-

gaş organizastarъъs-ce şeleeliq şurgup kirip ap turarъnda tur. Olarnъn artъk sywezi cыл teerge, olar polza, nam bilettiq poop algaş, sovet erge sagъrgazъnъn eş-өөry-pis tep megelenip algaş, pistin uluzubustu **politik talazъ-pile** megelep, idegelin paak sywee xereqler, tujukkaа хora cedirip, pistin kyrynenin cazыt cyulderin Sovet Ebilelinin tajъnnarъnga ileredip perip turgan turlar. Myn olarnъn kiziden ol „artъk sywezi“ politiktin polgaş ugaan mederel talazъ-pile өrttee ta kandъq sywe-ъjnaan, ындъq polza-taa, cerle „artъk sywe“, polur tur. Troskijcъ xoralakcъlar polza, nam

biledi azъqlap, pistin alban cerleribis polgaş organizastarъъsъn pygy-le cerleringe kirer argalъq poop tura-la ol „artъk sywezi-pile“ taşъkkъ kyrynelernin cazыt medee xuraar cerlerinin şuut olcazъ polu pergeni ol turlar.

Pistin camdъk nam kezigyny eşternin aldaqdaly cydel teerge, olar polza, ergi, caa xoralakcъ-larnъn arazъnda, şaxtincъlar-pile troskijcъlarnъn arazъnda pygy ol ылgaldarnъ eskerip pilbeen polgaş onu eskerip pilbeeninin uzurundan caa xoralakcъlar-pile caa janъnъn temissel corudarъnga өj-şanda caartъnъp turgustunup ap şъdabaan turlar.

IV

Aзыл-агыј cedilgelerinin хөlegeliq talalarъ

Pistin iştikki, taşъkkъ pajdalybъsъn talazъndan camdъk nam kezigyny eşternin uttupkan ijik-pe, azъ eskerbejin pargan kol-kol cyulderi mъndъq polur tur.

Pistin ulustarъъsъn monu cyge eskerbejin pargannarъl, cyge ыncap monu төgerezin uttur algannarъl?—tep ulus ajttъrар poor.

По хамъk uttuuccal, sogurarar, sagъş tajъn, sywe xereksewes coruktar kajъn tьrtьp kelgenil?

Pistin ulustarъъsъn, aзыл кь-лрда, sajaanъndan paagъ ol-pe?

Cok, sajaanъndan paagъ ol ewes. По polza, tyr yjenin coruu tur, onu pistin ulustarnъn talazъndan picce-le kъzar polza, tyr-gen uzutkap ap polur.

Ыncarga am cыл?

Cыл teerge, pistin nam kezigyny eşteribis, sөөlgy cылarnъn yjezinde aзыл-агыј corudulgalarъnga pyryny-pile хаара tьrtъr-

gaş, aзыл-агыјnъn cedilgeleringe kancaar-taa aaj-cok xaramdъgyр, ol pygy xerekke хамъk sagъşъn cangъş ыnaar saşъpkas, өske cyulderni төgerezin uttupkan, өske cyulderni төgerezin kaapkan turlar.

Aзыл-агыј cedilgeleringe хандъp тургаş, onu хамъk sywenin uzu-paazъ po tep podap algaş, Sovet Ebilelinin taşъkkъ pajdalyн, pisti kapitalistъq curttar толганъp тураръn, namnъn politiktig aзылн тьnzдаръn, xoralakcъlar-pile temissezirin polgaş oon-taa өske po cizektig aзыldar-ce podal salbajъn, olarnъ харъn iji tugaar ijik-pe yş tugaarъnda corudar aзыldar tep podap turgan turlar.

Cedilgeler polgaş cedişkinner polza, şъnap-la uluq-la sywe polgaj. Sosialistъq turguzuuşkunnun talazъ-pile pistin cedilgeleribis şъnap-la koncuq uluq. Ындъq pol-

za-taa, cedilgelernin pottarь cer-le telegej kьrьnda ьske pygy cy-beler-pile tьmej хөlegeliq talazь paza par polur cybe tur. Politik talazь-pile tadьbaan ulus, uluq cedilgeler polgaş uluq cediş-kinnerge cybe хereksebesteer, sa-gьş tajьыңсьыр, podunga meneer-genir, ideergeer, podunga emin erttir idegeer, podun maktanьr appzarь ховар eves polur polgaj. Sьelgy yjede podun maktaarlarnьn sanьn kizi sanap cetpes apparganьn sler margьşpas poor-sler.

Sosialistьq turguzuuşkunnun koncuq uluq cedilgeleringe амь-raaş, podun maktanьr, pistin cedilgeleribisti indir cьksaalga хөerekseer, tajьыnnarnьn kyzyn kudu көөр, pottarьnn kyzyn oon aзыr көөр coruktarnьn uzurun-dan politik talazь-pile sogurarar coruktun ynyp keenin kizi kaj-gaar cybe eves tur.

Men maңaa cedilgeler polgaş cedişkinner-pile холбаşkan аьыл-дьq cyyder tugajьnda kaaş, sөs cugaalaar uzurluq-men.

Perge cyyder-pile холбаşkan аьылдарн ьrtken yjenin turzul-gazьndan pilir-pis. Ындыq paj-daldьq аьыл-pile kaaş cьl iştin-de temissezip tur-pis, ьnda cedil-geler cok eves tep cugaalaar хө-rek.

Perge cyyder-pile холбаşkan аьылдар рьзьq eves ulustu muң-garadyr, podunun kyzynge pyzy-reves, tedir ьrvaksaar pajdalga tavaryştьrar cyyder хаaja eves poor turar. Oon angьda, perge cyyderden ynyp turar аьылдарн cok кьльр тилеер teeş temissezip turar ulus, ol temisselden taş-teq kadьq bolşevikter poor ynyp turar. Perge cyyder-pile холбаşkan аьылдарнн pajdalь mьndьq

poor tur. Perge cyylderni aзыp тилеерини tьnneli paza mьndьq poor tur.

Moон angьda, cedilgeler pol-gaş cedişkinner-pile холбаşkan ьske janьnn аьылдар paza par poor tur. Ije, Ije eştєr, cedilge-ler polgaş cedişkinner-pile холбаşkan аьылдарн ьnca tep tur-men. Cedilge cedilgezi-pile, ce-diişkin cedişkini-pile plannarnьn aзыp kyyssedir-kyyssediri-pile po-pygy mьnca pydyp keerge, po-litikke şooluq tadьbaan polgaş tьkka хөj cybe көрүp cornaan ulustar cybe хөrekseves, podu meneergenir, indir cьksaal pajь-rьnn хөqlыq ezininge alьzьr, po-podunga pajьr cedirzir, cybenin хire sojguzun pilbestep, politik talazь-pile cьt хap pilves poor, koşkap saldynьpkaş, setkili taj-ьыңсьыр амьrap olurup aar ap-paar poor cybe tur.

Ideergek, podu meneergenir, indir cьksaal кьльр хөөerekseer, podun maktanьr şuugaar ulus-tarnьn pistin curtubustun cedil-geleri-pile холбаşkan, kapitalistьq orannarnьn tolganьp turarь, хо-ra cedirer coruktun caa хөbirle-ri, аьылдар teen cizektiьq ьндыq-la ekki eves polgaş pistin curt-tubuska pir tugaar uzur utkalьq camdьk yndezin cyyldernin tu-gajьn uttur turarьn kizi kajgaar-taa cybe eves tur. Pisti kapita-listьq orannar tolganьp turar tep ce? Ol-taa хөj cybe tur-ijin on! Pis, aзыl-agьjьвьстьn planьn ky-yssedip, aзыp kyyssedip turar pol-ganьвьsta, kapitalistarnьn pisti tolganьp turarь piske cyu kan-dьq uzur utkalьq polur cybel? Xora cedirer coruktun caa хөbi-ri tep ce, troskizm-pile temisse-zir tep ce? Ol pygy anaa pir

hej cybe tur on! Pis azy-agyj planyn kuyssedip, azyr kuyssedip turubusta ындь-ындь aar-saar cybeler piske cyu, kandьq uzur utkalьq poor cybel? Namnyn ty-rumyn, nam organizastarьn son-guuru, nam azyldakcyларь nam-nyn хөj kezigynneringe aзылн хьнадьгь тер-се? Po pygy cybe-lernin хeree cer-le par cybe poor-pe? Aзыl-agьjьвьs өзур хөqзур, yletpyrcin, taraaccьn arat ty-mennin амьдырал pajdalь ulam-na segip turda, мындыq-мындыq aar-saar cybeler-pile syrзур тур-ганьнн хeree cer-le par-pe? Ol cer-le хөj cybe tur-lijn! Plannar-ьвьs азыr kuyssedip турar тур-pis, намьвьs pagaj eves tur, ооң Төp Komitedi paza pagaj eves tur. Piske оон арттык ам cyзу, кандьзь хerek cybe irgi? Moskvada, намнн Төp komitedin-de eldep-le ulus olurar cybe tur-am; хөj-le cyзур-раазьн айттыр-лар тыр, хора cedirer coruk тер cybe тыр алган pottarь-taa udu-

bas-cыpas, өске ulus-taa udu-tas-cыттыbas.

Pistin cамдык турzulga cok ešteribis aзыl-agьjьнн cedilgeler-inge хaramдыгьр, paазь teskin-geš, politik talazь-pile sogurarar coruktun хaldавьгьга pelen polgaš „anaa la“ alзьр турарьнн todarгаj cizee po tur.

Cedilgeler polgaš cedliškinner-pile холбашкан аьььдар мындыq poor tur.

Pistin nam kezigyny ešteribis aзыl-agьjь cedilgeleringe хaram-dыkkaš, Sovet Evillelinge koncuq uluq uzur utkalьq taštykkь, ištikkini ajtтыр-qlarьn uttupkanь-nn polgaš pistin curtubustu xy-reelep турar eleen хөj, аьььдыq cyylderni eskerbejin parganьнн cыldagaannarь мындыq polur tur.

Pistin cybe хerekseves, uttu-uccal, sagьš tajьn, politik tala-zь-pile sogur appaarьвьstьn ta-zьldarь po tur.

Pistin aзыl-agьjь polgaš nam aзылнн cetpes cyylderinиn ta-zьldarь мындыq polur tur.

V

Pistin sorulgarьвьs

Pistin aзылвьstьn ol cetpes cor-uktarьn kancap uzutkap аьььл?

Анаа cуny кььь хереqil?

Мындыq coruduushkunnarnь pottandьrза coguur.

1. Хамьктн мurnunda ol po албан cerлериниң şugumu-pile „хун pyрунyn agar айттыр-qlarьnga“ kadalьр tyзур турar pistin nam kezigyny ešternin sagьš-podalьn —pygy telegej polgaš curtun ištikki pajdalьga хамаарзьр uluq-uluq politik айттыр-qlarьнн tala-zьn-ce uqlandьrарь cugula.

2. Намнн, sovettin polgaš aзыl-agьjьнн каадыларьн politik talazь-pile cьрьдыр, volševik jo-zuzu-pile pьзырарьнн sorulgazьn тоң cugula көргеš, pistin nam-nyn politiktіq aзылн coguur ca-dazьga cedir көдырeri cugula.

3. Aзыl-agьjьнн cedilgeleri mar-гьš cok koncuq uluq uzur tuz-alьq polgaš olarnь pis moon son-gaar-taa хун pyру, cы pyру ce-dip аьььн oraldazьр polzubussa-taa, pistin socialistьq tuduushkun-ubustun хамьк хeree cyq-le ol aзыl-agьjь cedilgelert-pile tьnyр

kalbas tep cybeni pistin nam kezigyny eşterge tajylyrlyar.

Aзыл-агъынын cedilgeleri-pile xolbaşkan, хөлегелиг talalarь polur—podunga meneergenir, cybe xereksebes, politik talazy-pile cыt хар pilir coruktu şaptylandырar coruktarnь uzutkaarda, karacan-gьs pir ebes aзыл-агъ cedilgelerin nam turguzuşkununun cedilgeleri-pile polgaş pistin namнын telgerengej politik aзыл-pile xolbaşтыrar polza, am uzutkar ap polur tep cybeni tajylyrlyar.

Aзыл-агъынын cedilgeleri, olarнын рьзыг мөнгеzi pyryny-pile namнын organizas polgaş politik aзыдарындan polur, ol cokka aзыл-агъынын cedilgeleri төs cok elezinge turgustunarь magat cok tep cybeni tajylyrlyar.

4. Kapitalistyq curtтар tolган-ыр turar coruk polza, Sovet Eвилелинин таştыккь раjдалынь kol парьmdalaar cyuly polur tep cybeni kazan-taa utраjьн сактыр corуuru cugula.

Kapitalistyq curtтар tolган-дыr turda, таştыккь kyrynelernin cазыт medee xuraar cerlerinden Sovet Eвилелинин іştin-ce ьдыр ki-irer xoralakcылар, yreqdekiler, şibişkinner, ölyrykcыler turup turar polur tep cybeni kazan-taa utраjьн сактыр corуur, po tugajьн сактыр coraaş, kapitalistyq curtтар tolган-ыр turar coruktun uzur-tuzazьн cedir ynelep көрbes, xora cedirer coruktun kызын polgaş uzurun cedir ynelep көрbejн турar eşter-pile temissel corudar.

Aзыл-агъынын кандыг-taa cedilgeleri, cezemenin-taa uluq turza-cok, kapitalistyq curtтар tolган-дыr turar coruktu polgaş ol coruktan уныр turar cyylderni cok кылыр şьdavas poor cybe tep cy-

beni pistin nam kezigyny eşterge tajylyrlyar.

Таştыккьнын cазыт medee xuraar cerlerinin xora cedirer, yreqdeer, şibişkinneer aзылнын sorulga podalgazy-pile, pottuq aзыл-pile polgaş arga texnii-pile pistin eşter, nam kezigynneri polgaş nam kezigyny ebes bolşevik-ter тапызыр ap polur кыдыр cugula хемceqlerni ap corudar.

5. Таştыккьнын cазыт medee xuraar cerlerinin yreqdeer, xora cedirer, şibişkinneer aзылнын idepkejliq ideget'eri polur troskij-cылар polza, aзылcын ағынын іştin-ge şaqda-la politiktioq yzel ebes appargan, aзылcын ағынын erge-азыл-pile таарзыр xolbaşkan kajь pir yzel surttaalga olar şaqda-la tuza cedirbes appargan, olarlar таştыккьнын cазыт medee xuraar cerlerine хөlezilenip aзыл-dap turar xoralakcылар, yreqdekiler, şibişkinner, ölyrykcыlernin kol парьmdaa cok polgaş tuskaj yzel surttaal cok polyqleziişkini polu pergen tep cybeni pistin nam kezigyny eşterge tajylyrlyar cugula.

По yjenin troskizmь-pile temissezirde, am ergi arga surttaal, margыldaанын argazy хerek cok, харьн сaa arga, тазылындan тура sogar polgaş cыла pazарьнын argalary хerek tep cybeni tajylyrlyar.

6. Амгы yjenin xoralakcылары-pile şaxtin yjenin xoralakcыларынын arazьnda ыгальн pistin nam kezigyny eşterge tajylyrlyar cugula, şaxtin yjenin xoralakcылары pistin ulustun texnik talazy-pile koşkak sulazьн aзыqlap турgaş, texnik ортта megelep турган polza, nam билетtiq амгы yjenin xoralakcылары pistin ulustun politik talazy-pile cybe хereksebes corуun aзыqlap, pistin ulustan olar-

ny nam kezigyny ulus teeş politik talazý-pile idegep turganyn azyýlaaş pistin uluzubustu megelep turarýn tajylybýlaar.

Texnikke mergezip öörenir tep şaxtin yjezinge taarzyr turgan ergi lozunnu kýrýnga am po turup turar yjege ыlaptyq taarzyr lozun polur kaadýrlarny politik talazý-pile kizizidip, bolşevizmge mergezip polgaş pistin politik talazý-pile idegeccel coruubustu uzutkaar tep caa lozunnu neme-eri cugula.

Мына теп айттырýr cadavas: on suq cýldýn murnunda, şaxtin yjenin tuzunda ol lozunnamy хары-уqda ijeldirzin, texnikke mergezip öörenir tep paştajy lozunnu-taa, kaadýrlarny politik talazý-pile kizizider tep sölgy lozunnu-taa pir uqda salыр polvas turgan cybe-pe? Cok, хорзok turgan. Pistin bolşevik namyn iştinге азыл хerekti ынаар кыыр polvas cybe. Revolustuq şimceşkinin ergildeliq yjeleinde kezede кандық pir-le kol yndezin lozun murnap yner, cyge teerge, oon tuttunup algaş, onu tamcýştyr pygy ilcirbelerni şuptuzun şeje tırtıyp yndyrer. Lenin pisti мына теп öoretken: pistin азылыстың ilcirbeziniң kol cerin tırkaş, oorttan tuttunup algaş, onu tamcýştyr pygy ilcirbeni şuptuzun şeje tırtıyp yndyrgeş, purungaar tepşip corup olurunar teen. Ol taktik karacangys şyn taktik polurun revolustuq şimceşkinin töggyzy kergyzyp tur. Şaxtin yjenin tuzunda pistin ulustarmyn koşkak cybezi texnik talazý-pile cýdýp kalgannda turgan. Ына-arda pistin koşkak cybevis politik айттырылар еves, харын texnik айттырылар poop turgan. Ына-арга ol yjenin хоралаксыларын pis

politik talazý-pile кансаар көрыр turgan-pis teerge, мырнај тодаргај turgan, cыл тize, болшевиктер оларны politik talazý-pile pytpes idegetter tep көрыр turgan. Texnikke mergezip öörenir tugajnda lozunnu salgaş, po arazýnda on-on, cys-cys şaa mun mergeşeen bolşevik kaadýrlarny kizizidip alganbys-pile pistin ol texnik talazý-pile koşkak sulabysty uzutkap algan-pis.

Am polza, ындық еves, texnik talazý-pile mergeşeen bolşevik kaadýrlarlyq turubusta, pistin uluzubuska temejleerge texnik talazý-pile кандық-taa arttyk cybezi cok, харын nam bileди edilep coruur polgaş nam kezigynynyn pygy ergelerin азықлар турар pytpes idegetter cazyt хоралаксылар poop turar turlar. Am pistin ulustun koşkaa texnik talazý-pile cýdýp kalgannda еves, харын politik talazý-pile cybe хerekseves, tavarylga poop nam bileди algan uluska кайы хамаан cok idegeer, ulustu хынаарда, politik talazý-pile askyn paşmdalavajyn, харын оларнын азылынын кyyssel-dezin хынаар coruk cogunda. Piske am kol cugula poop turar айттырық polza, pistin kaadýrlarlybystyn texnik talazý-pile cýdýp kalganyn uzutkaarbryn айттыры еves, cyge teerge, ol coruk kolduunda uzutkangan, харын politik talazý-pile cybe хerekseves polgaş tavarylga-pile туş poop nam bileди apkan хоралаксыларга politik talazý-pile idegeccel coruktu uzutkaarbryn айттыры polur.

Şaxtin yjenin tuzunda кадыр tugajnda temissel coruđar cugula айттырық-pile am po yjenin cugula айттырынын arazýnda yndezin ыгалы ындық tur.

Moон узuru-pile on сьлдьн мurnunda iji lozuңnu ijeldirzin, texnikke mergezip өөrenir tugaj-ында lozuң-pile kaadьrlaрнь pol-itik talazь-pile kizizider tugajьn-da lozuңnu ijeldirzin salьp шьda-vas турган polgaш salvas узurluқ турган тур-pis.

Moон узuru-pile texnikke mergezip өөrenir tugajьнда erги lo-zunga, am bolшеvizmге mergezip өөrenir tugajьнда, kaadьrlaрнь politik talazь-pile kizizider pol-gaш pistin politik talazь-pile cy-be xerekcebes coruиbustи узut-kaar tugajьнда caa lozuңnu nem-eeri cugula polu pergen.

7. Pistin хьн pyry purungaар тepшеениbis tudum-na aнғы tem-isseli ulam-na өзыр par сьдар узurluқ, pistin cedilгелерibis ul-gatkan tudum-na aнғы таjзьнь ulam caazьгыр par сьдар теер ирик yzeldi каза шапкаш, ьрадыр oktap-тарь cugula.

Po polza—karacangьs ирик yz-el polur cybe eves, xapьн aьььл-дық yzel polur, cyge teerge, ol yzel pistin ulustaрнь udumзura-дыр, olaрнь kapкaга kиirip, ьн-caarga aнғы таjзьнь sovet erge cagьrga-pile temissel corudaрьн-га segip yнyp келiringe argaььқ poldurup турар.

Xapьн-na pis ulam purungaар тepшеениbis tudum, ulam uluқ cedilгелерлиқ polгaнььs tudum, каза шаптырган тарлаар aнғылаpньн арттыькьннарь ulam өzeergeer, olar temisseldиң eң cидиқ хевир-леринге ulam тырген кирер, sovet кырынеге paак cybenи ulam-na ul-uu-pile xaldadyр, paакка тышкен-нepнн eң сөлgy argazь poldur-up temisseldиң eң-ne medee cok argalaрьн ulam-na xapaнaяньр tudar appaar.

SSRE-de каза шаптырган aнғы-лаpньн арттыькьннарь caaskaan-зыраан eves тep cybenи podaар xerek. Oларлар SSRE-ниң ьндын-da турар pistиң таjзьннарьььстың talazьндaн шуut тuzalamcьнь ap турар. Aнғы temisseli SSRE-ниң ишти-pile кьзьгаарлаңган тep po-daар polza puruu polur. Pir eves aнғы temisselinиң pir узu SSRE иштинде xөdelip турар polza, oон paza pir узu pistи толгaнган бур-зуas кырынелepнн иштинде шөjлyp кире pergen турар. Po tugajьн каза шаптырган aнғылаpньн артты-ькьннарь pilip шьdavas eves cy-be тур. Ынцaнгаш шак po tugajьн olарлар pilir polgaш moon songa-ar-taa olар pottapьньн medee cok xaldaaшкьньн yrgьlycyleer.

Pisti төөгь ьнcaар өөредip тур-ар. Pistи leninizm ьнcaар өөредip турар тур.

Po pyгyны utpaжьн pelen тур-аь cugula.

8) Yrgьlycy xopa cedиpbes pol-gaш podunun кььр турган aзь-лeңга хаaja-taa polza, cedилге көргьзыр турар kizi xoralakь poop polvas теер paza pir ирик yzeldi каза шапкаш, ьрадыр ok-taptapь cugula.

Шак po eldep yzel polza, онu yндырыр келгennepнн cybe pilbe-zин илерedip турар тур. Pir eves xoralakь kizi eң кьска polcaқ иштинде илерettiip tutturvas тep po-daар polza, yrgьlycy xopa cedиpbes, xapьн-na jozulуқ xoralakь kizi podunun aзььн corудup тура хаaja polgaш-la cedилгелер көргь-ze каар турар узurluқ, cyge te-erge, uk ideget xoralakь poop хевеер арттаpьн idegedip алгаш, podunun xoraььқ aзььн ulam-сьлаp corudaрьньн karacangьs argazь ol polur.

нь ургылcy megelep, olarnың tu-
gujunga ыяш sup, olarnың cedil-
geliq azыldarynga eleen хөj mo-
ondaktыq cyulderni sagыstыb-pile
turguzup, adak сөөlynde olarnың
азылың paksыradыp kelgen tugaj-
ында eleen faktы-parымdaalarnы
ileretken. Cizeelep podaarga, Don-
bastың kapital tuduuşkununga хо-
ra cedirip turgan coruk хөmyr-
таш kazыp тыварының peletkel аз-
ыldary-pile өске хамык азыldary-
ның аразында узыктел кылыңга
cedirip kelgende, cangыs staxan-
ofcular cyny кылып шыдаар poor
teer-sler?

Азыл-херекти purungaар тепşi-
dip corutkaş, podunуң uluq xy-
leelgezin kyyssedir teleede, хор-
alakсыларның кандыq-таа cyyl-py-
ry pytpes уylgediişkinninge ud-
ur staxanof şimceeşkini podu pis-
tiң talabyстан jozuluq tuzalamсы
хереqler turar tep cybe todargaj
eves irgi-pe? Хора cedirer coruk-
pile temissezi, ol хора cedirer
coruktu uzutkaар tugajында tem-
issel, хора cedirer coruktu cygen-
nep сыдымnap алыр coruk polza,
staxanof şimceeşkinin kalbartтыp
telgerediriniң cugula cyyly polur
tep cybe todargaj eves irgi-pe?

Men podaarynga, po айттырыq
paza-la todargaj polgan uzurun-
da moon ыңaj тајылдырлааşкын хе-
реqlerejи tur poor tep podaj tur-
men.

11) Troskij yzeldiq хоралак-
сыларның ам оон ыңaj kur kyzy
cok, olar ам cyq-le en сөөlgy
kaadyрларын сыp турарлар теер peş
tugaар irik yzeldi caza şapkaş,
ыradыp oktapтары cugula.

Ol polza, şың eves tur, eşter.
Şak ыңдыq yzeldi cyq-le cybe
pilbes ulus podap yндыryp keep
polur. Troskij yzeldiq хоралак-
сыларның pottaryның kur kyzy

par. Olarnың ol kur kyzy polza,
хамыктың мurnunda SSRE-de ca-
za şaptыrgan tarlaар аңыларның
artтыşкынар ol polur. Olarnың
оон ыңaj kur kyzy SSRE-nin те-
biskeeriniң таştында Sovet Ebile-
linge өzeenneşkek eleen kezek pe-
lykter polgaş organizastар ol po-
lur.

Cizeeleerge, yzynyn iji xuuzu
şibişkinner polgaş yreqleriler
poop turar troskij yzeldiq kon-
trevolustuq IV tugaар internas-
ional tur. Po polza, kur kyş po-
op polbas-pe? Şak ol şibişkin in-
ternasional troskijсыларның şibiş-
ki, yreqleriler aзылыңга kaadyр-
lar yндыryp perip turar tep cybe
todargaj eves irgi-pe?

Cok polza, paza cizeeleerge,
Troskij tep teedi şibişkinni po-
dunda xorgadadyр алган polgaş
Sovet Ebilelinge Troskijның хора
cedireringe tuzalaşкан Norvegi-
de Şeflo tep optuq obuzunnuq
idegettи pөlyyn ap көreeli. Po
pөlyk cyzy-pile kur kyş poop
polbazy? Şak po kontrevolus-
tuq pөlyk troskijсы şibişkinner-
ge polgaş хоралаксыларга moon-
таа songaар tuzazyң көrgyspes
tep кым ыңca tep шыдаары?

Cok polza, paza cizeeleerge,
ol Şeflo tep optuq obuzunnuq
idegettи pөlyy ыşkaş Franzьda
Subarinnың pөlyyn ap көreeli.
Po polza, cyzy-pile kur kyş po-
op polbazy? Şak po optuq obu-
zunnuqlарның pөlyy polza, tros-
kijсыларның Sovet Ebilelinge удур
corudar şibişkin-хоралаксы азы-
лыңга paza tuzalabas tep ыңcar
polur-pe?

Ыңcaarga, sylde-synezinin, tur-
gan podun faşistarga sattыныркан
Germanda Rut Fişerler, Maslof-
tar, Uransылар suq tigileen ol
pygy teergiler—troskijсыларның

şibişkin-xoralakъ азылыга кур кыş polbas ceri kajdal?

Cok polza, cizeeleerge, Amerikte Istmen tep optuq ovuzunnuq ideget praştan kezek tyrzok cogaalcyar pelyy, SSRE-nin azylyyn angъzyn xoptap, cyq-le oon-pile амьдыrap coruur ol-la pygy temir-zyk teerbecileri polza, troskizmgа kur kыş polbas ceri kajdal? Mьndьq tьleede, troskijcyar eñ sьelgy kaadyrlarыñ cъp turar teer irik yzeldi ьradьr oktapar xerek.

12) Adak soonda, p'ister bolşevikter хөј tur-pis, xoralakcyar polza ebeeş tur, pister bolşevikterni on-on saja ulustar tuzalap turar tur, харьн troskijcy xoralakcyarlaryñ cyq-le iji-cangъs polgaş kaaş on-şaa kiziler tetkipt tuzalap turar tьleede, pister bolşevikter, pir kaaş-la porbak xoralakcyar-ce podal salbaza-taa aзырvas teer paza pir irik yzeldi puza şapkaş, ьradьr oktapar xerek.

Ol polza şьn eves, eşter. Ol polza, xoralakcyar-pile temissezip pilbestiñ xaraaъ-pile azyldap cadaan camдыk pistiñ eşlerniñ setkilin covapraşьn argalap, olarыñ seremcilelin koşkadьp ujaraдыp, olarыñ амьр şөleen ududar teen eldeptiqden artыk paak yzel tur.

Troskijcy xoralakcyarlaryñ iji-cangъs-la kizi tetkipt turar, харьн bolşevikterni on-on saja ulustar tetkipt turar teeni şьn polvaşьnnaan. Ындыq polza-taa, onu parьmdalaaş, xoralakcyar pistiñ xereviske koncuq aзылдыq хора cedirip şьdavas tep cer-le polbas. Paak cybe uygedip, хора cedirer tize, anaа хөј sannыq kizi cer-le xereqlettinmes. Днеппir tuduun tudarda, on-on mun

azylycьnnaryñ azyldadyr kiirer xerek. Харьн onu caza tepsir teen polza, kaaş-la on kizi kirer, oon көbeј eves. Tajьn tuzunda tulcuuşkunnu tiilip алыр tьleede, kaaş-kaaş korpus kызыl şeriqler xereqlettinip polur. Ыncarga ol tiilelgeni caaga yreer tize, pygy şeriqnin ştabьnga ijik-pe, aзы diviziniñ ştabьnga-taa polza, calazyрьnyñ todargaj planьn oorlap алgaş, onu tajьnga tamcьдыp apparyp peripter kaaş şibişkin kiziler polza-la polu peer. Uluq temir-oruk көvyryy turguzar teen polza, mun şaa kizi xereqlettiner. Харьн onu caza tepsir teen polza, ol ortta cyq-le kaaş kizi ceccir. Ындыq cizekterni on-onu-pile-taa, cys-cyzy-pile-taa көrgyzyр polur-ijik.

Ыncangaş pis хөј-pis, olar troskijcy xoralakcyar polza, ebeeş tur tep, pottun хөnnyn cazap polvazy ol tur.

Olar troskijcy xoralakcyarlaryñ pistiñ хыreelenibis iştinge cer-le turguspaзыñ kызыр cedip алыр xerek.

Aзыl-agьjnyñ polgaş Sovettintaa, cazak-cagьrganьñ polgaş namnyñ-taa, pistiñ pygy organizastarybьstьñ niittizinge хamaaryр pistiñ aзыlbьstьñ cetpesterin канcaar uzutkaar tugajьnda aйтьрыq ьндыq tur.

Ol cetpesterni uzutkaarynga erge-cok cugula хемceqler ьндыq tur.

Nam organizastary polgaş olarыñ aзылында cetpesteriniñ tugajьñ tuskaj ap көer teerge, ol cetpesterni uzutkaar хемceqlerniñ tugajьñ slerge хьnadьp көrgyzeri-pile ekkep kiirgen toktaalдыñ tьlebilinde cece todargajьpile cugaalap kaan. Ыncangaş, men podaarymga, manaa ol tu-

gajyn tajybyrlap cugaalap turar
xire cugula ewes tur.

Pistiniň namnyny kezigvny kaadylarlaryň politikiq peletke'iniň polgash polbaazyralynyň tugajynda ajtylyq talazy-pile cyq-le kaas ses cugaalaksap tur-men.

Men padaarǵma, pir eves pistin nam kezıgyny kaadyrlarǵy adaandan ury ystynge cedir iştikki, taştıkkınyñ pıjdaıǵyn aaj paazyñ saıyǵy pilip alar kydır olarǵy yzel surtıaal talazy-pile peletkep, politik talazy-pile pyzyr ap şydaan turgan polzubussa, pir eves pis, olarǵy oranǵy ıdurıtup paştıarǵyñ ajttıyǵylarǵy şooluǵ ıskındıyǵylar cok kydır, şııpirlep şydaar argaıy, jozuluǵ ışkan lenınciler, marksıscılar kılıp ap şydaan turgan polzubussa, pistin sorulgalarǵyştyñ onnıñ tos xıuzun oon-pile kyyssedip alǵan turar ijk-pis.

Pistiq namnyq uduyttur kizileri
kandyq jazylyq turup turaryl?

Pistiŋ namnъŋ xyreeleninde, pir ev's oon udurtttur kizilerin ap podaar polza, 3-4 mun xire teedi udurttukeular p.r. Onu men polza, pistiŋ namnъŋ teedi can-sъnnarъ teer ijk-men.

Оон ыңај 30-40 муң ортум-ак удуртукcular пар. Ол полза, пистин паның ортумак санын-пары тур.

Оон аңыда 100 150 миң хире намың кудукку ыдуртур азыдакылар пар. Ол полза—пистин намың пице сансылар тур.

Ol udurttur kaadylarnyn yzel suritaal talazь-pile tepşilgezin polgaş poliik talazь-pile pyzbyşkynyn kedyryp, eryl tepşiderin manar olurar caa kizilerni ol kaadylarga kattыştırar, ьnc angaş udurttur kaadylarnyn көvydedir, —sorulga ol tur.

Onu kyyssedirde cyy xereqil?

Xatıyktıñ murnunda pıstın namnıñ udurtukcularınga, uyrler targalarındıñ egeleeş mozular polgaş respublikalarıñ nam orgańızastarıñ targalarınga cedır, coguor ujenin işinde, pottarıññ jozulıq oralakcılar poor şıdaar iji-iji nam azyldakcılarñ şılıp alıñ taandırar cugula. Bıcaarga pır kızıge-le iji oralakcılarñ kajúñ tıp alır cıvel, pıste ındıq taarızır azyldakcılar par eves tep ajttırar magat cok. Ol polza, şın eves tur, eşter. Azyldap şıdaar, tuskaj salımnıq kızıler pıste on-on muñ tur. Olarıñ ergi ceringe emin erttir yr turguzup, ırıtpeş tölcede, olarıñ pajdalın pilip turgaş, oş şaanda ory tepşider xerek. Tilep timzenzinerze tıp aar sler.

Oon ыңай. Нам өөредилgezinge polgaş yyrler targalarып selip pe-
letkeeringe mozularып тәп cerler
pyrzyngе tәrt ај хи ussa аа ың
„nam surguulu“ turguzарь cu-
gula. Ol surguuldar-се namып
хамык kudukku organizastарып-
ып (yyrлеринин) targalarып coru-
dar xerek. Oon soonda olar sur-
guulun тооскаш, canыр келirge ol-
арып oralakcыларып polgaş nam-
ып kudukku organizastарыпып
en-ne teere kezigynnerin corudar.

Oon ыңай. Rajonnar organi-
zastarynyñ pir tugaar targalaryn
politik talazy-pile ulam-na selip
peletkeeri-pile SSRE-nin ištinge,
cizeeleerge, 10 en cugula töp
cerlerge, ses aj xuussaalyq „Le-
ninnin surguulun“ turguzar
erge-cok cugula. Ol surguuldar-
ce rajonnun polgaş okruktun nam
organizastarynyñ pir tugaar tar-
galaryn corudup eoretkeş, oon
olar surguulun tooskaş, canyp
keerge, olarnyñ oralakсыларын

polgaş rajon, okruktun nam organizastarының ең теере кезигынерин corudar polza coguур.

Оон ынај. Хooraj organizastарының тaргaларын yzeл сурттаал talазь-pile ulam selip peletkeer polgaş politik talазь-pile polbaa-зырадыр төледе, РК(в)Н ТК-ның сапынга 6 ај хууссаалық „Намның төөгүзы polgaş politiинин tugajында surguuldu“ тургузарь ерге-cok cugula. Ol surguul-ce хooraj organizastарының pir tugaар ијик-pe ији tugaар тaргaларын corudup өөretkeş, оон olар surguulun тооскаş, сапыр кеerge, хooraj organizastарының ең теере кезигынерин corutsa coguур.

Adak soonda, РК(в)Н ТК-ның сапынга 6 ај хууссаалық „Иштикин polgaş таştыккы политиктин айттырықларының tugajында cөvylel xural“ тургузарь ерге-cok cugula. Ol-ce mozular polgaş kraj-lar organizastарының paza nasional-dарның komunistьoқ namнарының төр komitetterинин pir tugaар тaргaларын corudar. Ol ештер polza pistin namның Төр Komitedинин удуртукчуларының soon салгап шыдаар cангыс еves, харын кааş-каaş eelceqlernи peer узurluq. Ol polza ерге-cok cugula polgaş ol ыjaар-la кылдыңан турар узurluq.

Men tooza perdim, ештер.

Ыңcангаş, yletpyrccин аңгының тајзыннарь podunun yreqlеer—xoralaar, şibişkinneer —kizi өly-rer азылынга азыqlар ар турар cetpester polur pistin pygy азы-agьj, cазak-cагырга, nam organizastарыыска niittizi-pile хамаар-зыр polgaş cyq-le nam organi-zastарынга тuskaj хамаарзыр шы-нарлыq, pistin азылыыстың kol cetpesterин todargajlap көрдүвys.

Оон ынај, ol cetpesterни узut-каарынга polgaş таştыккының са-зыт медеe хураар cerлеринин tros-kijсь—faşiscь төлеелеринин yreql-dekci—xoralakсь polgaş şibişkin-ci—kizi өlyryкcy халдаашкынна-рын хора cok poldurарынга ерге-cok cugula kol-kol арга хем-ceqlernи төлевилер айттывьs.

Pygy ol арга хемceqlernи pot-tандыгыр шыдаар-pis-pe, piste аңаа cugula хereqlettинер pygy арга-lарыыс par-pe төр айттырттынар appaar тур

Cugaa cok, шыдаар-pis, Ol ar-ga хемceqlernи potlandырагынга cugula хereqlettинер pygy арга-lар piste, pistin ерге-medelibiste par cybe төледе шыдаар-pis.

Piste cyu cybe cetpejin турар-ы?

Cyq-le cангыс cybe cetpejin турар тур, cyl тize: podunun po-litik talазь-pile cybe хereksebes coruun, podunun sagьş тајзың coruun, podunun politik talазь-pile karaa cetpes coruun узutka-арынга pelen турар coruk cetpes тур.

Хамык-la узур ында тур.

Kapitalizmнь tyзыргеş, sosia-lizmнь kolduunda тургускаş, py-gy telegejnинин komunizmньын uluq tugun көдырып yндырген pister, ol kattырыңcyq polgaş me-legej аарыqдан кансар carлып ар шыдаvas ulus poor-pis?

Pir еves pis podubus kyzeer poizubussa, oorttan кансар-taa адырлып ар polurubus tugajында piste tadagalzaар cybe cok. Pis оон аңаа-la адырлып алыр еves-pis, харын воlşevик jozuzu-pile ылар адырлып ар шыдаар-pis.

Şak ol melegej аарыqдан адыр-лып алганьыс soonda, piske кан-

dьq-taa iştikki, taştьkkьnnъ taj-
zьnnarъ korguncuq eves, piske
olarnъn xaldaaşkьnnъ korguncuq
eves, cyge teerge, pis olarnъ am
po yjede kajъ xire caza şaar tu-

rarьbьs ьşkaş, moon murnunda
kajъ xire caza şaar turganьbьs
ьşkaş moon songaar-taa caza şa-
bar-pis.

(Adьş caskaan).

1937 сыдың 3 айның 5 хунынде РК(В)Н ТК Plenumuңа ес Сталинның торсу хагьызы

ЕШТЕР!

Men podumnun iletkelimde, uk sugaalazyp turar xerektiң kol ajttırьqlarының tugajyn sugaalaan-men. Şygymcylelden көerge, cybeni pilip alғаньыс am pyryn todargaj tur, sorulgalarьыс pilir tur-pis, aзыльыстың cetpes cybelerin cok кылыңга pelen coruubus par tur. Ындық polza-taa, pistiң organizas poliitliq pottuq aзы talazь-pile camдык ajttırьqlarың pis am-taa ekki todargaj pilip albaanьыс şygymcyleiden paza көзыldy.

Ындық ajttırьqlarың мен cedini sanadьm.

Ol ajttırьqlarың tugajьnda kaaş ses sugaalaajьn.

1) Namның politik ajttırьqlarың sugulaga көрвеjin uttupkaş, aзы-agьj coruduuskunnarь polgaş aзы-agьj cedilgeleringe emin erttir хандьгьр харамдыгар polza, mungaş pajdalga tavarь peer cybe tur tep cybeni am ulus tooza pilip miningen tur tize aзырvas. Ындық cybe polganda, aзыldak-cьларың sagьş podalьn namның politik ajttırьqlarың talazьnce көryndyrgeş, aзы-agьj cedilgeleri namның politik aзыльың cedilgeleri-pile таарьştьr, cergeleştir corup turar poldurarь erge-cok sugula tur.

Namның politik aзыльың тыңьдар sorulғань, nam organizastarың aзы-agьjың аар-saар cyylderin-

den хостаар sorulғань хerek кылыңга кансаар pottандьrарь? Şygymcylelden көerge, am-na aзы-agьj aзыльың тығыңaj кылас appaar cybe tur eves-pe оң tep camдык ештер ыңсаар pilir теер pajdaldьq tur. Саа, purgan авьразьн, am-na aзы-agьj хереenden адырьr tur-pis, am namның politik aзыльың-taa кылыр polur cybe eves-pe оң tep petti kьдыы ындық ьыттар унyp турdu. Ыңсаар pilirge şьn-pe, кандьqь? Cok, şьn eves. Pistiң nam kezigyny ештер aзы-agьj cedilgeleringe хандьгьр алыскаş, politikten хoorlu pergen coruu polza, emin еrtken coruk tur, оон pis uluq kogарal көрduvys. Pir eves am pistiң camдык ештер, namның politik aзыльың тыңьдар teeş, aзы-agьjdan хoorlur-pis теер polza, ol paza pir emin еrtken coruk polur, оон көөр kogаральыс темгизinden tudavas polur. Pir emin еrtken coruktan pir emin еrtken corukce şьrap polvas. Politikti aзы-agьjdan адырьr polvas. Pis politikten carьp şьдавазьыс ьскаş, aзы-agьjdan carьp şьдавас-pis. Өеренirde өptiқ polzun teeş, aзы-agьjың ajttırьqlarың politiktin ajttırьqlarыңdan arга talazь-pile ulus carьp turar polgaj. Ындық polza-taa, онu ыңсаарың узuru polza cyq-le arга poldurup, cyq-le өеренirde өptiқ polzun teeş ыңсаp turar

cybe tur. Амьдэрал кыргага полза ындьо евес, харьн херек кыргага политик-pile азыл-агыј чарьлас. Олар кадь туруп турар полгаş кадь хөдөлип турар. Ынчагаş, piston херек кыргада политик-iske азыл-агыјнь политик-ten адырар теп подаар, азыл-агыј азылнь тынздарда политик азылнь херексөвөстөп тургаş тынздар ијик-ре, паза харьн политик азылнь тынздарда азыл-агыј азылнь херексөвөстөп тургаş тынздар теп подаар кизи ыјаар-ла мунгаş пайдальга таварзыр.

Нам организастарьн азыл-агыј-ньн аар-саар цуылдеринден хостаар полгаş намньн политик азылнь тынздар теп токтаал төлөвилеинде бир цуылдын utkazь полза, азыл-агыј азылндан полгаş азыл-агыј удурттулгазьндан хоорлур teen cybe евес тур, харьн азыл-агыј органныр полгаş оон иштинде ылагыја cer органныр piston nam организастарьвс шуут орнар eenziredi peer coruktu moon songaar undyrbezин теп cyq-le ыңса teen utkalьo cybe tur. Ындьo cybe полганда, азыл-агыј органнырга шаq yrgylcy тuzalap, оларнь шаq yrgylcy рьзыqlap турар полгаş азыл-агыјнь удурттурда ол органныр азылдыр евес, харьн оларнь тамсыстыр удурттур теп, азыл-агыј органныр воlшевик jozu-pile удурттур, ол argань mergezip pilip альрь erge-cok cugula tur. Азыл-агыј органныр полгаş хамьктың мурнунда cer органнырга ekki-ekki кизилерден peer херек, ол органнырга таанган сорулгазын кyyssedip шыдаар caa ekki-ekki азыл-агыјлардан киіріп азыл-агыј херек. Cyq-le ол азылды кылган soonda, nam организастарь азыл-агыјньн аар-саар цуылдеринден пырыны-pile

хосталган турар теп полур. Ол teerge ындьo-ла амьр пелен cybe евес полгаş анаа eleen yr yje хереqlettiner appaarь pildingir tur. Ындьo полза-таа, ону кыль-ge-ce cedir nam организастарьвс moon-таа songaar coguur coldak xuussaa иштинде, көдөe азыл-агыјньн азылньн pygy-le аар-саар цуылдери, cer andарарь, тараа тарьрь, тараа альрь cizek-tiq цуылдерин шуут хол tudup азылдаар appaar tur.

2) Xoralakcьлар, yreqdekciler, şibişkinner cergeliq cybelernin tugajьнда ији сөс cugaalaajьн. Men подаарьмга, po yjenin xoralakcьларь, yreqdekcileri та troskijьн, та vuxarинньн тугу-pile, та кандьo-таа tuk-pile caşтьнр caqдыган полза, оларньн ылет-пырccин ағыньн иштинде политик-тиq yzel полuru шаqда-ла citken, олар полза кол парьмдалаар yzel surttaаль cok, kol-ла азыль хоралаксь, yreqdekci, şibişkin, ölyrykcy idegetter polu pergenner теп cybe am pis pygydege todargaj tur теп podaj tur-men. Ол teergiler ылетпырccин ағыньн тажызыннарь, piston curtтubuska хоральo podаль-pile öskelengen idegetter polган uzurunda оларнь кам хажьра cogu-pile cьлca шаар, тазыльн тура тырттыр cok кыльр appaarь pildingir tur. Ол teerge todargaj полгаş оон ыңај тажылыр-лаан-таа херее cok tur.

Ынчагаge мындыq ајтырьo: troskizмньн japon-german cазьт төлөелерин cьлca шаар, тазыльн тура тырттыр cok кыльр сорулгань херек кыргага канчаар pottандьрарь? Ол teerge, cyq-le cingine troskijьлардан ағыда, казан бир cyy шаqда troskizмньн talазьн-ce cајгыльр coraan полза-таа сөөлынде, troskizмдан шаqда-ла carь per-

gennerni paza sop, tazylyndan cok kыlyr teeni ol-pe? Xora cedirer coruktun cingine troskijcy tele-eleri polurlardan angыda, kazan pir cyu шаqda kаjы pir troskijcy kizinin еrtken kudumcuzu-pile kazan pir cyu шаqda еrttipken kizilerni paza sop, kogun yze cok kыlyr teeni ol-pe, kandyqyl? Po plenumga manaа pettii kыды ынды ыттар унур турду. Uk tok-taaldы ынаар pilir coruktu сын теп полур-pe? Cok, сын теп пол-vas. Ol ajttырыкы көерде, еске pygy ajttырыqlar ыкаш, kizi-kizi tus pyryzyn, angыlap көөry er-ge-cok cugula. Ulustu тоozаын cangыs аaj көрүр полvas. Ына-ар kаjы хамаан cok көөр полza, cingine troskijcy xoralakcyлар, ши-вишkinner-pile temissezir coruktun xereenge ol coruk cyq-le xora cedirip полur.

Pistin харыссалгалық ештерnin аразында troskizmdan шаqda-la carylган полгаш troskizm-pile temissezip турарь troskizmnың tal-азын-се cаjгылып көрвееп pistin camдык хындылық ештерibisten to-ра еves, харын теере ерги troskij-цылар еleen пар. Ындық ештерni аm paakka sugar полza, melegej coruk полур-ijik.

Pistin ештерnin аразында, yzel surttaal talазы-pile troskizmga ke-zeede udur coraan полza-taa, ol хirezinde, tus-tus troskijcyлар-pi-le хуунуң харылзаалық coraan полгаш troskizmnың херек кырында арын шырайы todargaj appaарь pilek-le uk харылзаазын toraan yzyp узутkaan ештер paza пар. Олар tus-tus troskijcyлар-pile ху-унуң пайыралдық харылзаазын to-раан yspejin, ozaldap yskeni ek-ki еves полважынаан, ындық пол-za-taa ындық ештерni troskijcyлар-pile pir төмеj, cangыs аaj ovaalaj

kaar полza, melegej coruk пол-ur-ijik.

3) Азыдакцыларнь сын шилир полгаш оларнь азылга сын-pile хуваар тургузар теп cyl? Po пол-za, азыдакцынь шилир алырда, pi-reede, ol kizinin politik шынарын хынар көөр, cyl teerge, ol kizi politik talазы-pile pyzyreldiq po-lur-pe, ijide, ol kizinin азылга тузальын парымдалаар, cyl тize, шаk ындық todargaj азылды кы-лып шыдаар kizi теп cybeni парым-далаар.

Kizinin азылга тузальын парым-далаар teen coruktu kizinin cyq-le азылга тузальын sonuurgaар poordan пашка, politik talазы-pi-le шырайын sonuurgabas coruk poldurar teen cybe еves тур.

Po полza, kizinin cyq-le poli-tiktіq шынарын karacangыs cugula кыдыр хынар көргеш, ol kizinin ol po азылды кылып шыдаар, шыда-вазын көрвееjin parзын teen cy-be еves тур.

Pistin nam kezigyny ештерibis, ol bolшеvik jozunu кyyssedip турар теп сөқлеп полур-pe? Ky-yssedip турар теп сөқлеер арга cok тур-ijin. Po plenumga оон tugajын cugaalaan-na полгаjлар. Ындық полza-taa, tegerezin cu-gaalabaannar. Uzuru полza, pis-tin pottuq азыl corudarынын пыс-kan арга турzulгазын азыl coru-darda yzyk cok udaa-taraазы-pi-le koncuq pydyylyk argalar-pile yrep турар турлар. Азыдакцылар-нь шилир хынар алырда, uluq nur-uuzunda-la uk азыдакцыларнын хире pajdальнын шынарын көрвее, cyq-le tavarзылга-pile, арын-ny-ryn көрүр, ala-cajgaар мешан jozuzu-pile шилир ар турарлар. Азы-дакцыларнь шилир алырда, uluq nur-uuzunda, оларнын politik talазы-pile полгаш азыl corudarынга та-

arзыр, таарыспас хирезин подавас, podunun tanьş-koryzy, koza-curt-takcыларь, хуузунда idegeldiq kizileri, podunun ystykkыlerin maktaar corukka mergezeen jan-zyьq ulustarьn şilip ap turarlar.

Moон алгаş көөрге, харыьssal-galyьq азыдакcылар polvas, харьн cook aal-өq işti polcup алгаş, artel-polgым polcup алгаş, ара-аразында eptiq curttaarьн, pot-pottarьн кыдыqlaşpазьн, margыldaа-cөryldeezin pazьн іştinden yndyvezin podaар, pot-podun maktazьr, өj-өjde төp cer-ce cedilgelіq-pis tep хej xoozun, kizi хөnnу ulgancьq айткалдар cedirip каар olurар ulustar appaar tur.

Мындыq төrel-tөrgыл pajdaldьq азыдаp тура азыдаpьн cetpes cyylderin şygymcyleeringe polgaş udurttукcыларьн cetpes азыьньн tugajьн pot-şygymcyleer arga cok poluru pildingir tur.

Мындыq төrel-tөrgыл pajdal-dьq poop turda, авьjaastьq caş-paa, podunun ekki adьн pilves polgaş bolşevik jozuzu-pile pic-cii-taa төmejlezir cybezi cok ulustar tьptьrьnga таарзыр pajdal yn-yp keeri pildingir tur.

Cizeqler альрга, еşter Mirzojan-pile Vajnoftu ap көreeli. Pir tugaарьнда, Mirzojan tep kizi polza, Kazaxstannьн kraj nam komitedinin sekreteri kizi tur, iji tugaарьнда, Vajnof tep kizi polza, Jaroslav mozunun nam organizazьньн sekreteri kizi tur. Po kiziler polza, pistin аравьста en adakkь азыдакcылар eves tur. Ынцаарга po iji kizi polza, азыдакcыларьн канcaар şilip ap турарларь? Mirzojan polza, podunun murnunda азыдаp турган cerleri polur Azerbayzandan, Uraldan „podunun“ uluzu теer 30-40 хire

kizini podu-pile Kazaxstan-ce appargaş, Kazaxstanda харыьssal-galyьq азыдаpда тургускулap алган tur. Vajnof polza, podunun murnunda азыдаp турган ceri polur Donbastan Jaroslav-ce paza-la „podunun“ uluzu теer on азыьq хire kizini podu-pile appargaş, paza-la харыьssal-galyьq азыдаpда kiirgilep алган tur. Мынцаарга еş Mirzojan-da podunun arteli пар appargan tur. Ындыq artel еş Vajnofta paza пар tur. Cer-cerniң ulustarьндan азыдакcылар şilip альрда, bolşevikterniң азыдакcылар şilip альрьньн polgaş азылга таарыştьr-арьньн toktaamal pildingir argazьн paaştalga кыдыр парьмдалap тургаş, азыдакcыларьн şilip ap polvas турган-pe? Polvajьн канcaар, polur турган tur. Olar onu cyge Ынцаар кьлбааннарь? Bolşevikterniң азыдакcылар şilip альрьньн toktaamal argazь, азыдакcыларьн şilip альрда, төrel-tөrgыл парьмдалap тургаş, artel jozuzun парьмдалap тургаş, ala-caj-gaar меşан jozuzu-pile şilip альr coruktu тургуспас poorga Ынцалган турлар. Oon angьда po еşter pottarьньн хууда idegeen ulustarьн pottarьньн азыдакcыларь кыдыр cььp ap тургаş, ol cerniң ulustarьнга polgaş namьн Төp Komitedinge camдык хamaарыспас pajdaldь тургузup альr tep турган турлар. Cizeeleerge, еşter Mirzojan-pile Vajnoftu кандьq pir cьldagaan-pile am азыдаp турар cerinden өске kajь pir cerge apparyp азыдадыр teen тизик. Мындыq узур yngen polza, еşter Mirzojan, Vajnof pottarьньн po „kuduruktarьн“ канcaарлар irgi? Paza-la kattap ederttip алгаş, pottarьньн caa азылдаар cerin-ce corruptarlar irgi-pe?

Bolşevikternin azyldakсылар şi-
lip alыр polgaş azyлга таарыш-
арынын tugajında toktaamal ar-
gazyн уреер coruk мындық utka
şynar cok pajdalga таварыштар тур.

4) Azyldakсыларны polgaş ta-
askan azyldың kuysseldezин хь-
наар теп cыл?

Azyldakсыларны хьнаар теп cy-
ве polza, оларның кuruқ askың
polgaş uгуулгazyн парымдалар хь-
наар cyве евес, хатын оларның
azyldы kuysssetken тыннелин па-
рымдалар хьнаар.

Taaskan azyldың kuysseldezин
хьнаар теп cyве polza, оларны
cyқ-le албан ceringe ijik-pe, азы
erengej occodun парымдалар хь-
наар cyве евес, хамыктың mur-
nunda оларның azyldap турар cer-
инің aзылының кырга polgaş
kuysseldezинің todargaj тыннелин
koryp хьнаар.

Cer-le ындық хьналда херек-
ре? Cugaa cok херек. Pireede,
cyқ-le ындық хьналда polza,
azyldakсыларны pilip алырга arga
peer, оон şын şynарың pilip алыр-
да херек. Ijide, ындық хьналда-
ның херее polza, kuyssedir ap-
parattyң cetpesterin polgaş aзык-
тың ilerediringe херектиқ. Uşte,
ындық хьналданың херее polza,
kuyssetsin teeş pergen sorulga-
ларың cetpesterin polgaş aзык-
тың хьнаар pilirde херек.

Udurttukular udurtiutturlar-
ның aзылының kuysseldezин хьнаар
теп cyқ-le ынаар ystynden aзыл-
dakсыларны хьнаар polur теп cam-
дык eşter ынаар podap турар. Ol
şын евес. Taaskan azyldың kuyss-
seldezин polgaş kizilerni şын хь-
наарының pir pyzyreldiқ хемcee
polur кыындан хьнаар теп cyве
херектиқ-le polgaj. Ындық polza-
таа хьнаар cyве polza, хьналда-
ның pygy хереең ыракта-ла хан-

дырып şыдаvas. Paza pir eške
janзының хьналдазы туруп турар,
cыл тize, адаандан eры massadan
polgaş udurttulga адаанда тур-
арlardan udurttukularының ыşкың-
дырың temdeqler, onu edip ал-
ырының оруун ajтыр peer janзы-
лық хьналда polur тур. Ындық
janзылық хьналда, kizilerni ең şын
хьнаарының pyzyreldiқ argazy
polur тур.

Nam kezigyny massalar, pot-
tarының udurttukularың хьнаарда,
aktif хуралдарыңа, konferenziler-
ge, uluқ хуралдарга оларның тыннел
iletkelin тыннап тургаş, ceder,
cetpezин şygymcylep тургаş, ad-
ak seelyнде, paaştаар organnar-
ce kajы pir udurttur eşterni son-
guur, songubazyң koryp тургаş
хьнаар.

Pislin namывыстың tyrymynyn
negep турарың jozugaар, namның
demokrattyқ төvylep udurttur
jozuzun şын-pile corudары, nam-
ның organizazyң cugaa cokka
songuldalyқ кылы, songuur ki-
zilerni төleviler polgaş kazыы
ergezi, cazyт padылаары, şygym-
cylel polgaş pot-şygymcyleldi
şөleeliқ corudары — po pygy
cyyder polgaş оон-pile төmej
ol ыşкаş cugula хемceeqlerni pot-
tандырып corudarga, nam kezigy-
ny massalarының talazyндан nam-
ның udurttukularың хьнаар pol-
gaş kontroldaарыңа pelen polur.

Nam kezigyny евес massalar,
pottарының aзыл-agыjың, profestin
polgaş eške-taa cerlerde udurt-
tukularың хьнаарда kezigyn евес
aktifсыларының хуралдарыңа ol
udurttukularының тыннел iletkel-
derin тыннап, cetpes cyyderin
şygymcylep, ol cetpes cyyderini
edip алырының argazyң төleviler
perip тургаş хьнаар.

Adak seelynde, arat ty men polza, Sovet Ebielinin erge cagygazyňny organnaryňny son-guldazyň corudup turar yjede, pygy niittini ten ergeliq, toort polgaş cazyt padylaaryňny arga-zy-pile curtun udurttukcularyň xynaar.

Sorulga polza, ystynden xynaar xynalda-pile adaandan öry xynaar xynaldan kattyştyrar.

5) Kaadylaryň pottaryňny aldaqdaldarynga öoredir tep cyl?

Namnyň aldaqdaldaryň ak setkil-pile ileredir, ol aldaqdaldaryňny tyyylganyňny cýdagaannaryň öörenir, ol aldaqdaldaryň edip cazap alyryňny cugula argalaryň tölebileer coruk polza, namnyň kaadylaryň şyň-pile öoredip kizizider, yletpyrccin angyň polgaş azylyň arat massany şyň-pile öoredip kizizideriniň pir pyzyreldi cephsee polur tep, Lenin ýnca tep öoretken. Leninniň cugaalaany polza: „Politiktiq namnyň podunun angyzyňny polgaş azylyň aratlyň murnunga kyys-sedir xyleelgezin xerek karynga pottandaryganyňny polgaş podunun şyňcy-pyzyreldiň xerek karynga patymdaladyryňny pir-le tergiň polgaş şyň temdee polza, podunun aldaqdaldaryň kancaar kőerynden polur. Aldaqdalyň azy-pile xyleenir, oon cýdagaannaryň ileredir, oon tőryttynyp tyyylganyňny pajdalyň şincileer, aldaqdaldy edip cazap alyryňny argazyň xynatcylly-pile cugaalazyr kőer — po polza, namnyň şyňcyzyňny temdee ol, oon podunun xyleelgezin kyys-sedip turary ol, angyň polgaş oon soon-da massany kizizidip öoredip turary ol polur“.

Oon kőerge, bolşevikterniň xyleelgezi polza, pottaryňny aldaq-

daldaryň cagyvas, ol aldaqdaldy ayttyryqlaryňny tugajyň cazyvas uzurluq, ýndy cyylder piste xej poop turgulaan, pottaryňny aldaqdaldaryň şyň-pile polgaş azy-pile xyleenir, ol aldaqdaldaryň edip cazap alyryňny argalaryň şyň-pile polgaş azy-pile tölebileer, pottaryňny aldaqdaldaryň şyň-pile polgaş azy-pile edip cazap alyr xyleelgelic tur.

Pistiň xej-xej ešteribisten po xerek-ce kyzeldi-pile paar poor tep cugaalabas-men. ýndy polza-ťaa, bolşevikter, pir eves şyň-pile bolşevik poluksaar polza, podunun aldaqdaldaryň azy-pile xyleenir, oon cýdagaannaryň ileredip, olaryň edip cazap alyryňny argazyň tölebileer tıvar polgaş oozu-pile kaadylaryň şyň öoredir, politik talazy-pile şyň kizizider tugajynda namga tuza-laar uzurluq. Karacangyş ýndy arga-pile, karacangyş azyk, şyň pot-şygymcyleldi argazy-pile jo-zuluq bolşevik kaadylaryň kizizidip, jozuluq bolşevik udurttukcularyň kizizidip ap polur.

Şyň pajdaldy kőrgyzyp turar Leninniň iji cize.

Kolxos turguzuşkununun tugajynda pistiň aldaqdaldaryňny cizeclep alyrga: Sler utpaan poor sler, 1930 cýda pistiň nam kezigyny ešteribis polza, taraaccynaryň kolxos turguzuşkunun-ce şilcider tep koncuq naryň perge ayttyryqny 3-4-le aj ištinde klyp kyys-sedip aar tej-peerge, namnyň Tőp Komitedi, ol kederap turgan ešterni tedir aj-tep olurtup kaan polgaj. Ol polza, pistiň namnyň corudulgazynga pir-le tergiň azyldy yje poop turgan. Po aldaqdal cyyden poop turgany tize, pistiň nam kezigyny ešteribis, kolxos turguzuş-

kununun ekki turazъn parъmdalap corudarъn utkan, taraaccъnnarnъn sagъrga хуuzu-pile albadap тур-гаъ, kolxos oruun-ce шилcidip cer-le polbas tep cyveni utkan, kol-xos turguzuushkununun хереen kaaш-la ајлар ішінде pydyryp алы cyве евеc, харън kaaш cыldarnъn ішінде ылаp podap тургаъ pъзь-ръмcылыq кылып corudar азыл tep cyveni uttupkan тургannар. Олар polza, ооң tugajъn uttupkan тур-ган, pottарънъn puruuzun минip алы тура cок тургannар. Cediiшkin-ner көргеш paaш teskinip, cyvenin шъn pajdalъn ozaавajъn, purunga-ar еrtte аза халыp polbas tep cer-cerde pistin ештерибиске Төп Ко-митеттен ындъq айтъышкып yндыr-erge, koncuq udurlanganъn utpa-an poor sler. Ындъq polza-taa, Төп Комитет ол өскеер pargan cybeler-nin аајынга кирејin, аңаа ерес-tiq udurlangaш, pistin nam kezi-gyny ештерибисти шъn oruk-ce киir-gen. Оон cyу polганы? Ам nam polza, podunun шъn sorulgazyп cedip алгаш, pistin nam kezi-gyny ештерибисти шъn oruk-ce еep киirgeni кымга-taa todargaj. Ам polza, kolxos turguzuushkununda polgaш kolxos uduittulgazyпъn talazyнда taraaccъnnardan yngen pistin on-on mun хире koncuq ekki kaadyrlarъnъn par. Ол kaa-dыrlar 1930 cыlda poor турган алдаqдaldardan өзyp yngen pol-gaш pъзьккан. Ындъq polza-taa, pir евеc namdan ыңcaarda po-dunun алдаqдaldарън хyleep, coguур өј шаанда edip cазар албаан polza, piske ам мындъq kaadyrlar турbas-ijik.

Yletpyr turguzuushkunundan pa-za pir мындъq cizek.

Men polza, шaxтин xoralакъ-ларънъn yjezinde pistin алдаqдал-

darъbъstъ cizeqlеer tep тур-men. Pistin алдаqдaldаръnъn cyyden poor турганы тize; pis polza, yletpyrde pistin kaadyrlarъnъnъn техник talazy-pile cыдыp kalган pajdalъnda pygy холбашкан ајы-ыldарны өөrenip көрвејin турган-pis, pis polza, ол cыдыp kalган pajdal-pile еptezip, pistin азыл-агыјыbъstъn kaadyrlаръn бурзуас-тъn тuskaj еrttemniqlеринин са-нынга pagaj komissarlar poldu-rup алгаш, kalbak socialistъq ylet-pyr turguzuushkunun karзы po-daldъq тuskaj еrttemniqlерnin ту-zalamcъзы-pile corudar tep podap турган-pis. Sler utpaan poor sler, ыңcaarda pistin азыл-агыјы-bъstъn kaadyrlаръ pottарънъn ал-daqдaldарън хyleep алырнга кайъ хире тура cок турзуктар, pot-тарънъn техник talazy-pile cыдыp kalган pajdalъn минiringe кайъ хире тура cоктанъp турзуктар, ың-caнгаш олар „техникке mergeziir“ tep lozunnu кайъ хире pagaj өө-re-nip ap турзуктар. Cyу polганы ыңcaш? „Texnikke mergeziir“ tep lozun polza, podunun pyzyrel-dlin көргыскен polgaш koncuq ekki tynneldiq polganъn todargaj cizek көргызыp турар тур. Ам polza, техникке өөrenip алган polgaш pistin yletpyrлерибисти pu-rungaар tepшidip турар on-on, cys-cys mun хире азыл-агыјыпъn болшевик jozuluoq koncuq ekki kaadyrlарыq polган-pis. Ындъq-taa polza, pir евеc namdan азыл-агыј азыldакъыларънъn техник ta-lazy-pile pottарънъn cыдыp kal-ган pajdalъn минip алырнга ту-ра cок турган coruun cок кыл-ваан polgaш nam podunun ал-daqдaldарън хyleep албайъn, онu coguур өјyнде edip cазар албаан polza, po kaadyrlar po yjede piske cок турар-ijik.

Camdık eşter polza, pottarby-nyñ aldaqdaldarbyñ tugajyn azyb-pile cugaalaan xeree cok poor, cyge teerge, pottarbybystyn aldaqdaldarbybysty azyb-pile ileredit minir polzubussa, pistin tajzbnarbybystan koşkak cyylde-ris kы'dыр pilip algaş azybqlaj peeri cadavas poor tizirler. Po polza, xej cybe tur, eşter, mьrн-aj-la xej cybe tur. Pistin aldaq-daldarbybysty azyb-pile minip alыр polgaş şыñ-pile edip cazap alыр tep coruk polza, xarьñ pistin namnы тыңыдар polgaş yletpyrcin, taraaccыnnar paza aзылсн inteligenzilerin karaanga pistin namnыñ at-alдарыñ kedyryp, pistin kyrynevistin kyş şыdalыñ ulgattырar tur. Ol polza, xamьkтыñ cugulazы. Yletpyrcin, taraaccыnnar polgaş aзылсн inteligenziler pis-pile kady-la turza, eske py-gyzy kajyn aзыrar.

Eske eşternin cugaalap tura-ry polza, pistin aldaqdaldarbybysty azyb-pile minip ileredit pol-zubussa, pistin kaadыrlarbybysty өoredip pyşыdar xamaan-cok, xarьñ olarны koşkadыр, puzarың-ga cedirer, pis polza, podubustun kaadыrlarbybysty kamnap xajыra-laar, paza olarныñ adыñ pakсы-ratpas polgaş amьr-tajыñ olurar kы'dыр xajыralap kamgalaar uzur-luq-pis tizip turarlar. Ol tugaj-ыnda pistin eşternin aldaqdal-darыñ caap, şygymcyleldin kyzyn koşkadыр, xarьñ ol aldaqdaldarga teqbejin erttirip-taa turza xarьñ ekki tizip turar-lar. Mыңдыq podal polza, cyq-le yndezini-pile puruu polur cy-be eves, xarьñ en-ne koncuq ajыldыq, xamьkтыñ murunda olarныñ „kamnaar“ polgaş „xaj-ыralaar“ tep turgan kaadыrlarыңga koncuq ajыldыq polur. Aldaq-

daldarыñ caap pazыр turgaş, kaadыrlarны kamnap kamgalaar tep cybe polza, ol kaadыrlarныñ pa-azynga suq kuda pergeni ыlap ol polur tur, pir eves pis 1930 cыlda ol aldaqdaldarны ileretpeen polgaş kaadыrlarbybysty po aldaq-daldarga өoretpeen polzubussa, kolxos talazynda podubustun bol-şevik jozulucy kaadыrlarbybystyn paazynga ыlap-la suq kutkanыbys ol polur-ijik. Pir eves pis şaxlin xoralakcyларыñ tuzunda pistin eşteribistin aldaqdaldarыñ ileret-peen polgaş pistin yletpyrynystyn kaadыrlarыñ ol aldaqdaldarga өoretpeen polzubussa, pis podu-bustun yletpyrleribiste bolşevik jozulucy kaadыrlarbybystyn paazyng-a ыlap-la suq kutkanыbys ol polur-ijik. Kьm-taa kizi pistin kaadыrlarbybystyn aldaqdaldarыñ caap cazyryp turgaş, olarныñ adыñ pakсыratpajyn kamnaar-men tep podaар polza, kaadыrlarныñ pa-aзыnga-taa suq kudar, olarныñ adыñ-taa pakсыradыр, cyge teerge, ol kizi uk kaadыrlarныñ aldaq-daldarыñ caap cazyryp turgaş, caa-caa, xarьñ oon-taa artыk aj-ыldыq aldaqdaldar kattap yne-rin ciigediri ol, ol caa aldaqdal-dar polza, kaadыrlarныñ adыñ pakсыradыр, tajыñ curttalgazыñ yrep, olarныñ paazynga xan kut-kanы ol teer xerek.

6) Lenin pisti massalarны өoredirden angыda, xarьñ massalar-dan өorenip corunar tep өoretken.

Ol cyu teeni ol? Ol polza, pireede, udurttukular, pister me-neergenmes uzurluq-pis, pir eves pis TK-ныñ kezіgyunneri ijik-pe aзы ulus komissarlarы polzubus-sa, şun udurtturunun erge-cok cugula xamьk piliqleri piste par apparganы ol tep podavas uzur-luq-pis.

Tuzaal edilepterge-le kizi pilişkinniq polgaş turzulgalıqap-parganь ol eves. At edilepterge oon-taa tora.

Ijide, şyn udurttur corukka cyq-le cangъs pistin, udurttukcyların turzulgabyş cetpes, ындьq polganda pottun turzulgazyń, udurttukcyların turzulgazyń massalarnıń turzulgazy-pile, nam kezıgyny massalarnıń turzulgazy-pile, yletpyrccin angъnıń turzulgazy-pile, ulustun turzulgazy-pile toldurary erge-cok cogula.

Uşte, massalar-pile pistin xarızababъstь cangъs-taa minutta yzer turzuk, xarın koşkatpas-taa.

Törtte, massalarnıń ыдын-ce, anaa nam kezıgynnerinin ыдын-ce, „picci ulustar“ teer ulustarın ыдын-ce, arat xejnyn ыдын-ce ekki kulak salır.

Şyn uduritır tep cyl ol?

Ol teerge, alban ceringe olurup algaş, paastalga ajttъbъşkыn-na pizip olurar cybe eves.

Şyn udurttur tep cybe polza: pıreede, ajttъbъşkыn şyn şlitpirin tьvar.

Ыncarga şyn şlitpirni tьvarda, pistin udurttulgabyştıń yre-tynnelin pottary-pile turzup koryp turar massalarnıń turzulgazyń alvayın cыtkaş, şyn şlitpirlep şьdavas;

ijide, şyn şlitpirni pottandьrarn evileldeer, onu massalarnıń talazыndan şuut tuzalamcъ cokka pottandьrар şьdavas;

yşte, ol şlitpirnin kyysseldezin хьnaarın evileldeer, onu paza-la massalarnıń şuut tuzalamcъzь cokka corudup şьdavas.

Udurttukcylar, pister, cybeni, ulustu cyq-le cangъs talazыndan koryp turar-pis, men polza onu ystynden korynъys ol teer-men, ыncangaş pis cybenin cyq-le

camdъbъzın koor tur-pis. Xarın massalar polza, cybeni, ulustu pir talazыndan koryp turar tur, onu men polza adaandan koryp turarlarь ol teer-men, ыncangaş olar paza-la cybenin camdъbъzın koryp turarlar tur. Ajttъbъşkыn şyn şlitpıeerin tьp alarda, ol iji turzulgabykattъştьrар xerektioq. Karacangъs ындьq turda udurttuğa am şyn polur.

Cyq-le massalarnı өөredir cybe eves, xarın massalardan өөrenip alır tep cybe ol tur.

Leninnin ol sөqleeniniń şynın kergyzyр turar iji cizek.

Ol polza, oon pıer pir kaaş cyl ertken cybe. TK-nın kezıgynneri pister, ыncarda Donbastın pıjdalın segider tugajında ajttъbъş cugaalaşьp tuğan-pis. Ulustun aar et-yletpyryyn komissariadъnıń ceriden kыlp ckkelgen хemceqleriniń tьlevileli okta-la cetpes turgan. Ol tьlevileldi Ulustun aar et-yletpyryyn komissariadъnıń cerin-ce yş kattap tedir candьrgan-pis. Angъangъ tьlevilelderni oon yş kattap alған-pis. Ыncalza-taa ol tьlevilelderni cyyldьq tur tep хyleep alır arga cok turgan. Adaktын soonda, Donbastın pir kaaş azыlcьnnar, paza pir kaaş azыldakcыlar-ыń kel tidirttip algaş, yş хyn ulaj, ol eştєr-pile cugaalaşkыn-pis. Cyq-le olar, ol anaa azыldakcыlar, ol „picci kiziler“ şyn şlitpirni piske sөqlep perdiler tep, TK-nın kezıgynneri pister toozavъs хyleer uzurluq polğan-pis. Donbasta хemyr-taş kazьbъşkыn tьnzьdar хemceq tugajında TK-nın polgaş Cazak cerin pıjeekki pir şlitpirin pılr poor-sler. Pistin хamьk eştєribistın şyn polgaş aldarıbъq-taa şlitpir tep хy-

leep algan, TK-nyň polgaş Cazaktyň şak ol şiltpirin adakky anaa pir ulustar piske sөqlep pergeni ol polgaj.

Өске cizek. Men, eş Nikolaj-enkonun tugajynda cizekti cugalaar tep tur-men. Nikolajenko tep kымы ol ындьq? Nikolajenko polza, anaa-la pir nam kezigyny, anaa-la jozuluq „piccil kizi“ cybe. Ol xereezen Kijettin nam organizazynda pagaj pytpes cyyl-dernin tugajyn cыды өtтыr yrgylycy medeelep, arыn-nyyr tırtıtzыр, aзыdakсыларны paak көөр, pot-şygymcyleldi kызар, troskijсь xoralakсыларныň tyzrok coruun suq yrgylycy ileredip turgan kizi cybe. Ol xereezenden kizi yqleer ымыраа-теq yrgylytnyp, adaktyň soonda oon adyrlыр alыр teeş, algaş kezigynden yndyre tırtıtır kaannar. Kijettin nam organizazы-таа, UK(в)N-nyň TK-зы-таа ol eşke cybenin şынын тырşыр perweenner. Ol oraazyр kalgan tyuşkynny cyq-le namnyň Төр Komitedinin kırışkeni-pile caskan. Uk xerektin aзын тыркан soon-da cyu ilereenil теер polza, Nikolajenkonuu şын, харын Kijettin nam organizazыныъ şын еves polgan. Şak-la ындьq polgan. Nikolajenko tep kым ijik ol ыncaş? Ol xereezen teerge, TK-nyň kezigyny-таа еves, ulus komissary-таа еves, Kijef mozunun organizazынын sekreteri-таа еves, ol xerek-cok kandьq pir yyr sekreteri-таа еves, anaa-la pir nam kezigyny kizi-le polgaj.

Kөrbes sler-pe, camdykta anaa-la pir ulustar pedik-alban cerleringe podaarga cybenin şыныnga tьkka cook poor turlar.

Am-таа on-on, cys-cys хире şak мындьq cizekter көргызыр polur-ijik.

Мындьq cybe төleede, pistin aзы херееvisti paaşтаарда, cyq-le cangьs pistin turzulgавьs, paaş-тыңсыларнын turzulgазь ыракта-la cetpes poor tur. Aзы херекти şын paaşтаарда, nam kezigyny massalарнын turzulgазын, yletpyrccin ағынын turzulgазын, азысын tymennin polgaş „piccil ulustar“ теер ulustарнын turzulгаларын удurttukularнын turzulgазь-pile nemestirip toldurарь cugula.

Monu kazan corudar argalyqyl?

Pir еves paaşтыңсылар massalar-pile koncuq cook харылаşкан, nam kezigyny massalar-pile харылаşкан, yletpyrccin ағы, tar-aaccыnnar polgaş азысын intelligenziler-pile харылаşкан турар polza, am onu corudar argalyq tur.

Massalar-pile харылаалыq, мын харылааныр ызыдар polgaş massalарнын ыдын тыннар аарыnga pelen coruk polza, bolşevik paaşталганын кызы polgaş tilettirves coruu ында poor tur.

Bolşevikter kalbak arat хөj-pile харылаалыq турар polza, olar tilettirves ulus polur tep cybeni tyrym кыдыр хылеер polur. Ыn-caarga bolşevikter хөj tymenden carlyр, olar-pile харылаазын yзыр-ter-le polza, vyokrat tadarыşкы-ны-pile tadara peer polza-la, olарнын кызы cok poor anaa-la pir хөj xoozun cybe appaar еves-pe.

Şaandakky grekteroin toolunda Posejdon tep, talaj purgаны adalyq, Geja tep, cer purgаны ijeliq Anteј tep kajgancыkтыq pir maadyр coraan теер. Ol maadyр polza, podun teryр, азырар, torukturup kaan авазындан cerle carыbas coraan. Ol Anteјnin tilep şыдавас хире maadyрь cerle cok turgan. Anteј tilettirves maadyр tidirtıtır coraan. Oon kыzy cyde turgаны? Oon kыzy pol-

za, tajzyn-pile temisseşkeş, pak-syraj pergen sanında-la, podun teryp, azyrap kaan ijezi polur cerge teoğeş, ulam kyş kirip ap turgan. bndyq polza-taa, oon podunda pirl-pagaj ceri par turgan, cyltize, cerden kancap-la pir adyrlı pe-er xire ajsyl turgan. Antejnin tajzynnar oon ol pagaj cerin pilip algaş, onu pydyu kedep turgannar. bncap turvu-ce pir tajzyn tı-vylgaş, Antejnin pagaj cerin azyqlap algaş, oon podun tiilep kaan. Ol polza, Gerkules turgan. bncarga Gerkules Antejni kancap tiikenil teer polza, Antejni cerden adytp, agaar-ce kedyryp yndyre pergeş, oon cerge tyzer argazyn cok kılyp a'gaş, agaarga pooj tudup kaan tur.

Men podaarynga, bolşevikter grek toolda Antej maadyr ыşkaş tur. Bolşevikternin kyzy polza, paza-la Antej-teq, potlaren teryp, azyrap, kizlidip kaan avazy polur arat xej-pile xarylzaalyq turarında. bncangaş olar pottarynı avazy arat xej-pile xarylzaalyqla turar polza, olar tiilettirbes ulus polurunun pygy argazy par.

Bolşevik paaştalganyn tiilettir-bezinin tylgyyry ында.

7) Adak sölünde paza pir ajltıryq. Cyu tep ajltıryqlı te-erge, pistin camdyk nam kezigyny eşteribis, namnyn tus-tus kezigynnerinin tugajyn, nam kezigynnerin namdan yndyrer tugajyn ijk-pe azy namdan yndyrten kezigynnerin namga katlap turguzar tugajyn, jozu ederttip kajı xamaan cok tyzymetsiq pajdal-pile көөр tugajynда ajltıryqnı cugaalap tur-men. Cyl tize, pistin nam kezigyny camdyk uduritukcular polza, uluska, nam kezigynneringe, azyldakcylarga sagyş salır coruu cok. Olar oon

turzuk, nam kezigynnerin өөрөн-mejin, olarlar kandyq turup turarıl, kajı xire өзyp sajзыrap turarıl tep cybeni pilbejin, cer-le ыncaş azyldakcyların pilip albay-yn turup turarlar. Moon uzurun-dan olar polza, nam kezigynnerin, namnyn azyldakcyların tus-tus aqylap көrbejin turar. Nam kezigynnerin polg-ş nam azyldakcyların şak ыncaar ыlgaj кө-ryp turvannıyn xaraazy-pile olarlar cybeni kылыда, kajı xamaan cok uylgedip turar: oların cok-polza, xelyn еттir maktaar, cok-polza, paza-la ol ыşkaş kajı xamaan cok xelyn еттir aa-perip, namdan mun-munu-pile, on-on şaa munu-pile yndyryp turarlar. Şak ыndyq uduritukcular „iji cangystarnıyn“ tugajyn, namnyn tus-tus kezigynnerinin tugajyn, oların pajdalyn sagyş covap podavajyn, cer-le on-on şaa munnap podavayn kызар ulustar tur. Pistin nam iji saja kezigynnyq polgan telecede, on-on şaa mun kizini yndyrypterge, namnyn pajdalyn oon kajın өскерli per tişkeş, namdan on-on şaa mun kizini yndyrerl aaaa pir cybe tur tizip turarlar. bncarga karacangys alıs şynında хань jozuzupile namga udur kiziler nam kezigynnerin şak ыncaar көрып polur.

Ulustu, nam kezigynnerin polgaş nam azyldakcyların şak ыncaar kajı xamaan cok көerge, namnyn pir көзерin setkill sagyş xomudap, xej cerge aзырып xederlenir coruk yner, ыncarga troskijcy iji arınnıq idegetter polza, şak ыndyq aзырып xederlengen еştени еpti-pile tuzaktap ap, oların troskijcyların xoralakcy coruunı malgazy-се кiir тırtтып ap turar.

Troskijcyılar pottarъ pistin namnъ iştinge kazan-taa uluq kыş poop turup turbaan. Pistin namnъ iştinge 1927 cыda polgan sөлgy margыldaанъ saktъp кө-ryner. Ol polza, namnъn jozuluq-la referendumu tep pygy kezigynnernin sanalъn alъr coruk polgan polgaj. Namnъn 854 mun kezigynynyn iştinden ыncarda 730 mun nam kezigyny padъlgaga kirişken. Olarnъn iştinden troskijcyılarga uduur, bolşevikter teeş, namnъn Tөp Komitedi teeş 724 mun nam kezigyny padъlaan polgaş troskijcyılar teeş 4 mun nam kezigyny, xuulap podaarga carttık xuu xirezi padъlaan, 2600 nam kezigyny tadaгалzaan. 123 mun nam kezigyny aңaa kirişpejin pargan. Olar kancangaş kirişpejin parganъl teerge, cok-polza, ыңaj peer corukka coraan ijik-pe, cok-polza, eelceqlіq azыldarga turgan polur. Troskijcyılar teeş padъlaan 4 mun kizinin kыrыңga, troskijcyılarga kyzer turgan tep podaas pygy tadagalzap oluruu kalgannarnъ ne-meer polza, oon ыңaj oon kыrыңga padъlaaşkыңga kirişpeenner-nin tyrym jozugaar kalza cogu-ur turza-taa, carttık xuuzun eves, xarъn peş xuu kirişpejin pargan-narnъ, san-pile podaarga 6 mun nam kezigynyn paза nemep ki-riştirer polza, troskizmga kyze-enner 12 mun xire nam kezigy-ny polur. Troskijcyы teergilelerin pygy kыzy po-la tur.

Ol ыңca kizinin iştinden eleen-ne хөjy troskizmga cөгengeş, oorttan ojtalap ыraj pergenin nemep podaar polzunarza, troskijcyыların kыzynyn cөгenciin pile peer sler. Ol ыңdоq turba-za troskijcyы хoralakcyılar pistin namnъn canында kancangaş ың-

дoq-мәндoq kur kыştıoqыл teer-ge, namdan kezigyn yndyrer polgaş kezigynge kattap egi-dip turguzar tugajында pistin camdыk eşternin şың eves poliit-inin xaraazъ-pile namnъn tus-tus kezigynnerinin polgaş tus-tus azыldakcyыların tugajында pis-tin camdыk eşternin kaжъ хама-an cok podaarының xaraazъ-pile sagъş setkil xomudap, azынъp xederlenirler хөj cerge тывыгаş, troskijcyылarga ыңcap kur kыş po-op turar turlar.

Uluq nuruuzunda-la idepkej cok coruk tep pir şak ыңdоq cybenin tugajында kezigynnerni namdan yndyryp turar. Idepkej cok coruk tep cыл? Pir eves nam kezigyny kizi namnъn progra-mъn pilip albaan polza, ol ki-zini idepkej cok teeş namdan yndyrer uzurluq tep sanap turar poor cybe tur. Ol polza, şың eves tur, eşter. Pistin namnъn tyry-myn şak ыңcaar yzyk syryp pi-lip polbas. Namnъn programъn pilip alъr teer polza, jozuluq marksiscъ polur xerek, şыlgaraan polgaş teori talazъ-pile mergeze-en marksiscъ poop alъr xerek. Pistin programъnъn pilip ap-kan, teori talazъ-pile mergezeen polgaş şыlgaraan jozuluq mark-siscылар polu pergen nam kezi-gynneri piste ыңdоq-la хөj tep-pe. Pir eves moon songaар pis po oruk-pile coruur 4oizubussa, namnъn iştinge cyq-le inteligen-nerni polgaş cer-le erttemden ki-zilerin artыrar appaar-pis. ыңdоq nam kыңga xereql ыңcaş? Nam-ga kezigyn polurunun tugajында şыlgattыңan polgaş хамык şыlgaldanъ ertken Lenin jozuluq cyulyнys par. Ol cyyidy jozuga-ar kыm kizi kezigyn poop polu-rul teerge, namnъn programъn

cəpşeeer, kezigyn tadьbьrьn teler polgaş oon kajь pir organizazьnda azydap turar kizi kezigyn poop polur. Podap kerynderen: Leninnin cyuly polza, programь pilip alьr teer tugajьn sugaalaabaan, харьн programь cəpşeeerinin tugajьn sugaalaan tur. Ol polza, mьrьnaj iji eske cybe tur. Po tugajьnda, programь pilip alьr tep хej culcurzup turar pistin nam kezigynnerin şьn eves, харьн Leninnin şьn teer tugajьn kizi şьnzьkьrьp pyzyredir-taa eves cybe tur. Ol-taa pildingir-le poldur. Nam kezigynny poop polur eşter polza, programь pilip apkan polgaş teori talazь-pile mergezeen marksiscьlar polu pergen cyqьle ьndьq kiziler poop polur tep cybeni nam parьmdalap kergen polza, nam kezigynnerin marksizmgəoredip, pistin programьvьstь olar pilip alьr kьldьr tuzalap turar mьn-mun nam pəlgymnerin, cьs-cьs nam şkolalarьn namьn iştige turguspaan turar-ijik. Nam kezigynnerinin orituzunga namdan şak ьndьq şkolalar polgaş pəlgymnerni kancagaş turguzup turarьl teerge, nam kezigynneri namьn programьn am teerezinde pilip alьbaan, am podunda teori talazь-pile mergezeen marksiscьlar poop alьbaan tep cybeni pilgeş, turguzup turar tep cybe mьrьnaj todargaj tur.

ьncaarga am, namga kezigyn polur tugajьnda polgaş namdan kizi yndyrer tugajьnda pistin politisisti edip alьr teer polza, idepkeј cok coruk teer ajtьrьqьnь am po yjede uzur paaş cok pilip turar coruktu cok kьlp alьrь cugula.

ьndьq polza-taa, po talazь-pile paza pir paak cybeviş par. Cyu cybel teer polza, pistin eşter iji kedergeј coruktu orituzun podaarьn toovajьn turar. Aзыcьn, nam kezigynny kizi picci-le cybege puruudaj peerge, iji-pir katap nam хuralьnga parvajьn pararga, kandьq pir cьldagaan-pile kezigyn tadьbьrьn telerbeјn pararga ol kizini namdan top toraan yndyre şava tьrtьp kaar tur. Cogum oon kajь хire puruudaanьn, хuralga kelbeјn parganьnьn cьldagaanьn, kezigyn tadьbьrьn telerbeninin cьldagaanьn sonuurgavas poop tur. Po ajtьrьqlar talazь-pile tyzymtsioј pajdal cer-le kancar-taa aј-cok. Koncuј ekki kaadyr aзыcьnnar, staxanofcular şak ol setkil covaј cok politiktin харазь-pile namdan yndyr oktadyrkan aparganьn kizi podap cadaar cybe eves tur. ьncaarga namdan toraan-na yndyre şava perbeјn, yndyrenin mьnunda səgьndьrьq perip, ьncaarga хorзok polza,—surgaalda iјik-pe, aзы tongulda perip, pic eves ьncaarga-taa хorзok polza,—ettinip cazanьr alьrь-pile polcaј хuussaa peer, oon kedereerge oralakcaa şilcidip polvas polgan cybe-pe? ьncar polur turgan polvьjьn kancar. A, ьncar tize, uluska, nam kezigynneringe, nam kezigynnerinin pajdalьnga kicce-ngajlil-pile səgьş salьrь negetliner. Şak ol cybe-le pistin camdьk eşteribiste cetpeјn turar tur.

Şak ol uzur tyrzok coruktu cok kьlpьnьn əј şaa cetken, şaqdak cetken tur, eşter.

(Adəş caskaan).

Respubliktyň emcileriniň 2 tugaar xuralyňyň poop ertkeni

Nam, cazaktyň ajttýbşknyň-pile TAR Kultur jaamýzýndan respubliktyň emcileriniň 2 tugaar xuralyň Kyzyl-xoorajga, 1937 cýldyň 3 ajnyň 15-ten 18-ke cedir cýldýgýp erttirgen.

Ol xuralga kozuunnarnyň emnelge cerleriniň tölee emcileri parýk toozazý kelgileen polgaş xuraldy 3 ajnyň 15-tiň xynynde kezeekkiniň 6 şakta azytkan. Anaa SSRE-niň TAR-da olurup turar pyryn ergeliq elcini eş Malkoftan polgaş MAR-nyň TAR-da olurup turar pyryn ergeliq elcini Namzýrajdanyň pajýr cedirgileen. Paza namnyň Töp Komitediniň polgaş TAR cazaanyň murnundan Töp Komitetiniň prezidiymynyň targazy eş Toka pajýr cedirgen.

Oon ulaştyr xuralga cugaalaşkan ajttýbşqlar polza:

1. Izin aaryňnyň tugajynda emci eş Bužutoftuň iletkeli.
2. Tuberkulos aaryňnyň tugajynda emci eş Sterlinanyň iletkeli.
3. Şeer aaryňnyň tugajynda emci eş Astaninniň iletkeli.

4. Brak sumulanyň emnelge tuzalamcýzý-pile xandýrar tugajynda emci eş Kalesnikoftuň iletkeli.

Ol kezeeniň xuraly toostup turda, eş Cyrmit-tazydan pajýr cedirbişaan, emcilerniň ol xuralyňyň azyktuzazyň polgaş kadýk kamgalalyňny xereen moon songaar ulam-na saýzýradýr, namnyň 10 tugaar uluq

xuralyňny, paza TAR Ulustun picse xuralyňny 18 tugaar cýzýzýnyň şitpirlerin kyyssedir tugajynda eresitiq sanaldarny yndyryp temdeqleen.

Respubliktyň 2 tugaar konferenzi xuraly polza, podunga onaaşkan ajttýbşqlaryň eres şudurguzu-pile cugaalazýp erttirgen polgaş arat conny kadýkşýdýr, kadýk kamgalalyňny xereen ulam saýzýradýr corudarda, xerek kýrýga azy kyyssediriniň todargaj şitpirlerin yndyryp, tus-tus iletkelderniň tugajynda toktaaldar yndyrgen.

1937 cýldyň 4 ajnyň 24-te polgan TAR Saýttar cöyleliniň xuralyndan respubliktyň emcileriniň 2 tugaar konferenzi xuralyňny yndyrgen toktaal şitpirlerin cyyldyq tep temdeqleen.

Pis moon songaar respubliktyň emcileriniň 2 tugaar konferenzi xuralyňny yndyrgen şitpirlerin parýmdalap kadýk kamgalalyňny talazý-pile erestiq azyldar corudar polzubussa, TAR ulustun 8 tugaar Uluq xuralyňny polgaş namnyň 10 tugaar Uluq xuralyňny toktaaldaryň xerek kýrýga pottandýgýp turganyňny ol polur. Cyge teerge, emcilerniň 2 tugaar konferenzi xuraly ol uluq xuraldarnyň ajttýbşknyň xerek kýrýga pottandýgýp kyyssedir tugajynda todargaj azyldarny sanap şitpirleen tur.

Arat tymenni kadýkşýdar azyldý ulam-na saýzýradýr coruk polza,

tus curttun azy-agyj, kulturun purungaar tepşidip saızradır polgaş feodalizmnyñ arttıyşkynyñ uzutkar, respubliktyñ tuskaj togunnaan pot ergezin ulam ызыдарыға arat tymenni şırak, kыstyq kadyk temis-selciler poldurar. TAR-nyñ kadyk

kamgalaar xereenge arat tymen polgaş nam, areve kezigynnerinden kancaar-taa aaj-cok idepkejliq kir-zirin тыңдары cugula polgaş ol coruk polza, olarnyñ xyndylyq xy-leelgezi polur uzurluq.

Respubliktyň emcileriniň 2 tugaar xuralyňa eň Tokanyň raýyry

TARN TK polgaş cazaktyň murnundan TAR nň kadýk kamgalalyňň azyldakýlarý slerge revolustuq raýyry cedirejin! (Adýş caskaan).

Eşter, po xural kancaar-taa aaj-cok uluq uzur tuzalyq xural tur, cyl tize, TARN 10 tugaar Uluq xuralý polgaş Picce xuraldýn 18 tugaar cýzyňň kadýk kamgalaar talazy-pile pergen šiitpirlerin tyrgen potandýrýr kyyssediriniň argazyň ajtyr sorulgalýq xural tur.

Karangý pydylyk coruk, niittiniň aaryqlary teer koncuq perge pajdaldar piske feodalizmdan arttyr kalgan. Tuskaj pot-ergezin edileeninden peer, nasonal revolustuq ca-zaa polgaş namýnga paaşadýr algaş, oran cirttunun azy-agýj, kulturun xeqzyder, kalbak arat tymeniniň amýdýral pajdalyň segidip sazyradýr talazy-pile arat tymen kancaar-taa aaj-cok uluq cedilgeler cedip algaş polgaş oozunga tajan-gaş, kadýk kamgalaar talazy-pile uluq-uluy cedilgelik poor turar. Bndýq polza-taa, azy-agýj, kultur amýdýral talazy-pile purungaar oon-taa -arttyk tyrgen tepšiir teerge, ergi şaqnyň karangý pydylyk arttyşkynyň şaptyk poor turar.

Feodalizمنىň ol arttyncylaryň azyr, cok klyr tugajynda pistiň Tyya uluska pygy telegejiniň hamyk azylyň arattaryňnyň haný ezi, Uluq Sovet Sosialistýq Respublikтарыň Ewilelinden xa-tunmanyň ak-setkilik tuzalamcýzyň kergyzyp kelgentaa, kergyzyp turar-taa.

Kaas-la cýldýn murnunda pygy

respublikka cangýs-la emciliq turdubus. Bncaarda lamalar, hamnar arattaryňnyň arazynga uluq xaldabyrlyq turup, pydylyk mege argazy-pile arattaryň emneen poor, harýn arattaryň xemdedip kaar turgannar. Karacangýs TAR cazak, namnyň sagýs covar şyn azyldar kelgeniniň xaraazy-pile Tyya ulus feodalizm, imperializminiň şak ol aar perge arttyncýzyndan adýrlyr şydaan. Po xyn respubliktyň kozuunnaýnda tus-tus emcilerlik turarýndan kadýna, harýn kozuun sanýnda-la emnelgelik, aptektik, camdyk ýrak sumlarda cagyş kózer eqlerlik turar. Ol emnelge cerlerinde Sovet emciler polgaş anyjak tyya emnelge kaadyrlyr azyldar, arattarga polbaazyň emci tuzalamcýzyň kergyzyp, feodal arttyşkynyňndan arattaryň adýrlyr alyrynga tuzalap turarlar.

Sovet emci polza, cyq-le emner turar ewes, harýn aaryq tertyrnyň cýldagaanyň cidireringe tuzalyq azy-şever, kultur azylyňnyň talazy-pile arat tymenniniň kadýn kamgalaar, kulturun kedyrer talazy-pile uluq azy corudup turar. Sovet emnelgezinin, sovet emcizinin at-alday arattaryňnyň arazynda kancaar-taa aaj-cok rýzykkan. Sovet emciniň ka-jaa-taa koncuq eeryşkylyy-pile uk-tup ar turar.

Sovet emci arattarga ýnak polgaş xyndylyq. Sovet emci aaryq ulustu emneer tees-taa arattyň eeqge paar polza, ol po aaryqdan kamgalanyňnyň argazyň tazylyr-lap peer tees-taa paar polza, arat-

tar onu tolgandyр сьрј mөөнnezip algaş, оон айттыр перген таньсть-рын кансаар-таа аај-сok kicceen-gejlil-pile pajьrлар тыннар алъrлар. Arattarga emci koncuq-la cook төrel kizi appargan, ьncangaş pir evees „men maңaa artтыр kalgaş“ slerniң-pile kezeede kadь curttaar-men tep emci, arattarga ьnca teer polza, харьп ol-la polgaj, sler pistiң en-ne kyzeldiқ ха-тунмавьстың pireezi poor sler tep arattar cangьs ьт-pile ьnca teerler tep cugaalap şьdaar-men. Pistiң curт SSRE polgaş sovet emcileriniң tuzalamcьзыңga tajangaş, kadьk kamgalaar talazь-pile orttunak nasional kaadyр aзыldakcьларлық appargan turarьп po хун maңaa onu temdeqler kaarga koncuq таарьр tur. Ol teerge, koncuq cugula cediіskin. Ol talazь-pile moon songaargь sorulga polza, par turar nasional kaadyр emci aзыldakcьларнь рьзьqlaar, sestralар, akuşerikalar polgaş өske-taa emci aзыldakcьларьп moon-taa songaar peletkeer, aratlardan yңgen pottun emcilerliқ turarьп cedip alьr.

Po poop turar emcilerniң xuralь polza, TARN 10 tugaar Uluq xuralь polgaş Picce xuraldьң 18 tugaar cьзыньпъ şitpirlerin хerek кьгьга kalbak arat tymen revolustuq jozu-pile kyyssedip kiripken өjde poop turar tur. Kadьk kamgalaar talazь-pile TARN 10 tugaar Uluq xuralь polgaş TAR Picce xuralьпъ 18 tugaar cьзыь koncuq cugula sorulgalар salgan. Uk Uluq xuraldьң toktaatkanь polza, TAR 20 cьl polur oju 1941 cьlda uluq kozuun pyryzyn pir emci, pir felşer, ijiden eveeş eves kezep emci өө-pile хандьrgan turar polgaş picce kozuunnarnь (Kaa-xem, Pii-xem, Taңдь, Tere-xөл, Tozunu) pir-pir emnelge салвьрь polgaş көzer emci

өө-pile хандьrar, paza Кьзыл-pile Cadaananьп emnelgelerin ylegerliқ pajdaldьқ poldurup, kandьq-taa emnelge tuzalamcьзың көргьzer cerler poldurar tep toktaatkan. Connuң kadьп kamgalaar aзыlga kurort paza uluq uzur tuzalьқ, келir cookku cьdarnьң iştinde Cederkurorttu ylegerliқ kurort poldurарь cugula. Ol kurortka pir eelceқde 600-ten ara eves kizi emneer poldurar хerek.

Niittiniң aaryqlarь polza, connuң özyldezinge şaptьk poop turar. Emneeri-pile kadь massalьқ tajьbьr aзып corudar polza, ol aaryqlarнь cок кьльгьпъ kol argazь ol. Ol tugajьnda yndyrgeп xoojlu tyrymny şыgьbьz-pile ederer coruk polza, erginiң ol aar artьncьзың cок кьльгьга paza tuzalьқ. Po xuralda ьrak kozuunnar Parьп-xemcik, Tees-xem, iвi aзыldьқ kozuun polur Tozudan polgaş өske-taa cerlerden kelgen emciler par tur. Ol cyny cugaalap tur tize, kolonij feodal ergi Tybadan pistiң ulustun kadьпъң talazь-pile cьдыр kalgan koncuq paak artьbьşkьпъп tazylyndan niittiniң kyzy-pile тура тырттыр cок кьль tees, emnelge-ниң niitti kultur frontuzun тургузup şьdaargьbьstь cugaalap turarь ol tur.

Karacangьs şьbrak, kyştуq kadьk arattar pottarьпъп hostuq şeleen curttun moon ьnaj хөqzydyp sajьbradyр pygy sorulgalарьп cediіşkinniқ kyyssedip şьdaar, karacangьs şьbrak, kyştуq kadьk temiselciler nasional revoluzunun tajьzьnnarьпъп pygy-le хaldaaşkьпъп cediіşkinnii-pile ojtur şaap şьdaar tep cyveni cugaalaaş-taa kancaar.

Po xuralga Tybada kadьk kamgalalьпъп kol-kol айттырьqlарьп cugaalazьр tep turar tur. Sler ol айттырьqlарнь coguuru-pile şitpirleer

poor-sler tep idegeer-men. Po xuraldın şiltipiri polgaş slernin idepkejlilq aзылнар TAR-da kadık kamgalalın xereen cedilgelii-pile purungaar tepşider.

Nasional revolustuq cazak, namnıñ murnundan Uluq Sovet Ebieliniñ tölleezi eş Malkofka pajır cedirip tur-men, eş Malkof polza, pistin curttun kadık kamgalalın xereen kancaar ekki sajzıradır tugajında symezi-pile piske mogaq şılaq cok tuzalap turar kizi, paza eş Malkoftu tamcıştır Uluq SSRE-ge pajır cedirip tur-men. SSRE-nin tereen adavıs ықаş sagış covar tuzalap kelgeniniñ xaraazı-pile 15 cıl işinde tuskaj togunnap kelgen coldak yjevis işinde oran curttubustu cediişkinnii-pile xəqzydyp rızdır, ыlangja kadık kamgalaar talazı-pile erestilq cedilgelerni cedip alğan-pis.

Pistin ulustu caagaj pajdaldıq poldurar tees, pistin curttu ceccek-tendirip sajzıradır tees, pistin-pile kadı sagız aarır coruur eş Malkoftun podunga paza pajır cedirip tur-pis, Тьва arat respubliktn tur-

guzuuşkununun izilq idepkejlilq talalakcız tep, eş Malkofka pajır cedirip tur-pis.

Mooldun cazaа polgaş uluzunun murnundan MAR-nıñ pyryn ergellilq tölleezi eş Namzırajnıñ manaa cedirgen pajırnıga men paza хань өөрүр tur-men. MAR, TAR iji ep najıraldıq curttar turguzuuşkununun kajı-taa talazı-pile, ыlangja kadık kamgalal tep temisseldin pir koncuq cugula adır polur aзыл talazı-pile ulam cediişkinnilq purungaar tepşir tep idegeer-men.

Pistin ulus, pistin curttun aratar tooza şırak, kıştyq kadık corzun tees, perge pajdalga torulvajın temissel corudup turar sovet emcilerge izilq pajır!

Respubliktn emcileriniñ 2 tug-aar xural telgerezin!

Uluq SSRE telgerezin!

SSRE, MAR, TAR-nıñ хатунма харылзааз ulam kылннар рız-ы telgerezin! (Kancaar-taa aaj-cok adır caskaan. „TAR nam, cazaа telgerezin! Eş Toka telgerezin!“ tep joreel salır turgan).

„Brak sumularnь emnelge talazь-pile xandьrарь“ tep, emci Kolesnikoftuң iletkeliniң tugajьnda toktaal

TAR-nyң arattың revoliustыq namьnyң polgaş cazaanьң paaştylgazь-pile Tьva ulus cyq-le aзыl-agьj, erttem kulturnu kёdyreriniң talazь-pile kancaar-taa aaj-cok uluq cediişkinnerliq polgan eves, xarьp arat connuң kadьk kamgalalьnyң talazь-pile paza uluq cediişkinnerliq polgan.

Arat connuң kadьnyң kamgalaar corukka nam, cazaktың talazьndan onza sagьş salьp covар turganьnyң xaraazь-pile emnelgeniң tuzalamcьzьñ kёrgyzer coruk cьldьñ-na segip, emnelge ceri kalvarьp, tuskaj erttemniq kaadьrlar kёvydep, nasionaldьñ kaadьrlarь kizizip polbaazьrap, paza emnelgege arattarnь cььra tьrttar coruk ulgadьp turar tur.

Sovettiң emnelgezi arat connuң orttuzun-ce hanьlap xandьp kirgen polgaş arat conga margьldaa cok at-alдарьlыq appargan. Ыndьq polza cok, am po xynge cedir ьrakкь sumularnь emnelge-pile xandьrap coruk koncuq cetpejin turar.

1937 cьlda ьrakкь sumularnь xandьrapь-pile 7 8 xire kёzer ёqler organizastap corudar tugajьnda cazak, namdan toktaal yndьrgeniң konferenziden ёoryp pajьrlaaş, cugula tep sanaarь polza:

1. Kёzer ёqlerni maj ajьnyң 15-ten egeleeş sentavr ajьnyң 15-ke cedir 3-4 aj xuussaалыq corutsa co-guur. Ыncangaş ol kёzer ёqlerni emci ijik-pe, aзы feldişer (tuzalaar

emci), sestra paza tьva тьl pilir sanitarka kizi, cok polza xelemcci—şak mьndьq ulustar-pile xandьrgan turar uzurluq.

2. Moon songaar ьrakкь sumularga stol-şiree, sandaj, orun, tёzek, suugu, iziq-temir polgaş oon-taa ёske cyyl-pyry xerekseldiq emnelge stanзьzьñ ijik-pe, aзы yrgylcy turar emnelgeniң cььlq pazьncьgazьñ tudup kььrьnyң aзыьñ egelep corutsa cugula. Ol pygyny sumu targaзьnyң xarььssalgazь-pile şьqzadьp, kёzer emnelge ёё negep keerge, perip turar kььp alьr. Oon Ыnaj kёzer ёqlerge xerqleer ol cizektiқ cugula xer-xerekselderni Ыvarь-pile am tarьj sumu cagьrgalarьnyң mur-nunga ajttьrьq turguzar polza co-guur tur.

3. Emnelgeniң kёzer ёqleriniң sorulgazь polza:

a) Aarьq arattarnьñ aarьnyң iler-edip emneer, Ыlangьja ёkpe aarьnydan, karak aarьnydan, şeer aarьqdan polgaş ёske-taa cyyl aarьqlardan aaraan ulustu ileredip emneer, onu ileredirde, ol aarьqlarьnyң en neptereen cerlerinde curttap turar arattarnь şuptuzun şincip kёryp ileredir.

в) Aarьq şeverni corudarьnyң argalarь-pile kadь aarьqnyң тьptьp yneriң poldurvazьnyң arga хemceqleriң corudar. Cizeelcerge cyyl-pyry xural-suqlaань aзыqlap turgaş, aal pёlykterge po talazь-pile nomculga kььp, cugaa-syme corudar.

Şak ындьој сугаа-сьме, номсуга тускај суйлдери сьскаај таньстьерь corudar, cizeeleerge:

1) Şeer aarьодан аарьј peer coruk, onu emneeri polgaş paaş udur poldurvazьнь arga хемсeqleri.

2) Өј істині арьој şeverin sa-ğььr coruk.

3) Xereezen kiziniң podunun aрьој şever coruuru.

4) Uruq-tarьoнь azaar kizizider coruk.

5) Xaldamьрьoқ aarьoқlar.

6) Cem polgaş cemneniriniң surumu, oon-taa ьske.

a) Sovet emnelgezinin at-alдарьн алғдар polgaş oon төвүт emnelge-den aзьој турарьн тајьлььрлар nepteredir. Өј өреге pyryzyngе кансаң-гаşьн coguur nom tepterler, plakat, lozunнарнь тургузарь сугула тер сувенің tugajьнда TAR cazaa-ньн ajттььşкьн şiitpirlerin тајьлььр-лаар.

в) Curttuң ішінде кајь pir aarьoқларньн telgerep турарьньн, оларньн telgerep taraарьньн сьлдagaa-ньньн, connuң ciir ceminiң polgaş oon-pile холваşтьr aarьoқ тьртьрт турарьньн, paза connuң амь podunun kaдьньн tugajьнда erttem jozunun şincilel aзьдарьн corudar.

c) Kyş kulturnuң ojun-toқlaaзын polgaş cer-le kulturnu-pile oјnap хөқлеер coruktu organizastар corudar, po tugajьнда көзер өқler-pile kaдь kyş kultur aзьдаксььн co-rutsa coguur tur.

4. Brakkь sumularnь көзер өқler-pile хандьрарьндан angьда, emnelge cerleri-pile emnelge salььrларь pottарьньн козуунунун іştinge arattарнь emneer polgaş aрьој şevernin, aarьoнь paaş udur poldur-vazьньн arga хемсeqlerin corudar sorulga-pile plan jozugaар pir aj-ньн ішінде pottарьньн emci aзь-

даксьларьн şak ындьој ьrakкь su-mular-ce corudup turar.

5. Arat connu aрьој şeverniң cь-рьдььşкьн aзьль-pile хаара tudарьн soruқlaaş, sumular-ce talaşтьој yner emci aзьдаксьларьн pyгyn aзьoқ-laар, anaа cyq-le emneer aзь кьльr eves, хагьн ulustu cььp алгаş-taa polza, tus-tus kizilerniң orttuzunga-taa тајьлььрьoқ таңьдьlga aзьльн corudar.

Kөdee sumular-ce emnelge aзь-dakсьларь yner apparza, olar ap cor-uur кьдьr corumal aptekciгеş кьльr, oon ьнај coguur plakat, lozunнар peletkeerin kultur jaamьзьндан хан-дьрарь сугула tur.

6. Kөdee sumularga uluq aarьoқ-dan aарьp pergedeen kizilerni em-nelge ceringe ekki eptiқ cedirer uzurunda, emnelge ceriniң сапь-га ындьој ulus tazььr transport тургузарь сугула (сьссаан маşina, aat, terge. şanak тьp альr), oon ь-aj pir eves şak ындьој onza talaş-тьој coruktar yner polza, ьske-taa organizastарньн cьссаан маşinaзын aзьoқлар polur кьдьr cazak ceri-pile polgaş coguur cerler-pile tu-gurzip альрьн Kultur jaamьзьн та-mсььтьr tileer tur.

7. Kөdee sumuda paaştaj aарьj pergen kizilerni ol ceringe cedip parvajьn, şuut emnelge cerinden emnep хандьrарда, olарньн aарььн şincilep көрвејin em perip хандь-ьp polbas. Pir eves kadannар aарьj pergen kiziler turar polza, cerniң ьrak uzak, pergezin podaaş şuut em perip polur.

8. Connu emnelge talazь-pile pl-anньoқ хандьrар uzurunda, aарьoқ kizilerge emci keldirer coruktu ta-arььтьrарьн Kultur jaamьзьндан ko-uunnarga ajттььşкьн perze coguur tür, cizeeleerge, emcini uluq aарьoқ kizilerge keldirer, kandьoқ-kanьoқ

aarʔqlardan aaraan kizilerge kel-dirip polurul teerge:

1) Pergedeen perttikke, 2) per-ge pajdaldʔq xan tɔktyr corukka, 3) xorannanʔ pergen corukka, 4) xereezen ulustun pozuuru pergedej pergen polza, 5) uruq sʔrttʔ saa-daan polza, 6) pergedeen xaldam-ʔrʔq aarʔqdan aaraan polza, emci keldirip polur.

Oon ɔske aarʔqdan aaraan kizi-ler emnelge ceringe pottarʔ keep polur uzurluq.

9. Kultur jaamʔzʔ amdʔgaastan egelep kɔzer ɔqlernin tɔzevilelin kʔlʔr, em cyylryn ɔrtteen tɔleer-in, xamʔk xerekselin polgaʔ aɔaa azyldaar azydakʔylarnʔ tilep tʔvar-ʔn peletkeze coguur.

10. Arʔq ʔeaverni corudarʔnʔ ar-galarʔn ajttʔrʔ-pile kadʔ, aarʔqnʔ paaʔ purungaar poldurʔazyʔnʔ ar-ga xemceqlerin corudarʔnga ʔefke

algan organizastarnʔn azyʔn azyq-lap, olarnʔn kozuun, sumu ynerin azyqjaar.

11. Ajʔtkan xamʔk arga coru-duuʔkunnarnʔ nam, areve polgaʔ ɔske-taa xɔj niittinʔ organizastar-ʔnʔ tuzalamʔzʔ-pʔle xolbaʔtʔrʔr, corutsa coguur, po tugajʔnda Kul-tur jaamʔzʔnʔn ʔiitpiri jozugaar tɔp cerlerden ajttʔʔʔkʔn peeri cugula tur tɔp tileer tur.

12. Kɔzer ɔqlernin paar ʔrakʔkʔ sumularʔn-ce TTK-nʔ tamʔʔtʔr cem cyuly—talgan, makaron, krupa, pe-cenja, cigir polgaʔ oon-taa ɔske cem cyylryn corudar. Ol tugajʔnda kozuun cagʔrgalarʔ xarʔʔssalgalyq polur.

13. Emnelge stanʔzʔnʔn tuduʔ-kunun Mal cer jaamʔzʔ-pile temci-zip kʔlʔr tugajʔnda ol cer-pile tu-gurzip alʔynnar.

Mal azylыñ saızbradyrnyñ erestioı sorulgalary

I.

Pistiq curttun azyl-agyj, kulturunıñ xeqzeen cedişkinleriniñ kym-taa sugaa cok pilir polgaj.

Endeq polza-taa, cedip alğan cedişkinibiske ambaraş saldynpkaş olurup alır polgaş purungaar ulam tepşirir-ce xej tymenni ebiledebe-jin olurup alır polzubussa xorzok.

Endeq cybe toleede, am mur-nubusta turar perge-perge sorulga-larñ kuyssedip alır coruk polza, nam, cazarıñ polgaş pygy-le arat connun po xyngy sorulgazı polur tur.

TAR 20 syl ojunda mal paazyn 2 saja cedireri pygy curttun kol-la sorulgazı ol.

TAR 20 syl ojunga cedir 4-le syl artty, am curttun istinde mal-ıñ sanı cyq-le 1.185.940 paas tur. Oorttan kerge, kelir 4 sylın istinde 814.060 paas mal ostyryp alır, pir syl sannda-la 20 munda azıq mal ostyryp alır uzur-luq tur-pis.

Onu cedip alır koncuq uluq perge sorulga polur. Endeq polza-taa, revolustuq cazar, namnıñ paaştalgazı-pile coraas, arat tymen-nin pygy kyzyn ebiledep xedel-direr polza, po sorulganı kancap-taa cedip ap polur polgaş cedip ap-taa turar-pis.

Ol toegilyq sorulganı kuyssedirde cyny kılza xeregil tize:

Curttun pygy arat tymenin, xamıktıñ murnunda olarnıñ en teere ool, kyzı polur — nam, areve kezıgynneri polgaş idepkejlıq arat-tarnıñ soruk kyzelin, kys şıdalın ebiledeeri sugula.

Idepkejlıq eş-erler pottarnıñ kyzımakkaı, sorumakkaı kyzı-pile ylegerin kergezer polza, oran curttubustun pydyrykcy kysterin ulam telgeredip xeqzydyp, kurynevistin murnunda saldıngan sorulganı toegilyq erestioı kuyssedir temis-sel-ce, pygy arat tymenni xodeldi-rip ebiledeeringe koncuq kystıq idiq poor şıdaar.

II.

Tıvanıñ edinin cazaanı polgaş ool uluzunun kol amıdraar cybe-zi polza, mal azylı polur polgaj.

Ol kol yndezin mal azylı cedişkinniq xeqzyyrge, orannıñ amıdraalynıñ eske pygy adırların cedişkinniq xeqzyyru paşa xan-dırtınar polgaş uluq tuza poor xamaarızır uzurluq.

Arattarnıñ malnıñ cem suuru am-taa pydylyk, texnik argazı am-taa polbaazın eves, agaar poj-dustun şaq ergildeziniñ ajylyndan am-taa adırlıbaan. Uluq xarlıq kyzı tyzyp terge-le, kışkyn arat-tarnıñ kaja şaqdan peer koryşpes tajzıñ cut tep cybe aratnıñ xajı-ralıq ınak maln on-on şaa munu-pile kam xajıra cokka kıra şaar algaş paar koncuq cybe polgaj.

Cut teerge, anaa pir tawaryga ewes, xarň oon tırtıř keer uzuru polza, pir talazynda, řaq ergilde-ziniń agaar pojguzunıń tokşun perge pajdalında, paza pir talazynda arat connuń malınyń azaal-tezeeli pydyulyk polgař, agaar poj-dustun kyzyn am-taa ekki azyr tillep řyđavazynda tur. Cyq-le řak oon uzuru-pile sölgy peř cıl iř-tinde cuttan aratıń 250.000 azyq paař malı ölgen tur.

Pir ewes, kizi agaar pojdistun aýyldyq pajdaly-pile temisseziriniń arga piliń cecce pilir turar polza, pojdistun aýyly-pile temisseřkeř, azyr yner uzurluq. Bncangař agaar pojdistun aajynga kirbes, xarň oon podun cagıřp, oon eezi polur appaar.

Cuttu anaa kancaan-taa kargaar polza, cut oon kortpas-taa, citpes-taa. Cuttu cyq-le temissezip turup cok kılř polur. Bncarga oon-pile temisseziriniń argazyń tileen xerek cok, oon argazyń tıvyłgan.

Cyl tize, kizi ugaanyń kyzyn yndyryp, kiziniń kyř-azylyń xö-deldirip, oran curtun pajlaan azyqlaar polza, Sajaannyń pedik syn tajgazyńyń-taa, Tandı-uulanıń-taa talazynda uluq xar caap kelze cut körwejiń parıř polur, paza maldıń kışky azyral cemin peletkep, odar pelciirin taarıřtyřp, maldı taarzyr kazaaxoraalyq turguzar polza, maldı cutka caqdatpazyńyń argazy ol tur. Ol kol ajttıřyqlardan egeleeř, mal azylyńyń eelceqliq sorulgalaryńyń tugajyń cugaalazyř köreeli.

III.

MALDYN AZYRAL CEMI POLGAř KAZAA-XORAAZYNYŇ TUGAJY

Kışky malga cidirttir sigenni co-guur cizee-pile peletkep alř polza, kandyq-taa cut caqđawas.

Ulustun Picce xuralınyń 18 tugaar cızyńdan sanap kergeńi polza, kızıń arat connuń malıń sigen-pile xandyrarda, po cılyń 4 saja 5 cys mun puut sigen peletkeer teen polgaj. Paza oon angıda cyden cyu-taa polur magat cok teeř, seremci kıldır kyryneniń kur xö-rengizi 200 mun puut sigen turguzar alban tep řiitpirleen. Ol ajttıřkyńny erestiq kyyssedir teeř uluq azydarnı corutpu-řaan, pir paař malga 10 puuttan eweeř ewes sigenni peletkeeriń sorulga salřpis.

Bnca sigenni peletkep řyđaar pis-pe, kandyqyl, onu peletkeerde cyny kılza ekkil, paza kandyq sigen peletkeze ekkil—teer polza:

Тываныń kalbak хову řelderinde cıldıń-na xej kalř cıdar oot-sigen tep cybe emge xajaa cok. Pir ewes cıldıń-na oot-sigenibistiń ooda cyq-le 30-40 xuuzun kezip ap turar polzubussa, Тываныń par-la malıń sigen-pile xandyrardan turzuk, xarň emge xajaa cok kur seremci sigenniq turar ijik-pis. Oot-sigen yner kajgamcyk caagaj cerler emge cok polgan uzurunda, sigen peletkeer arga pyryn par tur. Onu peletkeeringe cyu xeregil tize; sigen kezer cerleribisti řaq öjynde sugargař, malga tap-tadyř kaatpas töleede kazaalap, ыlap ekki azaap alıř ol-la tur. oon öske onza cyu kandyq eldep ugaan-taa xerek cok tur.

Sigenni peletkeerde, ekki polgař cemiřtiq sigen peletkep alř töleede, sigen kezip egeleer öjyn ozaldadyř polbas. Öjy ertken sigen pagaj sigen polur.

Sigenni, oot nogaan turda kezer xerek. Sargarıř öjy ertken sigen polza, savandan tora. Sigen kezer öj—7 ajnyń pir tugaar cartıyńdan egeleeri todargaj pildingir ewes-pe.

Cut-pile temissezlerde, sigenge ekki tuzalakъ poor cybe savaп polur.

Ынсаарга, arattar savaпн камнар азаар ар тураръ кандоқ-ижик?

Emge хаяа сок savaп хей-ле калыр ижик-пе, азы кysten-ne мал пазыр кааптар полгај.

Хамык-la savaпн saraattaаş, казаалааş, кызын малга cidirttir xerek.

Podap көrynennen, arattarнн тагыла cerinden saja азық puut savaпн пөлүр ар полур тур, улуқ cut полур полза, ол savaп-pile 100 mun paaş maldь азырап тургаş, мendi cы азыр ар полур.

Хамык-la savaпнввсть pyryny-pile азаар kadagalap алыр teeş temisseziil.

IV.

MALDь ӨSTYRERI

Maldь сөр еderiştirer coruk polza, тараа тарыгыр-pile төмеј тур, кансар тараап тарааş, yrezin көөр ижик, ол ыşkaş.

Ынсаарга, moon мurnunda arattar малын кансаар еderiştirip coruk?

1936 cыlda Tees-xem козуунун ineenin 14,5 хуuzu, pezinin 20 хуuzu кызыраан. Улуқ-xem козуунун ineenin 19,5 хуuzu, pezinin 28,1 хуuzu кызыраан. Оон көөрге, arattar enir cыпн pьzaaladьp, kulunnadьp алыр узурлуқ турган кааş on-şaa mun pьzaa, kulunun хей ыşкыгань ол тур.

Maldьн ынсаар кызыраар coruun poldurvas ижик-пе, азы eweezedir төleede, cyny кылза ekkil?

Ол tugajьнда мындық cybe кылыр:

Ulustuң cyq-le ekki turazьn parьmdalaаş; arvannar, sumulарнн curttarьnga kadьp тургаş, kezek-kezek askьr өөry cыгылар тургуcaş,

ortta ekki-ekki askьrlарн салгаş perge хальдар, ыncangaş myн maldьн edezirin көрүр таарыштыр турар узурлуқ.

Paza inekter kadьp, ortta arattarнн төлгыр pugalarьн салгаş, canгыs-taa inek кызыравас кылыр полза ekki.

Ындық peler, inekter arazьnga xaldavьr aaryqьық мал тургuspas төleede, myн maldарн мал emcil-eri paaştaj şinciir узурлуқ.

Myн ederiştirer tušta askьrlar, pugalarga sula тараа perip турза ekki полгаş ederiştirer азылды сөр corudar полза, inek, penin кызырааş-taa eweeş полур.

Inek, cыгыпн askьr, pugalar-pile ederiştirer kampaninь peletkeer полгаş erttireriniң saavьrьn Mal-cer азыпнн jaamьзь solunnarga yndьryp carlaan полгај, ол saavьrьн arattar тоozазь pilip алыр cugula.

Pygy-le idepkejliqlарнн sorulгазь полза, мал ederiştirer kampaninь kyyssedip erttireringe ereştiq азылдаар tugajьнда pygy arat conга ylegerni көргьyzer jozuluq.

Xoj, eşkyny кызын төрыtpes херек, кызын төрырге anaj, xuragan кылыр каар poor тур.

Ол tugajьнда cyny кылза ekkil?

Cas tyzyp keeri-pilek-le коşkar, хунань хой, eşkyden yskeş, 10 ajнн sөлgy узунда ederiştireriniң coguur өйү egelegize cedir, tuskaj kadarарь cugula.

Ederiştirer өйү egeleerge, коşkar, хунань хой, eşkyge салыр. Халдавьрық аарық халдатпас төleede, мал emcileri pygy-le коşkar, хунань хой, eşkyge kдарьнн мurnunda şinciir узурлуқ.

Cыықлаан мал kazaazьнн узур тuzазь pir тугаар cugula. Мал cыық kazaalyқ полгаş ekki азыралдық турар полза, cut турvas.

Maldyň kazaazyň kancaar tudaryň Cadaananyň ylegerliq stanzby kergysken. Mal kazaazyň kancaar tudaryň aýtkan tepterni kozkoortarda sadyp turar polgaj, arat pyrzy ol tepterni sadyp algaş, nom-cup tanýzar jozuluq.

Am cyny kyla ekkil?

Am arattar, ystynde aýtkan cylderni azyldap egeleer.

Sybylaan mal kazaazyň xöjy-pile tudup egeleeri uluq negeldeliq tur.

Bncaarga, olaryň tudarda paaş-taj peletkelin klyp alar, cyl tize, mal kazaazyň tudar taarzyr cerin tär alar. kazaa byazyň, cingis, kadaq, songa karaanyň şili—po-la cyvelerni paaş-taj peletker alar uzurluq.

Ol tugajynda cazaktan arattarga tükka-la tuzalap turar polgaj. Cyl tize, arattar syby mal kazaazyň ekkil tudup alzyň teeş, banky tam-cyştyr uzun xuussalyq ceeli tärşyp turar.

V

MALDAN YNER CIOJ ETTI KÖBYDEDIRI

Syt polgaş sytten yner cem (aar-zy, kurut, pyşak, sarcaq, cökpek) polza, arattaryň koncuq cugula cemi polur.

Po yjede arattaryň sytty azyqlap turar am-taa ındyq-la ekkil ewes.

Pir kilogram sarcaqnyň xajynder-yp turgaş yndyryp alar polza, 50 litir syt xerek, seperator (syty maşinazy)-pile yndyryr tize, cyq-le 20 litir syt xerek.

Arattyň azy-agyňga seperator teerge, koncuq cugula polgaş tuzalyq maşina.

Orannyň işlinge sarcaq peletkeer tuskaj cerler (zavottar) turguzar tep

Ulustuň Picce xuralynyň 18 tugaar cabyz TTK-ga ındyq taalgä pergen. Ol azylyň tyrgen egeleeriň TTK-dan ekkil negeer xerectiq.

Ol zavot ar tura peerge, arattarga koncuq-la tuzalyq, olaryň or-ulgazy köbydeer, olar ekkil kultur-luq cemiş-pile curttaarda ulm-na ekkil.

Sytty ekkil azyqlaryň arattaryň uk zavottar ööredir polgaş arattar ineeniň saanyň ulgattaryňga idiq poor peer.

Tybada 331.869 er, kys eşky par tur. Oorttan arattar kajy xire azyk köryp turary?

Kancuq eweş...

Uzuru polza, oon xöj azyk köryp polur. Eşkyň tygyn kergyp ar polur, cöegyn cyp täräp ar polur. Pir ewes eşky pyrzyzynden pir xuunun, tørttyň pir xuuzundan eweş ewes-taa tyk polgaş cök ar turar polza, oorttan taa arattaryň alar tygyngä cys-cys puut tyk, cök nemezip polur uzurluq.

Arattar ol tygynyň cämbyzyň pottaryň azy-agyňga-taa xereqler polur, arttykşylyň kooperaskataa sadyp polur, kooperas pir kilogram cökke 5 akadan azyr peer.

Arattar eşkyzyn cöp şooluq kergyazy, cöegyn cöp paryk cöy-bazy tize, oon tuzazyň uluun pil-ves polgaş ındyq tur.

Pygy-le idepkejlilerniň sorul-gazy polza, oon tuzazyň arattarga tanıştyr perä-şaan, pottary pir tugaarynda eşkyzyn kergyp, cöegyn cyp ar yleger kergyzeri cugula.

Mal azylynyň erestiq kyyssedir sorulgaly ol tur. Olaryň pottandyr teeş, pis şuptubus idepkejlil temissel corudar uzurluq pis.

Idepkejlil azydaar polzubussa, tiileer-pis, purungaar ulam tepşir-pis.

TAR-ның мал азылының сугула тuzalak- сы адыр cer-taraalan азылн сайзырады- рыңга еrestioq sorulgalar

TAR ulus азыл-агъының кол адыр полур мал азылының бир сугула тuzalakсыз полза, cer-taraalan азыл полур. Cer-taraalan азыл сокка мал азыл cediіskinii-pile өзур хөд-зур ыдаvas. Cer taraalan азыл сокка oran-curttuң arat tymeninin pajdaly ulam ыңaj сайзыrap ыдаvas.

Kөdee азыл-агъыны сайзырадыр teeş, TAR-ның cazaa, revolustuoq namь uluoq podal sagъзын salьp turar, cyl tize, xa-tunma polur SSRE-den eki yныstyq yrezin sadьp alьp tep şlitpir undyryp, maşina, yrezin sadьp alьp teeş, arattarga ceeli тыр-ыр, ең ыlangъja arattarның сугула хереqler k/a maşinalarның өrtteen kudulatkan polgaj.

Cer-taraalan азылының murnunga, TARN 10 tugaar Uluq xuralьның salgan sorulgalarь polza: piredе, „TAR-ның 20 cыл polur ojunga cedir pygy tarьlgаның şölyn 40 xuu kalbartьr sorulga salьr“, ijide, „Tarьlgаның ыңarьn сайзырадыр, kur cerni peletker, tarьlgаны sölüşturup tarьr polgaş taraаның унызын ulgattьrar tugajьnda uluoq азыларны еrestioq corudar uzurluoq“—teen.

Ulustuң Picce xuralьның 18 tugaar cъзының taaskanь polza: „1937 cылда respublikтн pygy tarьlgаның şölyn 33.000 ga ijik-pe, азы еrtken cылдынга төмеjleerge 10% kalbartьrьn cedip alьr“—teen.

Ol teerge, uluoq sorulgalar tur. Ыңaarga амгы pajdal кандьoы tize:

1927 cылда 13,574 ganь taraan.
1931 cылда 16,291 ganь taraan.
1935 cылда 27,132 ganь taraan.
1936 cылда 30,134 ganь taraan.

Ol teerge, 1927 cылga padaarga respublikтн tarьlgаның şöly 2 kattaptan азыр өскен tur. Ыңaarga arat азыл-агъьларның tarьlgаны paza koncuq өскен. 1927 cылы arattarның taraan ceri cyq-le 4459 ga, 1931 cылда 5970 ga, 1935 cылда 13458 ga polza, 1936 cылда 16101 ga polgan. Onu көerge, arattar tarьlgаны көыdetkeni 4 kattap xire өскен tur. 3-4-ga ijik pe, 5-taa ga cedir tarьp turar tus-tus arattar евеş еves, camдызь taraa kezer maşinalьq-taa, cizeeleerge, Kaa-xem kozuununda Jonzak, oon-taa өskeler. Respublikтн cer taraalan азылының cyq-le tarьlga şöly өзур turar еves, харьн cerni polbaazyradьr yrgylcy сайзыrap, унызы ulgadьp par cьdar tur.

1935 cылда taraаның paraannyq balanzьzьndan көerge, taraa унызы polza, 1 gadan 7-8 sentiner ap турган polgaş arttykşьlьq sadar taraa 3330 toon турган polza, 1936 cылда бир gadan 8-9 sentiner taraa алган polgaş connuң arttykşьlьq sadar taraazь 3650 toon polgan. (Sen-

tiner tep kemceqni puut podaarga, pir sentinerde, 6 puut par).

Oon kœerge, curtun arat conu cazak, namnyn ſiltpirleen sorulgazyn kyyssedip turar polgaſ kyyssedirin kœzyp turarbnyn xereccizi ol tur.

Bndœq polza-taa, tاراalan azylbnyn cyq-le cediſkinin kœrgeſ olurar polza xorzok.

Ertken cылдар-pile tœmejleerge, arattarnyn tاراalan azylbnyn cediſkininiq tur. Bndœq polza taa, œske kurnelerge tœmejleerden turzuk curtun iſtinde kyrekonomnarnyn, ylegerliq stanzyn azyl-agylar-pile tœmejleerge, arattarnyn tاراalan azylbnyn koncuq kudu cadada turar polgaj.

TAR-da polza, mal ođarladyr-taa, tараа тарыр-taa koncuq caagaj/cerler cer-le emge-cok xirezinde, oobustu koncuqla eweeſ azyqlap turar tur pis.

Мун азыqlap turar ceribistin yner tараазь caagaj, elbek ewes polur tur.

PISTIN TARAALAN AZYLBBS-TYN CETPES CYULDERI

TAR-nyñ tاراalan azylbnyn cetpes cyulderi cyl teerge polza, pettii kœdœ-pile-le kol peſ cetpes cyve par.

Pireede, cerni polvaazbradyr pagaj. Kelir cылн tараа тарыр cerin po cылн cazyn, kyzyn paas udur peletker albr cok, ыncangas tараань тарыр ozaldaar, cernin tараа yner ſynarbn ekki azyqlap ſyđabas, eldep pok yner poor tur.

Ijide, tараа тарырda, ekki ar-ьqlavaan, xoraппavaan polgaſ ſynar pagaj yrezinni cazyp turar tur. Ёncangas tараань 15-ten 30-ge cedir xuuзу tараа paazь œrtennep pegeleer aarьqdan kalbr polgaſ eldep pok tep cyve emge-cok yner.

Уſte, ſyn-pile kыльп turguskan pugа cok polgaſ tараа sugararbnyn texnik argazь pydylyk. Pugalarnyn uluq nuruuzu erte purungu yjeden tœstelgen pydylyk pugalar polur, caa turguskan pugalarnyn texnik argazь temgizinden paza ылal cok. Bndœq pugalar suqnu cecce polgaſ coguur œj ſaanda perip ſyđabas. Ёncangas, tараань sugarar coguur ſaanda polvas, paza suu cetpes polur tur.

Camdœk pugalar cyq-le cangys kattap cazyn suq peer. Oon angda, puganь yndyryp turguzar ſaanda, coguur texnik jozuzu-pile ыlap xemceewejin, cyq-le karak-pile xemceep turgas kыльп cyve tœleede, ыndœq pugalar udavajbn cirliр pa-dœ paar-ijik-pe, азь toburak tolup xœmdynyp kaar poor tur.

Tœrtte, tarьlganь kamgalaar, poktuq oot sigenin cular, xora-ьq œrge, kyske polgaſ kuuſ-pile temissezir cizektiq pœdyyn azaalga cok poor tur. Arattar tараазьbnyn poktuq caſpan-sigenin cer-le culbas turlar. Tараазьbnyn kazaazь pagaj, camdœkta mьrьnaj cok poor tur. Ёncangas, tараань mal-magan pazyp, œrge, kyske cip, caſpan-sigen yqler, tьkka xorap kaar poor tur.

Peſte, paza pir kol cetpes cyve polza, cer azyqlalynda coguur curum cok. Cyl tize, arattarnyn azyqlaan cerin yrgylcyzy-pile ediledip pьzyqlap perween polgaſ camdœk arattar cылн-na pir-pir œske cerlerge tараа тарыр cip coguurlar, ыncangas uk cerin ſynarzьdyр polvaazbradyr, pugazьbn ekki kыльп sonuurgavas tur, ыncangas kelir cылн тарыр cerin po cылн paas udur cazyn, kyzyn andarbr peletker albr argazь cok turlar. Мьncangasbn moon ystynde ilergejlep pizittingen

cyılderni arat pyryzy nomcup pil-
ip alyrñ idegeer tur.

ORANNYN TARAALAN AZYLBN SAJZBRADYR TÖLEEDE CUNY KYLZA EKKIL

TARN 10 tugaar Uluq xuraly
polgaş Ulustuq Picce xuralynñ 18
tugaar cözyññ taraan azylññ
talaz-pile undyrgen šiitpirlerin py-
yny-pile pottandyrar sorulga pile
Mal cer azylññ jaamz taraan
azylñ sajzbradyrññ en pödyyn
argalaryñ kylp undyrgeş, şolun
tamcştyr carlaan ijk. Ol argalar
polza, 1937 cýda taa, oon ыñajy
şyldarda-taa taraan azylñ sajzbr-
adyrññ pygy-le ajtyrşyqlarñga
xamaarzyr.

Xej niittinin pygy-le organizas-
tarññ, xamьktyñ murnunda nam,
areve kezıgynnerinin paza pir kol
sorulgaş polza, TAR-ññ temgi ol
taraan azylñ sajzbradyr argalaryñ
kyysse dir töleede, pottarññ yle-
ger cizeen kergyspy-şaan, arattar-
ññ iştinge surttaal massalyq azyl-
ññ idepkejlıq corudary ol polur.

Temgi ol argalaryñnı utkazy cyl,
paza nam, cazaktyñ salgan sorulga-
larñ kancaar kyysse dir tep kerge-
nil? Nam, arevenıñ idepkejlıq ke-
zigynneri polza, taraan azylñ saj-
zbradyrññ kol argazyn pottarş
pilir turar uzurluq, ыncanmas pol-
za, arat tymenni şyn paaştar, olar-
ññ murnunga ylegerzi poop corup
şyđavas-la polgaj.

Uk argalaryñnı kol ajtyrşy peş,
cyl tize, ekki yrezin peletker alyrñ,
cernı cövy-pile polvaazbradyr azyl-
daary, taraan şaq öjynde tarşy
polgaş azaary, şyn-pile sugarary,
taraan xoratpajyn şaq öjynde pö-
lyp azaar alyrñ. Ol ajtyrşyqlarñ
tus-tuzunda tanşy korecıl.

Yrezinnıñ uzur tuzazy uluq, cyq-
le ekki yrezin tarşy polza, taraan
caagaj elbek polur. Yrezinni paaş-
taj taraan arşyqlaar maşınaga arşyqla-
aş, oon soonda paza trijer tep ma-
şınaga arşyqlaar, ыncangaş yrezinnıñ
poktuq cyylderin tuskajlap kaap-
tar polgaş en ekki cangş şynarşy
taraan ылgar alyrñ ol, cangş şyn-
arşy taraan yneri-taa tyrgen,
eptiq tem-pile teski yngeş, poktuq
cyılderni pazyp kaaptar.

Ekki yner yrezinni tarşy uzur-
luq, pir eves 100 taraan undyrer-
ge 90-ny ijk-pe 95-zi yner polza,
(ol teerge ynerinıñ xıuzu ol), onu
ekki yrezin teer, 80 xıu ijk-pe oon
kudu yner polza, pagaj yrezin po-
lur, onu taraan xeree cok.

Arattar polgaş öske-taa taraac-
şynnarnı xandyrar teeş, po cılñ
Cazak cerinıñ šiitpirin jozugaar Mal-
cer azylññ jaamz SSRE-den
„Ljutessens-lelaa-47“ tep ekki şyn-
arşy kyzıl-tasty satkaş 150 toon-
nu ekkelgen, „Poveda“ tep sula
yrezin 200 toonnu ekkelgen.

Kyrekonomnardan sadyp ornap
algan kyzıl-tas 447 toon, sula 39
toon. Ol yrezinnernı kozuunnar-ce
corudup sadyp turarññ cýdaga-
an polza, arat connu yrezin-pile
xandyr turar ol tur.

Taraan paaşy örttennep pegeleer
aarşydan kamgalaar töleede, ekki
pagaj kandıq-taa yrezinni ыjaar-la
xorannaar uzurluq. Xorannaar cy-
ve kaaş-janz. TAR-da yrezinni kur-
gaq xoran, suq xoran—mındıq iji,
„A, B“ tugaarşy xoran-pile cup
xorannap turar.

Sula, arvaj cinge-taraan cergelıq
kartıq yrezinnernı formalin tep
suq xoran-pile xorannaar. Onu xo-
rannaarda, formalinni sadyp algaş,
1 litir formalinni 80 litir suqga xo-
laaş, (pir litir teerge, 2 şıl işti po-
lur) oon-pile yrezinni ötyrypkeş,

am onu 4 şak işinde tuqlap kaan cýttyrar. Onu cok polza, tarbyr xynunde ыnsaar azyldaar, cok-polza, 2-3 xonuk purungaar ыnsaar azyldaar. Taraa paazь pegeleer aarьo-нь formalin ulyryp kaaptar. Kьzyl-tastь kurgaoь xojuoь xoran pile xorannaar. Ёndьoь xoran kaas janь. Olarnь xereqleeri pir tomej, cyqle hemceezi ьske-ьske. 6 puut kьzyl-taska „A—10“ tep xoran 100 gram, „A, B“ tep xoran 150 gram, „Parişskaja zelen“ tep xoran 50 gram kirer. Taraanь tuskaj toska-arga urgaş, uk xorannь xoluştur, toskaaga 100—150 xire teskindir cajar xerek.

Taraa paazь pegeleer aarьoь, xaldavьrlyoь aarьoь tep cyveni arattar pilip alyr xerek. Ёncangaş ol aarьo-нь cok kьlyp tiileer toleede, yrezininer xorannanar tep arattarnь şuptuzan kьjgьlyr tur. Ёncanmas polza, uk xaldavьrlyoь aarьoь, aьoь tarьlgadan kadьk tarьlgace xaldaj peer.

Arattar yrezinin peletker ap turar-pe, kandьoьly? Cok cьgьь. Kyzyn taraazьn algaş, pastьrgaş, cas-ka cedir uurgajlap kaar polgaj. Ёnsaar şьoьzaarga, taraanь ьrge, kyske-taa cip kaaptar, kysky, caskь caaşkьndan-taa kalьr, camdьkta cide-taa peer poor tur. Yrezinni trijer tep maşinaga aьoьlap, xorannap alyrьn podaar kizi par ewes. Ёncangaş yrezini pagaj poorga, taraanьn ynyzy paza pagaj polur tur. Yrezin ekki polza taraa caagaj polur.

Ёn-ne ekki yneri 90 xuudan kudu ewes aьoь taraanь yrezin kьlyr uzurluoь, ыncangaş onu anmaarga şьoьzaza ekki. Ёndьoь yrezin kьzyl-tas, sula, arvajьn 1 gaga kirer puudu polza: sugargan cerge xolpile cazar polza 10—11 puut, maşina-pile polza, 8—9 puut. Paza sugarbaan cerge eweş kirer: kol-

pile cazar polza 8—9 puut, maşina-pile polza 7—8 puut, cinge-taraanь 1—2 puut xireni cazar.

CERNI POLBAAZYRADьP AZYL-DAARьN KьREELI

ТЬва pijeede feodaldarga polgaş taştьkkьnь koloniji poor tarladьp coraan polgaş cer taraalanьnьn aзы-льnьn texnii koncuq-la pydylyk kalgan, temir andazьn ornunga arga-cok ьjaş andazьn teer cybelioь, temir iliir ornunga xaragan iliirlioь coraan. Ёncaarga, revolustun accьzь-pile temgi ol pydylyk cepsekter sьolgy kaas cьldan peer kьzylvestep xovarttaan.

Ёndьoь polza-taa, cer-taraalan aзы-льnьn kulturu am-taa kudu cadada xeveer. Cerni iliirteeri pagaj, andararь oon-taa pagaj.

Cerni polbaazьradьrьnьn kol-la cybezi andaratьnda tep cyveni arattarga pilindirer xerek. Cerni ekki hanь andarvas polza, taraa cerle caagaj elbek polvas. Cerni ekki hanь andarvas polza, oon pok caşpan, sigen yner poordan paşka, taraa oon ekki ynmes, cyge teerge, caşpan, sigenni negeldezi picse, taraa polza, ьjaap-la ekki anda ьp polbaazьratkan cerden ekki yner.

Ulegerlioь stanzьnьn şincilelinden kьerge, 8 santimetir kьldьr hanь andararьga 1 gan cerden 97 puut kьzyl-tis yngen, 16 santimetir kьldьr hanь andararьga 125 puut polgan tur. 8 santimetir kьldьr hanь andararьga 1 ga 107 puut sula polgan, 16 santimetir kьldьr hanь andararьga 141 puut polgan.

Arattar polza, 6—10 santimetir xire hanь andararьga, 40—50 puut taraa ap turar tur. Cerni kazan andararь paza cugula tize, kelir cьldьn tarьr cerin po cьlyp cajьn polgaş kyzyn andarьp alyrga ekki

tur. Onu parımdalaaş, Picce xuraldıñ 18 tugaar cıyızınñ toktaatkanı polza:

„1937 cılda kelir cıldıñ tarıy cerin saıyñ, kyzyn peletkeerin MAEler 20 xıu cedir, kyrekonon, kolxostar 80 xıu cedir peletkeen turarın cedir alır“—teen. Ol cugula şıitpırnı ıjaap-la kuyssedir xerek.

Saıyñ cer andararda, uk andarğan cerni kurgatpas töleede, toraan-na-iliirttep kaar. Oñ soonda eleen polgaş, pok, caşpan, sigen ynyr keerge, paşa kattap iliirttep kaar. Kyskeer saıyñ paşa kattap andargaş, iliirttebejin kaap kaar. Cerni pir-taa, iji-taa udaa andararda, pyryn xanbız-pile andarar xerek. Kyzyn cerni andararda, iliirttebes.

Cerni saıyñ, kyzyn andarıp kaarınñ tuzazı polza:

1. Cerniñ pok sigen caşpanı arır.

2. Cer saıyzaaş, oon taraa yneri ekki appaar.

3. Ol cerin paşa kattap cazyñ andırvaıyñ, cyge teerge, murnunda-la andarıp peletkep kaan cyve töleede, şıut-la taraazın caza peerde ekki polur.

Cazyñ ındıq cerni toraan sugargaş, taraazın caşkaş, iliirttep kaar.

Cazyñ cer andararda, sugararınñ murnunda ertte andarza ekki. Oñ soonda sugargaş, taraazın caşkaş iliirttep kaar. İliirteerde, 2-3 kattap, camdıktı 4-taa kattap iliirteer xerek. 10-15 suq kattap xej iliirteer polza, koncuq xoralıq, cyge teerge, cer emin-erttir xojaaş, taraa ekki ynjejin paar, ıncaar iliirtteş sugarıptarga cer kadannaj-taa peer. Cerni sugararınñ murnunda tarıy coruktu po yjede kyrekononnar corudup-turar poordan

paşka, ködee arattar koncuq eweş corudup turar.

Pir ewes arattar po murnunda ajıttıyğan xej xemceqler ışkaş ıncaar cerin polbaazıradyr polza olarınñ taraazı saagaj polur.

Taraan coguır ej şaanda tarıp cazar tep cyve polza, saagaj taraa alırınñ pir kol cugula cyuly ol. Pis taraan tarıp cazarın koncuq-la ozaldadyr-pis, oovus kancap-taa taarıspas. Pir ewes taraanı 6 ajda cazar polza, saagaj taraa alır-men tep kancap ıncateer poor.

Tıvada caj coldak polgaş taraanı oraj cazar polza, taraa coguır ej şaanda pyşpaıyñ, toıtuka alırtar. Taraanı kaj la poluru-pile ertte cazar xerek. ıncaar kılır tize, tarılğan ertte egeleer xerek.

Ulegerliq stanzınñ şincileeninden köerge, taraa cazarınñ ekki yjezi kol kozuunnar Parıyñ-xemcik, Cöñ-xemcik, Uluq-xemge 4 ajınñ sölgy uzundan 5 ajınñ 10-12 ge cedir, Pii-xem, Kaa-xem, Tandı kozuunnarga taraa cazarınñ xıussaazın 5 ajınñ 15-20-ge cedirip polur. Taraan ıjaap-la maşına-pile ijk pe, azı iliirttevi-şaan cazar xerek. Cerni andararınñ murnunda yrezinni cazar ergi şaqınñ argazın xereqleres uzurluq. Ol argan xereqler polza, poktuq caşpan, sigen yner poordan paşka taraa ekki yntes.

Taraan caşkaş, kamgalaarın podar xerek. Xamıktıñ murnunda taraazın kazaalaaş, mal paşpazın teeş köryp turar xerek. Taraa arazından yngen pok cyulderni cyve arttırvaıyñ culup kaaptar. Ortta kyş xaramnanıp calgaraan xerek cok, taraan ekki azaap alır polzunarza, oñ azı uluq polur. ındıq poktuq cyulderni cularda, taraa şıptalır murnunda ertte cy-

lar uzurluq. Xej ɵrgeliq cernin ɵrgezin kɵrɵr kaaptar xerek, ɵncanmas polza, taraany ɵuptuzun olar xoldan yndyryp kaar. Sugarbas cernin ɵrgezin suq kudup turgas ɵlyrze ekki, sugarar cernin ɵrgezin taraa sugarar ɵjde ɵlyrer.

Taraa sugarar tep cybe polza, **TAR** nyŋ taraa unyzyŋ caagaj polduranyŋ kol cyuly ol. ɵndɵq tɵleede, sugarylgaga onza sagɵ salgas, koncuq-la ɵnyŋ-pile sugarar coruk cugula.

Erttemnin ɵincilelinden kɵerge, taraanyŋ sugat xereqler ɵjy yɵ polgan: Taraa egelep yner ɵjde, taraa ɵɵtalır ɵjde, paza taraa paashtalır ɵjde. Sugarylgan ɵl ɵjlerge taarɵstırar xerek.

Tɵvanıŋ taraa ɵelderinin pugalarıŋ polvaazyŋ jozu-pile kɵbaan polgas suq cecce azyqlattıymajıŋ paar. Mındɵqnyŋ tɵleezinde, pugalarıŋ pok, cam, moondak cok kɵldır cazıŋ-na ashtap, elbek suq radırır algas, cerni siir sugararıŋ padaar xerek.

En paashtaj sugararda, cerni andarvajıŋ turgas sugarar coruk taarɵspas. Cerni ɵncaar andırarınyŋ murnunda sugarar polza, suq hejle tyrgen kurgap kaar, kurgaq toqnnuq cerge taraa cazar appaar, iji tugaar sugararıŋ-taa tendii ertte kɵlr appaar. Cerni andargas, ɵon soonda pir tugaar sugarylgan kɵlr xerek. Pir eves enir cɵn andarır peletkep kaan cer polza, taraa cazarınyŋ murnunda sugarar xerek.

Erttemnin turzulgazyŋ kɵlr cerlerden kɵerge, iji tugaar sugarylgan ɵnajlatkan tudum-na ulam ekki. Ol iji tugaar sugarylgan cerle taraa ɵɵtalır ɵjde kɵlr turza ekki. Taraa caa unyp olurda, iji tugaar sugarylgan kɵlrga koncuq pagaj (andarıga murnunda suga-

rarga paza koncuq pagaj), cyge tize, taraany toburak kɵza peer, taraa ekki ynmes, harıŋ taraa yneri saadaj peer ortta poktuq cyylder amırar emge-cok yner. Pir eves cernin ɵɵg ɵırıŋaj pagaj polgan uzurundan, taraa caa unyp olurda ɵjaap-la sugarar appaarza, sugargan soonda katkylaj pergen cerlerini ılıir-pile yrej tırıtırır kaaptar. Kamnaj picce ılıirtteerge, yne pergen taraaga xora polbas, harıŋ ɵon soonda ekki yner-taa, camdık poltuq cyylder-taa ɵyp kaar.

Yɵ tugaar sugarylganıŋ xerek appaar ɵjyn podap turgas kɵlr. Camdıkta ol yjede caaɵkıŋ suq cetkeɵ, taraa sugargan xeree-taa cok poor polur. Camdık cerlerge (Tandı kozuununuŋ tebiskeerinde Tyrgen, Palgazynga) yɵ tugaar sugarylga xeree cok, cyge tize, ol cerlerge tonut ertte tyzer polgas tɵkka sugarar polza, taraa rɵzır cadaj peer. Pir eves yɵ tugaar sugarylga xerek appaarza, taraa paashtalır ɵjnyn egezinde kɵlr xerek. ɵndɵq polza-taa, saadadıŋ cerle polbas, saadadıŋ polza, taraa tonutka alɵkas rɵspajıŋ paar. Sugarylgan cediɵkinniq erttirer tɵleede, pygy-le pugalarıŋ cajıŋ ijik pe, kyzyn murıŋ-pile septep taarɵstırır alır xerkti.

Taraany kezeri polgas paıtırar polza, taraalan arattıŋ azylynyŋ sɵlgy cadazy polur polaj. ɵndɵq-taa polza, ol azyldıŋ cugulazyŋ kɵerge, en sɵlgyzy eves. Murnukku azyldarıŋ ɵuptuzun ekki kɵlr erttirze-taa. taraany ɵj ɵaanda kezip albas polza, taraa ɵɵynga turgas tɵktıŋ kaar, cɵld ɵttır kɵlgan hamık azy hej paar. Camdık kizilerden taraa kezip alır azyldı ɵndɵq-la cugulabas poor tur. Kɵrynerem, cajıŋ tɵgylgan taraalar angɵstan unyp kelgen turar. Camdık ar-

attar arttık kış-azyl yndyrwes teş
yndıq cerlik angıstan taraa kezip
algaş-la koncuq eweş taraa ap tur-
ar. Taraazın pyryny-pile pölyp al-
ır teer polza, piccii-taa xoratpajın
pölyp alır cugula. Taraa pıza pe-
eri pilek-le kezip pölyp alır. Am
camdyk arattarnın kılır turar ı-
kaş, taraan ıbynga kurgadyr, em-
ge-cok taraazın tögylıdyr cer-le
polbas, taraan keskeş moozalap kur-
gadyrga arbyn polur.

Maşına-pile taraa kezerge, ekki-
taa, tyrgen-taa, pelen-taa polgaj.
Am Kyr. ködee azyl-agy skladın
ın salbırlarında sadar polgaş ac-
sıladı maşına seccir tur.

Pastırgan soonda, taraan tora-
an-na salgınga arıqlaaş, oon so-
onda sortirofka tep maşınaga arıqla-
laaş, yrezin kılır taraazın—tuskaj-
laaş, tuskaj xadagalaar. Onu anma-
arga şoqzaza ekki. Pır ewes anma-
ar cok polza, uk taraazın kyske-
ge cidirtıpes uzurunda sıldın-na sa-
ıurgaj kılır ap turar xerek.

Taraa azylın saızbradyrın
pır argaz polza, taraa azylın
saızbradyrın pödyun argalar-
ın pottandı p turgaş, taraan cer-
inden yner taraazın saagaj pol-
durup, elbek taraa pölyp alır ol.

Taraa azylın segiderinin ijı tu-
gaar argaz polza, tarılga şölyn
kewydediri polur, ol polza, pygy-
le tarılga cerlerin cövy-pile pyryt-
keeş, arattarga xıvaap peeri-pile
xolbaalıq.

TARN 10 tugaar Uluq xuralın
toktaatkan polza: „1937—38 sı-
darnın işinde tarılga şölderin py-
rytker, ol şödernı öq öregenin
polgaş xöj niittinin organizastarın
ın kırnga uzun xıussaalıq yler
peerinin azylın toozar“ teen. Oon
xeree cıl teer polza, pıreede,—py-
gy-le tarılga cerin cövy-pile pyryt-
keer, işide cer edilekcilerge pızyq

kıldır xıvaap ediledir, yşte,—arat-
tar öske cerden közyr parır curt-
tap polur caa cerlernı ileredip azyq-
laar.

TAR-ın mal odarına, taraa tar-
ılga-taa taarır ceri emge-cok
xöj polza-taa, connun xıvaaşır
cirttaan koncuq-la teski ewes: Ci-
zeeleerge, Cöön, Parın-xemcik ko-
zuunnarda con kövej, malın odar-
pelciiri takırş poop turar, cirtun
tapırq-la tövy polur Tandı, Ka-
xem kozuunnarda mal odarladı,
taraa tarır koncuq saagaj, emge
xajaa cok cerler azyqlatınmajın
sıdar tur.

Connun tarılgaзын şölyn pı-
zytkır 1937 sılda cer taarır-
ır xıvaarın en pıaşaj azylın
egelep, kozuunnarnın ködee azyl-
agy kildisterinin, ergelecilerin sur-
guldatkan. Cer xıvaap taarırar
azyldır turzulga kıldır 1937 sılda
cangıs Cöön-xemcik kozuununga
egelep corudup erttirer tur.

Kelir cookku sıldarnın işinde
cer azyqlaaşkын curumcudar uz-
urluq-pis. Ёncaarvıyska, tarılga şö-
ly sıldın-na 10 xıu özeri xandırt-
tınar, paza tarılga cerin xıvaap
peerge, onu azyldır polbaazyradır
şınarır, taraa unyzy saagaj polur.

1937 sıldın tarılgaзын azy-
ın pygy-le ertken sıldardan ek-
ki erttirer.

Şuptu 33000 ga cer taraaş, enir
sıldan tarılga 10 xıu kövydedir
teen. Ёncaarga, arattarnın tarılga-
z koldap kövydeer uzurluq, cıl
tize, arattar 18.000 ga tarır, 12 xıu
östyrzyn teen. TAR-da cirttap tur-
ar Sovet xamaattılar 12.300 ga
tarır, 7 xıu östyrzyn teen.

Kyrekonomnar-pile xöj niittinin
organizastar 2700 ga tarır, 5 xıu
östyrzyn teen. Ol teerge, xarvıssal-
galıq uluq taalgı tur.

Onu kyyssedir teeş, massaly surttaal azylbn kalbaa-pile corudar xerek.

Nam, areve kezigynneri polza, mal azylbn moon ыңaj telgeredip xeqzydyp, arattarnyn et amdyral, kultur pajdalyn ulam sajyradyngga idiq poop. tarылга şolyn kalvartıngyn cugulazyn kergyzeri-pile arattarga pottar yleger kergyzer uzurluq.

Camdyk cerlerden kajgamcıktyq medee keep turar tur, cıl tize, Tees-xem kozuunnu camdyk ulustar enir cıldyndan eweş taraa tarыр tep turar tep medee par. Ol teerge, koncuq cetpes tur. Tarылга şolyn 1937 cыlda 10 xuu östyret, cazaktyң toktaalyn ol uluska tanştyrар toң cugula.

Parып-xemcık, Kaa-xem kozuun-nar tarылгазын ыкка kalvartыр tep turar koncuq ekki polgaş pajrlanşyq tur.

Tarылгань ertte egeleer tugajnda cыл pyry cyny kылza ekkil?

1. Yrezinni ceccir kылдыр peletkep alыр. Pir ewes cetpes polza, ol toraan ыртыгыр кемсеq alыр. Kyr-yneden taradyr turar yrezinni coguur şaq öjynde sadыр albas polza, oorttan kuruq kaap polur, cyge teerge, öske ulus sadыр appaar-taa, oruk-cirik paksyраaş, ыңaj peer corudary-taa pergedej peer.

2. Pygy-le xer-xereksel, maşinalarнь septep peletkep alыр. Cetpes xer-xereksel, cepsek polgaş oon yurmek xerekselderin sadыр alыр. Aat teriin septeer. „Kыdat xomuut“ tep attыq koncuq ciik örttektiq, pызыq tapтыq xomuuttar par, onu arattar xereqleze aзырvas, onu Tan-

dy kozuunda (Palgazыnda) şaqdan peer xereqlep turar.

3. Pugalarnь septep peletkeer. Puga polgaş kazaaga xereqleer ы-aşty peletkep alыр. Pir ewes cugula apparza, Mal-cer azylbnyn jaamь-зыndan tuzalamь ap polur.

Pis polza, en-ne coldak xuussaa iştinde taraa tarыр sorulgalыq-pis. 5 ajnyn sөлgy yjezinde pygy respublikta tarылга toozulgan turar jozuluq. Maj ajda taraazyn tarыр төgerbejin, Ijyn ajda төgerer arat turar polza pagaj, oon taraazy caagaj poop şdabas.

Kyrekonomnar-pile kolxostar tar-aalaң azylbn corudarynyn talazy-pile pygy conga yleger kergyzer jozuluq. Olarnyn 1937 cыlda sorulgaзы polza:

1. 1 gektardan 12-13 sentinerden eweş ewes taraa alыр, 2) SSRE-den ekkelgen arыq şynarыq yrezinni taraaş algan taraazyndan respublikka 1000 toondan eweş ewes yrezin peletkep peer, 3) Tarылга polgaş sugarylganь cөp ewiledep corudara, arattarga tuzalaar. Olar tarылгазын ең coldak xuussaa iştinde төgerer tugajnda tuzalaar.

Cer taralaң azylbnyn tugajnda arattarnyn, kyrekonomnarnyn, kolxostarnyn kol sorulgalary ol tur. Pistin murnubuska cazak, namnyn salыр turar sorulgaзы ol tur.

Sorulgalар uluq-taa polza, kyyssedip ap kancap-taa şdaar-pis.

Nam, arevenin kezigynneri ol sorulgalarnь хамыктың murnunda pottarь pottandyгыр, arattarnь ol sorulgalarnь kyyssedirin-ce ederttir uzurluq.

ТОРСУЗУ

Ағыл

1. **Toka**—Pygy telegejge xamaarylgalyq iletkel 1—3
 2. **Stalin**—Namnyn aзылнын setpesterin, troskijcyların polgaş öske-
taa iji aғыллыqların uzutkaar tugajında РК(В)N ТК Plenumun-
ga iletkeli 4 24
 3. РК(В)N ТК Plenumunга еш Stalinnyн torcu xarьььь . . . 25—37
 4. **Sedip-ool**—Respubliktyн emcileriniн 2 tugaar xuralьnyн poop
ertkeni 38—39
 5. Respubliktyн emcileriniн 2 tugaar xuralьnга еш Tokanьн cedirgen
rajььь 40—42
 6. Brak sumularнь emnelge talazь-pile xandьrарь ter, emci Koles-
nikoftun iletkeliniн tugajında toктаal 43—45
 7. **Tavarištaj**—Mal aзылн sajььradьььnyн erestioq sorulgalarь . 46—49
 8. **Tavarištaj**—TAR-нyn mal aзылнyn sugula tuzalakcь adььь
cer-taraalan aзылн sajььradьььnга erestioq sorulgalar 50—57
-

REDAKSIYA

Ojdup (redaktor).
Pazyr-sat (texnikliq redaktor).
KazyI-ool.
Sedip-ool.
Tavarištaj.
Saryq-ool.
Tamdyn-cap.
Lopsan.
Lyndyp.

Харьссалгалық редактор орну Кзыл-ool Техниклиқ редактор орну Occurванak.

Согал № 183

Сазық № 388

Кзыл-хоорай, Шетинкин кудумчузу, Кыртпиграф, пазық № 1. Тиразь 3000 кезек.

„Revolustuoŋ arattyn“ nomcukcularynga tynnaduŋ

По setkyyldy arat pygydeezi sagyp nomcuŋar!

Setkyyldyn sagyp alyr erttee:

12 ajda 5 akša

6 ajda 2 akša 50 көр.

ТАЈЬLBbR: Alvan ceri sagyp polza, 12 ajda 6 akša, oon kudu xuussalyŋ sagyp xyleeves.

50 k.